BÉCSI NAPLÓ

XLVI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM
2025. JANUÁR–FEBRUÁR
MEGJELENIK 2 HAVONTA
ÁRA: 3,50 Euro
Erscheinungsort Wien
Österreichische Post AG •
20Z042085 M P.b.b.
VERLAGPOSTAMT 1010 WIEN

A távoli óriás és az apró szomszédok

Donald Trump még a legjobb barátait is meg tudja lepni. Mikor az Egyesült Államok 47. elnöke tavaly november 5-i megválasztása után készült arra, hogy január 20-án ünnepélyes beiktatásával visszaköltözhet a washingtoni Fehér Házba, az egész világ egy beharangozott meglepetésre várt: a „békepárti erők” élharcosa be fogja fejezni az orosz agressziót és a harcokat Ukrajnában. Senki nem tudta, milyen fondorlatos megoldással fog fegyverszünetet, tán még békét is elérni, de a lehengerlő propagandagépezete csak az időpontnál engedett meg kérdőjelet.

Ténylegesen a legrosszabb történt, amit a világ patriótái el tudtak volna képzelni: Trump szankciókkal fenyegette meg Vlagyimír Putyin orosz elnököt, hasonló lépésekkel, melyeket a jobboldali európai kormányok a háború kezdetétől hatástalannak, sőt károsnak kiáltottak ki! Az amerikai elnök talán mégsem varázsló, hanem reálpolitikus? Szijjártó Péter magyar külügyminiszter egy Marco Rubio újdonsült amerikai kollégájával folytatott telefonbeszélgetés után mindenesetre vétó helyett megszavazta az EU legújabb szankcióit. „Az Európai Bizottság elkötelezte magát az Európai Unió tagországaiba vezető földgáz- és kőolajvezetékek védelme mellett” – írta a Facebook-oldalán. Így egészen másképp hat Trump szankciós fenyegetése.

Trump megítélése attól függ, hogy a szemlélő politikai megváltót, erővel és erőszakkal hatalmat gyakorló kalandort, nagyzási mániában szenvedő üzletembert vagy őrültet színjátszó labilis személyiséget lát-e benne. Köztes vagy vegyes megoldás nehezen képzelhető el. „Egyetlen tollvonással a Mexikói-öbölből Amerikai-öblöt csinált. Evés közben persze megjött az étvágy: miért is ne következzen Grönland, sőt a Panama-csatorna?” – írta a Transtelex online-újságban László László erdélyi történelemtanár, és szójátszva hozzátette: „Trump amúgy is kedveli a panamázást.” Hasonló ítéletet kap „a felturbózott királycsináló, Elon Musk”, aki „levetette a maszkját és nyíltan heilezett. ... Egy hét se telt el karlendítős botránya óta, de váratlanul beköszönt a német szélsőjobboldal kampányrendezvényére, ahol már a német kultúra felhígulásáról beszélt, meg arról, hogy ideje lenne már túllépni a múlt bűnein.” – fogalmazott László László a írásában, melynek találó címet adott: „szarkasztikus jegyzetek a hírzaj közepéből”.

Közben Trump már továbblépett a hírzaj közepén. Sok más rendelet mellett repülőt is indított: illegális kolumbiai bevándorlókat akart hazavitetni, csak sajnos elfelejtette a bogotai kormányt értesíteni. Miután az amerikai elnök elárasztotta Kolumbiát szankciókkal, az ottani elnök a saját repülőgépét küldte a migránsokért...

De erőből nehéz megoldani a migrációval összefüggő problémákat. A Neue Zürcher Zeitung című konzervatív napilap így kommentálta Trump első döntéseit: „Az a tény, hogy ezeknek az intézkedéseknek a többsége törvényt vagy alkotmányt sért, nem akadály Trump számára – ellenkezőleg. Ezzel demonstrálja hatalmi tudatát és eltökéltségét. ... Aki azonban érdekelt a határrendszer szükséges szigorításában és a menekültügyi rendszer régóta esedékes, visszaélésekre is hajlamos reformjában, az nem elégedhet meg Trump rendeleteivel.” Miért? „Nagyon gyorsan feltartóztatják ezt a döntését a jogi problémák és a bíróságok. A migrációs politika azonban nem a bíróságra, hanem a kongresszusra tartozik.”

A lengyel Rzeczpospolita című napilap pozitívan látja Trump második ciklusának kezdetét: „A 200 rendelet az új elnök erejét és cselekvőképességét mutatja. ... A Trump 2.0 más lesz, mint a 2017 és 2021 között megtapasztalt elnöksége. Az általa meghirdetett »aranykor« egy dobütéssel kezdődik, tettekkel, nem pedig elmélkedéssel. Volt elég idő az előzetes gondolkodásra és felkészülésre.”

De nem csak a hatalmas Egyesült Államokban – amely Trump akarata szerint Grönlanddal, Kanadával és Panamával gyarapodhatna – változott a politikai rendszer, hanem az apró Ausztriában is (itt pont változóban van). Még leírni is nehéz, milyen sárdobálással tarkított körtáncok után tárgyalnak a szeptember 29-i palamenti választás győztesei. Herbert Kickl, az Ausztria Szabadelvű Pártja (FPÖ) elnöke lesz minden bizonnyal a kancellár, és az Osztrák Néppárt (ÖVP) új főnöke, Christian Stocker, a „Vize”. De hivatalosan nem lehet tudni, hogy hol tartanak a koalíciós tárgyalások, csak egy biztos: bizonyos témákban nagyon nehéz lesz az egyezkedés, például a Sky Shield elnevezésű európai légvédelmi rendszerben való részvételről.

Ebben az összefüggésben különlegesen izgalmas lett egy interjú, amit Orbán Balázs, Orbán Viktor magyar miniszterelnök politikai igazgatója adott egy osztrák lapnak. A szokásos együttműködésről szóló szép mondatok után a Pragmaticus újságírója rákérdezett, hogyan változtathatja meg a két ország viszonyát Kickl kancellári kinevezése. Orbán Balázs szerint az FPÖ aggályai a brüsszeli és nyugati globalista, liberális elittel kapcsolatban hasonlítanak arra, amit a magyar kormány is tapasztalt. „Sok közös problémánk van, hiszen Brüsszel ugyanúgy próbálja meg aláásni a magyar és az osztrák nemzeti érdekeket, tehát aktívan kellene együtt dolgoznunk annak érdekében, hogy megvédjük a társadalmunkat.”

Tél I.

Közben már támadni is tudnak. Kicklel – Orbán és a szlovák Robert Fico mellett – hamarosan három kormányfő lesz az uniós csúcstalálkozókon, akik „engedékenységet tanúsítanak az agresszor Putyin iránt, és egyértelműen tartózkodnak Ukrajnával szemben” – írta a konzervatív német Die Welt. A lap szerzője szerint elképzelhető, hogy az októberi csehországi választásokon Andrej Babis győz – akkor négy jobboldali párt kormányozna Kelet-Közép-Európában.

Legalább két kérdés marad megválaszolatlanul. Az egyik: Hogyan fog az EU-ellenes FPÖ együttműködni az európabarát ÖVP-vel? És mit csinálnak az apró középeurópai szomszédok, mint Ausztria, Csehország, Magyarország és Szlovákia, ha az óriási Egyesült Államok érdekei nem egyeztethetők össze az övéikkel?

MARTOS PÉTER

Az oligarchia és az uralkodó elitek

A nemzethez intézett búcsúbeszédében Joe Biden elnök arra figyelmeztetett, hogy az amerikai demokrácia a technológiai milliárdosok „oligarchiájába” csúszik.

Biden kijelentette: „Amerikában ma egy olyan oligarchia alakul ki, amely rendkívüli gazdagsággal, hatalommal és befolyással rendelkezik, amely szó szerint fenyegeti egész demokráciánkat, alapvető jogainkat és szabadságukat, és mindenki számára méltányos esélyt ad az előrejutásra”. Baljóslóan kongatta a vészharangot az általuk „leomló” sajtószabadság, a dezinformáció növekedése, a hadiipar ereje és a fekete pénzeknek a politikára gyakorolt hatása miatt.

Nehéz komolyan venni Biden hirtelen aggodalmát a rendkívül gazdag oligarchia által az amerikai társadalomra gyakorolt hatásával kapcsolatban. Elvégre elnökségének négy éve alatt soha nem riasztotta az oligarchikus hatalom. Nem volt problémája a szupergazdag adományozókkal sem, akik támogatták a Demokrata Párt elnökválasztási kampányát. A Microsoft alapítója, Bill Gates, aki a világ egyik leggazdagabb embere, 50 millió dollárt adományozott Harris elnökválasztására. Bidennek nyilvánvalóan nem okoz gondot, hogy jutalmazza azokat az oligarchákat, akik támogatták az ő ügymenetét. A közelmúltban Soros György és David Rubenstein milliárdosoknak adományozta Biden az Elnöki Szabadságérmet. Az oligarchákat Biden mindig szívesen látta a Fehér Házban.

Így történt, hogy a szupergazdagok virágoztak a Biden elnöksége alatt. „Egy elemzés szerint, amely Biden 2020-ban aratott győzelme és Trump tavaly novemberi újraválasztása közötti négy évre vonatkozik”, a 100 leggazdagabb amerikai nettó vagyona összesen 63%-kal nőtt. A Bloomberg Billionaires Index szerint ezek az emberek 1500 milliárd dollárral lettek gazdagabbak az elmúlt négy évben.

Mivel magyarázható tehát Biden hirtelen oligarchaellenes szemléletváltása? A válasz egyértelmű. A választási kampány során, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy nagy valószínűséggel Trump legyőzi Kamala Harrist, a milliárdosok osztályának számos tagja úgy döntött, hűséget fogad Trumpnak. Ezt a fontos változást feltűnően szimbolizálta az, hogy Jeff Bezos, a The Washington Post milliárdos tulajdonosa megtagadta, hogy szerkesztője Kamala Harris mellett álljon. Az, hogy egy hagyományosan a Demokrata Párthoz kötődő fontos országos újság megtagadta elnökjelöltjének támogatását, azt jelzi, hogy az addigi politikai lojalitás már nagyon kevéssé számított.

Bezos megszemélyesíti az amerikai elit egy részének pragmatikus opportunizmusát. Különösen a milliárdos technológiai tőkésekét, akik úgy döntöttek, hogy könnyebb Trump sátrából „kipisilni”, mint kívülről befelé. Az oligarchikus hatalommal kapcsolatos demokrata kritikák hirtelen felkarolását úgy kell értelmezni, mint Biden csalódottságát azzal a sok milliárdossal szemben, akik úgy döntöttek, hogy Trumppal szövetkeznek. Ha a demokraták megnyerték volna a választást, Biden az amerikai demokrácia szilárd állapotát dicsérte volna.

A kortárs oligarchia

Érdemes megjegyezni, hogy Biden elmélkedése az amerikai oligarchia irányító pozíciójáról nem szólt a kulturális elitek hatalmáról. A mai világban azonban a kulturális elitek sokkal nagyobb befolyást gyakorolnak, mint az amerikai gazdaságot felügyelő milliárdosok.

Amerika milliárdos osztálya talán szuper gazdag, jelentős gazdasági és technokratikus hatalommal rendelkezik, de ebből az oligarchiából, hiányzik a tekintély és a legitimitás. A legitimitási válságának egyik legszembetűnőbb megnyilvánulása, hogy nem tudja meggyőzően bemutatni szerepét. Hiányzik belőle a projekt és a céltudat. Nem hisz önmagában, és nem rendelkezik azzal a meggyőződéssel, hogy joga van uralkodni. Tájékozatlanságát oligarchiaként súlyosbítja, hogy elveszíti a meggyőződését azokról az értékekről és nézetekről, amelyekbe elit elődeit szocializálták.

Annak érdekében, hogy megtalálják a módot a legitimitás probléma megoldására, az elit különböző csoportjai új intézményi és ideológiai megoldásokkal kísérleteztek. A kormányokhoz hasonlóan az állandó változás és reform ethoszát fogadták el. Az oligarchia folyamatosan keresi azt a hitvallást, amelyen keresztül megerősítheti elit szerepét. Éppen ezért a hivatalos és félhivatalos értékek és küldetésnyilatkozatok korszaka a miénk.

Folytatás a 2. oldalon

Tartományi választások Burgenlandban

A 2025. január 19-i választások – ha nem is stájerországi arányokban – tovább színesítették Ausztria politikai térképét. Idestova elfogadható, hogy a hagyományos pártok évtizedeken át koalíciós társak, az Osztrák Néppárt és az Osztrák Szociáldemokrata Párt érezhetően háttérbe szorulnak, míg a harmadikként számontartott Szabadságpárt hihetetlen módon előre tört. Ausztriában jelenleg öt tartományi kormányzóságban osztoznak a Néppárttal, Stájerországban egyenesen a tartományfőnökkel az élen. Az okok sok mindenre vezethetők vissza, de kettőt ki lehet emelni. Az egyik az általános eltájolódás vagy irányvesztés, a másik vezető egyéniségek hiánya.

Utóbbira gondolva ebből adott leckét Burgenland, Hans Peter Doskozillal az élen. Igaz, a legutóbbi választások óta mérséklődött sikere (2020-ban 49,9%-os eredménnyel az ő pártja egyedül alkotta a tartományi kormányzóságot), de 46,4%-kal – messze maga mögött hagyva a többi pártot – továbbra is ő marad a tartományfőnök, és ha nem is egészen tetszés szerint, ő választja ki koalíciós partnerét, miután két képviselő híján pártja nem érte el az abszolút többséget.

A Szociáldemokrata Párt mélyrepülését tekintve Doskozil elégedett lehet az elért eredménnyel; Burgenland mellett már csak Karintia és Bécs vezetése maradt a szociáldemokraták kezében. Doskozilnak nincsen titka; népszerűsége egyszerűen abból adódik,hogy minden irányban nyitott, s megszólítja az utca emberét. Tudja, hogy ismerni kell a választók elvárásait, azaz programja nem felülről irányított dogma, hanem a mindennapok világából adódik.

A Néppárt 8,6%-os veszteséggel (2020:36,6%, 2025:22,00%) érzékenyen hátrébb került, legfeljebb Doskozil kegyeiből kerülhet a tartományi kormányzóságba, bár a zöldekkel sokkal kényelmesebb helyzetből egészíthetné ki a többséghez hiányzó két mandátumot. A néppárt 8 mandátumával nehezebb lehet a mérkőzés, igaz, ez kölcsönös rokonszenv és bizalom kérdése is.

Bonyolultabb a helyzet Norbert Hofer szabadságpártjával. Tüneményes ívelése burgenlandi arányokban is figyelemreméltó: a 2020-bóli 9,8%-ról 23,1%-ra ugrott meg aránya. Bár Hofernek Burgenlandban nem volt politikai háttere, egyénisége sok hasonló vonást mutat Doskozillal; mindamellett a Herbert Kickl országos főnök szarkazmusával ellentétben udvarias modora és megnyerő mosolya biztosan hozzájárult népszerűségéhez. Alexander van der Bellen jelenlegi államelnökkel megvívott fej-fej melletti párharca biztosan hozzájárult ahhoz, hogy a Parlament 3. elnöki székéből visszatérve szűkebb pátriájában eleve kellő elismerés övezi.

A választások kimenetele lényegében azt mutatja, hogy Burgenland mégiscsak más. Lakói inkább hagyománytisztelők, ragaszkodnak a bevált eredményekhez, és a változások terén sem merészkednek az arcváltozásig. Mint ahogy a Fertő vize, itt enyhül a hullámverés, és biztosan állítható – bár az országos politikától függően – Burgenland békés lakói nem hajlandók, de nem is alkalmasak a kísérleti nyúl szerepére. Ezért az elszíneződés ellenére napos tartomány marad.

Doskozil a legkisebb ellenállást latolgatva máris a zöldekkel kezdett biztató tárgyalásokat. A jelek szerint Burgenland várható új tartományi kormányzósága piros-sárga színt fog ölteni. Egyben várható az is, hogy a népcsoportok megnyugtatóan alakuló helyzete további javulást mutat. *-de-*

TÁMOGATÁSI KÉRELEM

Támogatási akciónk 2002. júniusi beindítása óta – ide értve az Őrség naptárunk révén átutalt adományokat – a Bécsi Napló 2024/5. számában közzétett 140.578,01 euró 2024. november 22-ig az alábbi támogatásokkal növekedett:

ALBERT Lajos, Dr.	50,-	MACHNIK Erzsébet & Erich	20,-
AVÉD Levente, Dr.	100,-	MÉSZÁROS Helga, Dkfm. & Péter, Dr. Péter	10,-
BALASKÓ Vilmos, DI & Anna	25,-	Mozes-Ivan SZAKÁTS Mózes-Iván	25,-
BALOG Julianna	20,-	NÉMETH Péter, DI & Heidelore	30,-
CZINGRABER Aladár	100,-	PASSL Marianna, Mag.pharm.	50,-
CSIPKÓ Marianna & László	20,-	PATHY Lajos, Dr.	50,-
DOWAS Valeria Ilona	15,-	PONGRÁCZ Vilmos	30,-
FODOR Ferenc	50,-	PRIKLER Pál, DI PRIKLER Jolán, Mag.	50,-
FORGÓ László DKFM & Hannelore, Dr.	100,-	REMETEY Miklós	20,-
GAÁL Annamária, DI, Mag.	20,-	SCHEIDL-KORNIS Luca	50,-
GÁLOS Tibor, Dr.	20,-	SCHENK Gabriella	10,-
GUZI Róza	20,-	SCHÜMATSCHEK Andrea	30,-
GYÖRGY Béla, DI	35,-	SZABÓ Attila, Mag.	30,-
HUNYADY Péter, Dr. & Anni	80,-	SZABÓ Lajos Dr., SZABÓ Edit	20,-
JUHáSZ sen. Árpád	40,-	SZÖLLÖSI Béla	10,-
KECSKÉS Illés	30,-	TARCSAY Tünde Ágnes	50,-
KOCZÓ Endre, Dr.	50,-	TELEKY Béla, Dr.med.	50,-
KOCSIS & KOCSIS GmbH	100,-	TICHY Gertrud	30,-
KOVÁCS László	20,-	TÖRKÖLY József	30,-
KÖVI László & Aurelia	20,-	TSOHOHEY Tamás József & Ulrike	30,-
KRAXNER József, Ing.	30,-	UGRI Ingrid	30,-
KULMAN Sándor János	100,-	VAJNA Gyula	15,-
LAURINGER Péter, Dr.	60,-	VERESS Tamás, DI	50,-
LÖSCHL Emilie	40,-	WÜSTER Márta	50,-
		összesen:	***1 915,-***

A támogatások eddig befolyt teljes összege 142.493,01 euró.

Hálás köszönet mindazoknak, akik támogatásukkal lehetővé teszik a Bécsi Magyar Otthon fenntartását, amely a legkülönbözőbb rendezvények, társas összejövetelek mellett a Bécsi Magyar Iskolának is otthonul szolgál.

Seidler Andrea elnök **Hausmann-Farkas Erzsébet** főtitkár **Albert László** pénztáros

Remény – kérdőjelekkel

Természetes emberi tulajdonság reménnyel tekinteni a jövőbe, ezért kívánunk egymásnak az új év elején is reményteljes, sikerekben gazdag új évet. Így van ez 2025 elején is, ám el kell ismernünk, most a szokásosnál több a bizonytalansági tényező, amellyel szembe kell néznünk.

Szeretném elkerülni az amerikai elnökkel kapcsolatos elvárások újabb hullámainak elemzését, hiszen napjainkban ezzel van tele a világsajtó. Önbecsapás lenne azonban gondolatmenetünkben ignorálni ezt a tényezőt: Donald Trump országlása kihat majd ránk is, várható csapongásaival kapcsolatban viszont fölösleges újabb hipotéziseket felállítani. Egy dolog már most is látszik: nagyon bízik magában, két vállal akar nekifeszülni az amerikai kül- és belpolitikának, bár ma még ő sem láthatja be az út részteleit, amely rá, országára és a világra vár. Intézkedései egy részének biztosan tapsolni fog a világ egy része, más lépései viszont biztosan kritikát váltanak majd ki. Az is valószínű, hogy a realitások majd köbgyököt vonnak némely kijelentéséből, elképzeléséből, bár az is nyilvánvaló, hogy az Amerikai Egyesült Államokra egyébként nagyon is ráférne némi ráncfelvarrás. Jó lenne persze, ha a végső szaldó pozitív lenne, s nem csak Amerika belső ügyei vonatkozásában, hanem a világhoz és Európához való viszonyrendszerben is.

Európánk, az Európai Unió gyengélkedik, itt komolyabb reformokra lenne szükség. Ezt nem csak mi állítjuk, hanem Lagarde asszony, az Európai Központi Bank mostani, illetve az olasz Mario Draghi, a bank volt elnöke is.

A nemzetközi összehasonlítások is visszaigazolják eme elképzelések igazát. Érdekes például elgondolkodni a prágai Lidové Noviny magyar elemzőjének, Lékó Istvánnak a fejtegetésein, aki szerint az európaiak soha nem éltek olyan jól, mint napjainkban, ugyanakkor a kontinens soha nem volt olyan gyenge nemzetközi összehasonlításban, mint ma. Erre mutatott rá Trump is már az előző elnöksége idején, a védelmi kiadások növelését kérve. Lékó ma számokkal bizonyítja, hogy a világ lakosságának 7 százalékát kitevő európai populáció szociális, egészségügyi és nyugdíj kiadásokra a Földgolyó ilyen jellegű kiadásainak 54 százalékát költi. A valóság rá fogja kényszeríteni Európát kiadásai szerkezetének átalakítására is, s ez azért nem egyértelműen jó hír.

S itt vagyunk, Európa szívében mi, közép-európaiak. Sokan szeretnénk itt is látni egy prosperáló, korrekt együttműködést nemzeteink és országaink között, ám sok szerteágazó tendencia nehezíti mindezt. Megromlott a harmónia Magyarország és Lengyelország között, az orosz hatalmi igyekezetekre való eltérő reagálások ezt régóta feltételezték. A parlamenti választások hatására vár Csehország, az elnökválasztására Lengyelország, s úgy néz ki, nőni fog a társadalmi feszültség Magyarországon belül is, ez sem jó hír. Billeg a kormány Szlovákiában, nem világosak az osztrák továbblépés paraméterei sem, forrong Szerbia és új elnökválasztásra vár Románia is. S az is komoly kihatással lesz majd ránk, merre mozdul tovább Németország a választások után.

Ott van még a pályán az ukrán háború és az Oroszországhoz való általános viszony, ott a forrongó Közel-Kelet és ott Kína is a növekvő hatalmával, Tajvannal kapcsolatos terveivel és globális kiegyensúlyozó szerepével. (Egyre több elemzés jelenik meg arról is, hogy 2023-ban Putyin taktikai atomfegyver bevetését fontolgatta Kelet-Ukrajnában. Az amerikaiak reakciója nagyon kemény volt, de a dolog akkor dőlt el, amikor Kína ebben a kérdésben az USA mellé állt).

Úgy néz ki sajnos, nem kell attól tartanunk az új évben, hogy teljes súlyával ránk zuhan az ősi kínai átok: verjenek meg az istenek unalmas élettel. 2025 elején egy dolog látszik biztosnak: az általános bizonytalanság. S ilyen helyzetekben kiemelten fontos a belső iránytűk és erkölcsi tartások szerepének tudatosítása.

Csáky Pál, Pozsony

Az oligarchia és az uralkodó elitek

Folytatás az 1. oldalról

Ez az oka annak, hogy olyan sok üzleti vezető magáévá tette a szivárványzászlót és intézményesítette az identitáspolitikát vállalataiban. Következésképpen a közelmúltban kialakult kulturális mód az elit önmegértésének és önmeghatározásának uralkodó módjává vált. Ebben az összefüggésben a kulturális elit kritikus szerepet játszott az oligarchikus szolidaritás megteremtésében.

A kulturális elitek szerepe azért jelentős, mert politikai és gazdasági partnerükkel ellentétben megőrizték – sőt vitathatatlanul – még tovább is fejlesztették a kulturális hegemónia gyakorlására való képességüket. Ebből következően a kulturális intézmények – így a média, a felsőoktatás – meghatározó szerepet játszanak az elithatalom fenntartásában.

Az, hogy Bidennek nem sikerült foglalkoznia a kulturális hatalom kérdésével, nem mellékes. Amerika kulturális elitje és intézményeik szilárdan a Demokrata Párt táborában maradnak. Donald Trump megválasztása ellenére az Egyesült Államokban továbbra is a kulturális elit a domináns erő. Nagy befolyást gyakorolnak a technokrata-menedzser elitre. Ők felügyelik az amerikai gyerekek oktatását. Ők irányítják a szocializáció legfontosabb intézményeit. Ők irányítják a felsőoktatást, valamint a kulturális- és szórakoztatóipart. Az amerikai elnökválasztási kampány során a média kudarcot szenvedett, de még mindig hatalmas befolyása van a közéletre.

A kulturális elit vezető tagjai alkotják Amerika oligarchiájának legfontosabb részét. Az általuk biztosított kulturális erőforrások nélkül az oligarchia nem tudná hatékonyan gyakorolni hatalmát. A tech-milliárdosok hatalmas befolyással bírnak, de végül a kulturális erőre támaszkodnak státuszuk megőrzésében. Nekünk, akiket őszintén foglalkoztat a demokrácia állapota, szembe kell néznünk a kulturális elitek befolyásával. Ezért ellenkultúrát kell kialakítanunk, amely tükrözi a demokratikusan gondolkodó polgárok igényeit. Addig pedig óvakodjunk kultúrájuk despotizmusától!

Frank Füredi

Fordította: Kata Fetes

Jánosi Zoltán

A *Hymnus* öröksége

Kölcsey Ferenc üzenetei korunk magyarságának

Ezen a gyönyörű mai ünnepen, a magyar kultúra napján Szatmárcseke üzenetét hozom. Azét a községét, ahol nemzeti *Hymnus*unk születésnapját már több mint három évtizede a Kölcsey Társaság rendezésében az egész ország és a világ magyarsága is ünnepeli. Szatmárcseke Szabolcs-Szatmár-Bereg egyik legeldugottabb, leginkább periférikus részén fekvő lakóhelye, de az év egyetlen napján így nemzeti zarándokhellyé emelkedik. Az ország szellemi fókuszává, sőt fővárosává, ahonnan – Kölcsey Ferenc temploma és síremléke mellől – a nemzeti kultúra századok romlásán, széthúzásán, fizikai és lelki pusztításán átsugárzó ereje, a függetlenség és a nemzeti egység gondolata egyszerre ragyog föl. Fényesebbé téve az anyaországi, a határokon túli, sőt a más kontinenseken élő magyarok lelkét; átsütve országhatárok, folyók, hegyek, tengerek, óceánok fölött. S a mindennapi lét társadalmi mozgásaiban egymásnak ütköző vállak fölött.

Mert Kölcsey ugyan mindig a tágasabb Európára nézett, ám mégis a magyarsága volt az a törékeny csónak, amelyen át, a csónakos fejfák árnyékából, a magyar sors zavaros, véres, vizein evezve, és szembeevezve az árral: a Habsburg önkénnyel, a kishitűséggel és a félelemmel, behajózott a jövő látomásába. És ott szigetet alapítva kitűzte rá a *Hymnus*t. És erről a szigetről kiáltotta rá a történelemre, hogy: Nem! Hogy nem kell a Habsburg-hatalom, és nem kell a főnemesi gőg, és nem kell a tudatlan kisnemesek henyesége, sem az idegen szó, sem a jobbágyvilág. De kell a magyar nyelv és az örökváltság, kell a közteherviselés és a népképviselet, a szabadság és a tulajdon, kell a nemzeti kultúra –, és kell az európai haza.

„Hol van a hon?" „Mi a haza?" – teszfel ezért százszorosan, ezerszeresen is Kölcsey Ferenc a kérdést, és mert csupán csak romjaiban leli föl ezt a történelem nagy áradásaiban szétzúzódott, a múltban rekedt, már-már csak legjobbjainak elméjében létező hazát, visszaperli hát a történelemtől – s a maradék haza darabkáit is felélő fiaitól.

Vékonyan, magányosan, félig vakon, feljelentő szemektől és gyanakvástól kísérve, de páratlan akarati és gondolati erővel Kölcsey oknyomozó történelmi analízisbe fog – s *Hymnus*ában a korszerű magyar történelmi tudat alapvonásait is megteremtve – a legnagyobb tanulságokat vonja le. Művének szigorú és szembenéző koncentrátumában a haza esélyét keresve 900 évről ad mérleget! Ezért himnusza egyszerre vérből, sebből, és egyszerre elemző értelemből s lázadásból, a kitörés akaratából verssé kiáltott szintézis.

Mert gondoljuk csak meg: Kölcsey korában a Tisza áradásai miatt Szatmárcsekét, ezt a távoli falut hónapokon át olyan sár és víztenger vette körül, hogy elöntve az utakat, szinte teljesen elzárta lakóit a külvilágtól. Csupán csónakokkal lehetett közlekedni. A posta akadozva járt, és hosszú hetekig tartott az út Pestre vagy Pozsonyba, napokig Váradra vagy Debrecenbe. S 1823. január 22-én mégis itt, a karácsonyból az újév dermedt telének arcába néző jobbágyok között, a téli álmot alvó, idegen hatalomtól uralt Magyarország mélyén, hétszilvafás birtokok, a saját portájukról és bankóiktól hazájukig ellátni képtelen nemesek és tanulatlan parasztok között született meg a *Hymnus*. Innen kiáltva föl az égig, hogy „Isten, áldd meg a magyart!" Nemcsak az arisztokráciát, a kutyabőröst, hanem a dunai révészt, a bakonyi favágót, a csekei disznópásztort, a győri iparost és a Rába-parti halászt is. És Kölcsey azt is a magyar világ szatmári szakadékából tudatosította, hogy a külső ellenségnél van egy sokkal veszedelmesebb is: az örökös belső viszály, s micsoda szörnyűség az, hogy: „Hányszor támadt tenfiad, / Szép hazám kebledre"! És azt is, hogy e földnek lakója már számtalanszor „Szerte nézett, s nem lelé / honját a hazában." S léte alaphelyzetét a „bú s kétség mellette" mondat hosszú századokra jelölte ki. De Kölcsey azt is megfogalmazta, már 1848-ra tekintve előre, hogy „S ah, szabadság nem virul / A holtnak véréből", vagyis az élőkéből tud csak majd kivirulni; és hogy elég, elég, elég volt a méltatlan szenvedésből, mert igenis: „Megbűnhődte már e nép / A múltat s jövendőt!"

Tegyük föl hát ismételten a kérdést: Mi lett volna, mi lenne velünk a magyar kultúra ezeréves alakítói nélkül? A Janus Pannoniusok, Bakfark Bálintok, Károli Gáspárok, Munkácsy Mihályok, Erkel Ferencek, Csontváry Kosztka Tivadarok, Szerb Antalok, Korányi Frigyesek, Semmelweis Ignácok nélkül? A Petőfi Sándorok, a Szabolcsi Bencék, a Bibó Istvánok, a Faludy Györgyök és a Nagy Gáspárok nélkül? A Sinkovits Imrék, a Latinovits Zoltánok, s a Győr – németről magyar nyelvre váltó – lapjában, a *Hazánk*ban Petőfi műveinek s a márciusi ifjaknak az országban az elsők között helyet adó dr. Kovács Pál író és orvos nélkül? A jelesek és a jeltelenek nélkül? A pentaton dallamok, a csekei csónakos fejfák, a hit, a szellem és a tudás győri őrzői nélkül? A legpontosabban Ratkó József, a Kádár-diktatúrától Kölcsey földjének közelébe száműzött, oda is temetkezett költő válaszol erre a *Nélkülük* című versében:

Nélkülük nincs haza sem,
nincs föld, kisebbre nő a fa,
a búza megnyomorodik,
és megnyomorodik a lélek,
hegyek válnak gerinctelenné,
nélkülük megfolyik a kő,
kiönt, madarak torkáig árad,
öleléseink elszáradnak,
elvadul a szó is a szájtól,
mert nélkülük nincs haza,
nincs föld, nép, anyanyelv,
keres magának más nevet a rög,
……
leszünk a Halál szegényei
világ jobbágyi, fiainkkal
fizetünk harmadot, kilencedet,
asszonyunk arcát jég veri,
szemünkön aszály pusztít.

Tavaszváró

És tegyük e sorok mellé mindjárt a Ménfőről 1956 után a norvég fővárosig űzetett Sulyok Vince üzenetét is: „Jaj annak, akit sorsa kiszakít / hazájából, anyanyelvéből, / de ezerszer jaj annak, aki kész / feledni mindkettőt…" *(Hazád és anyanyelved)*. Nem. Mi mi nem feledjük egyiket sem – hangzik a közös válaszunk. Miért ne nőhetne hát korábbi történelmi kudarcaink fölé a közös cselekvő hit, a kultúra erejének hite?

Hiszen Kölcsey Ferenc és *Hymnus*ának emlékezete azt az akaratot sugározza, amely egyszerre tartja meg a nemzeti kultúra ünnepi központjának Szatmárcsekét és nagyszerű kulturális poliszának Győr városát, és őrzi a szívekben a szellemnek – a Magyar Köztársaság Alkotmányában rögzített szabadságában – Magyarországot is.

Mert kultúra nélkül sem emberek, sem magyarok nem vagyunk. Becsüljük hát meg ezt a napot, és sokszorozzuk meg erőit a mindennapjainkban.

Sok sikert és örömöt hozzá Győr városa minden lakosának!

Ünnepi beszéd a magyar kultúra napján (Győr, Városháza, 2025. január 22.) Rövidített változat.

Ékezet és Himnusz

„Génjeimmel, neveltetésemmel sikerült elérnem, hogy a nevem o betűi fölött megmaradtak a pontok" – mondta a Bajnokcsapatok Európa Kupája (BEK) győztes labdarúgó, majd kiváló edző, Bölöni László a 2024-es év legjobb sportolóit ünneplő díjátadón. Az életműdíjjal kitüntetett és a résztvevők vastapsával elismert, marosvásárhelyi születésű sportember erdélyies tömörséggel mutatott rá identitásunk egyik fontos elemére. A lényeget természetesen nem az o-t ö-vé változtató két pont, hanem az elkülönülés, a sajátosság tudata mint a magyar megmaradás egyik záloga jelenti.

A magyar kultúra napjához közel talán érdemes így, nem nyelvtani vagy fonetikai szempontból rátekinteni az ékezeteinkre. „A csákány koppan és lehull nevedről az ékezet" – írja Márai a *Halotti beszéd*ben. Talán kevésbé ismert, hogy a téma az emigrációban élő írót annyira foglalkoztatta, hogy az prózájában is fontos szerepet kapott. A *San Gennaro vére* című regényben két nápolyi hivatalnok próbálja felderíteni az öngyilkos magyar emigráns halálának körülményeit. Beszélgetésük a nyugati bürokrácia számára nehezen érthető fordulatokat rögzít. „– Különösek ezek az emberek. […] Mind ragaszkodnak asz ékezethez. A vicequestor figyelt: – Az ékezethez? Nem értem. Milyen ékezethez? Az ágens vállat vont: – Az ékezethez, általában. Ezek az emberek, akik mostanában a vasfüggöny mögül jönnek, mind ragaszkodnak az ékezethez. Bagnoliban, a hivatalokban, ahol kiállítják az okmányaikat, kiabálni kezdenek, hogy adják vissza nekik az ékezeteket. Úgy látszik, ezekben az országokban az ékezet fontos. Mindenféle jel és ékezet van a nevükön, az irataikban, a magánhangzókon, sőt a mássalhangzókon is van ékezet. Vagy olyasféle jel, mint az ékezet. Külön ékezetük van a magyaroknak, aztán a románoknak, a cseheknek és a lengyeleknek. Ehhez ragaszkodnak. […] Úgy látszik, már nincsen semmijük, s egy napon feleszmélnek, hogy ékezet nélkül nem egészen azok a világban, mint voltak régebben, amikor még ékezetük volt. Ezért cipelik magukkal görcsösen, földrészeken át, a régi, rozoga írógépeiket, amelyeken vannak még ékezetes betűk. – Lehet – mondta röviden a vicequestor. – Az ékezet a személyiségüket jelenti. Félnek elveszteni valamit a személyiségükből."

Ékezeteink tehát egyszerre fejezik ki egymással való összetartozásunkat és másoktól való elkülönülésünket. Ahogy fenti példáink sugallják: gyakran nem az országterületen belül, sokkal inkább a Kárpát-medence vagy a nyugati diaszpóra magyar közösségeiben válik fontossá az, ami itthon természetesnek látszik. Természetes számunkra az is, hogy *Himnus*zunk valódi ima, fohász, mely Isten segélyhívásával, áldását kérve kezdődik. Holott ez is inkább egyediség – mások inkább indulóhoz hasonló alkotásai mellett („Előre ország népe, harcba…" – kezdődik a zseniális kulturális expanzióval itthon is mindenkinek megtanított francia himnusz.) Szövege változatlan és tempóján, hangszerelésén is csupán apróbb módosításokat köszörültek az évek (lásd a melankolikus hangról és az esetleges túlzott gyorsaságról szóló, vagy az Erkel Ferenc eredeti művét, majd Dohnányi Ernő átdolgozását értékelő vitákat). És bár hivatalosan csak a rendszerváltás alkotmánymódosítása idején foglalták törvénybe mint himnuszt, a közösségi emlékezet „mindennapos népszavazása" már jóval korábban azzá emelte.

A változatlanság ellenére a *Himnusz* – társaságtól, alkalomtól, az elhangzás módjától függően – mindig más. Olyan, amilyenné mi formáljuk. Legutóbb például a decemberi kézilabda Európa-bajnokság felemelő végjátékában, az e lapnak is helyet adó városban. Más volt a mérkőzések előtt (hivatalos, nemzetközi szövetségi kötelezettségek által előírt gesztus) és más utána, a közönség és a csapat spontán, mégis már-már elvárt közös éneklése (jobb híján nevezzük ezt „népi rítusnak"). Ebben is egyediek voltunk: az ellenfelek gyakran érdeklődve nézték ezt az ott már gyakran kiveszett, háttérbe szorított, netán végletesen formálissá lett szokást, volt, aki tiszteletből megállt, de olyan is, aki saját ügyével elfoglalva talán észre sem vette, hogy a magyarok miért kapaszkodnak össze. (Nem tekinthetjük véletlennek a játékosi nyilatkozatok dinamikáját sem, akik arról beszéltek, hogy ezekben a pillanatokban különösen bebizonyosodik, hogy mennyire jó magyarnak lenni, hogy a magyar nemzet támogatását érzik, és hogy a kapott energia és az egymás iránti szeretet repíti előre őket.) A lassan minden magyar vonatkozású mecscsen megszokottá vált „levezetés" valahol szintén állásfoglalás: amellett, hogy mégis létezik valami, ami másoktól elkülönít, de nem kirekeszt; ami mindannyiunkat, sodort bárhová az élet, összeköt; és amelyet, amíg mi magunk nem adjuk fel, nem is vehetnek el tőlünk.

Gondoljunk minderre is, amikor a magyar kultúra jut eszünkbe. És persze „őrizd eszelősen néhány jelződet, álmodat", ahogy Márai mondja – és persze ékezeteidet, Himnuszodat, magyarságodat is.

Nagymihály Zoltán

Németország előrehozott választások előtt

Németország politikai színtere jelentős átalakuláson megy keresztül a közelgő szövetségi választások előtt. A hagyományos pártok támogatottsága csökken, miközben az Alternatíva Németországért (AfD) párt népszerűsége növekszik, új kihívások elé állítva a politikai elitet.

A hagyományos pártok gyengülése. A kormányzó koalíció felbomlása óta Olaf Scholz kancellár és pártja, a Szociáldemokrata Párt (SPD) támogatottsága csökkent. Hasonló tendencia figyelhető meg a Zöldek és a liberális Szabad Demokrata Párt (FDP) esetében is. A legfrissebb közvélemény-kutatások szerint egyik pártnak sincs esélye az abszolút többség megszerzésére, ami koalíciós tárgyalások és politikai kompromisszumok szükségességét vetíti előre.

Az AfD erősödése. Ezzel szemben az AfD támogatottsága folyamatosan növekszik. Ha most tartanák a választásokat, a párt jelentős eredményeket érhetne el, különösen Kelet-Németországban, ahol hagyományosan erősebb a bázisa. Az AfD politikai programja a bevándorlás szigorúbb ellenőrzésére, a német kultúra megőrzésére és a gazdasági pragmatizmusra épít, ami egyre több választót vonz.

Nemzetközi támogatás és vita. Az AfD nemzetközi figyelmet is kapott, különösen Elon Musk, a világ leggazdagabb embere részéről. Musk egyik német lapban megjelent véleménycikkében az AfD-t „Németország utolsó reménysugarának" nevezte, kiemelve a párt politikai realizmusát és a politikai korrektség nélküli problémamegoldó képességét. Ez a támogatás vegyes reakciókat váltott ki a német politikai elit és a közvélemény körében.

Koalíciós kilátások és politikai jövőkép. A jelenlegi közvélemény-kutatások alapján a CDU/CSU lenne a legerősebb párt 29%-os támogatottsággal, de ez nem elegendő az önálló kormányzáshoz. Az AfD erősödése és a hagyományos pártok gyengülése miatt a koalíciós tárgyalások bonyolultabbá válhatnak, különösen a védelmi kiadások és az energiapolitika terén. Az AfD határozott álláspontot képvisel ezekben a kérdésekben, ami tovább növeli politikai befolyását.

Summa, summarum. A közelgő német szövetségi választások előtt a politikai helyzet dinamikusan változik. A hagyományos pártok támogatottságának csökkenése és az AfD erősödése új politikai realitásokat teremt, amelyek jelentős hatással lehetnek Németország jövőbeli politikai irányvonalára és a koalíciós kormányzás lehetőségeire. A választások kimenetele nemcsak Németország, hanem az Európai Unió politikai tájképét is befolyásolhatja, különösen az AfD euroszkeptikus álláspontja miatt. A következő hetekben a kampány intenzitása és a politikai diskurzus tovább fokozódik, miközben a választók döntésére várva a pártok igyekeznek pozícióikat erősíteni.

Az AfD szerepe és növekvő támogatottsága különösen érdekes fejlemény, amely új kihívásokat és lehetőségeket jelent a német politikai rendszer számára. A párt sikerének mértéke és a választások utáni koalíciós tárgyalások kimenetele meghatározó lesz a jövőbeli politikai irányvonal szempontjából. A választások előtti időszak tehát izgalmas és bizonytalan, ahol a politikai erőviszonyok átrendeződése és az új szereplők megjelenése új fejezetet nyithat Németország politikai történetében.

A választások eredményei és az azt követő politikai folyamatok meghatározzák majd, hogy milyen irányba halad tovább az ország, és milyen szerepet tölt be az európai és a globális politikai színterén. A választók döntése kulcsfontosságú lesz abban, hogy mely pártok és politikai irányvonalak kapnak mandátumot a következő kormányzásra, és hogyan alakul Németország jövője a bel- és külpolitikai kihívások közepette. A politikai elemzők és a közvélemény figyelme most a kampány utolsó szakaszára összpontosít, ahol minden párt igyekszik meggyőzni a bizonytalan szavazókat, és biztosítani támogatottságát a választások napjára. A választások eredményei nemcsak a politikai pártok számára, hanem az egész német társadalom számára meghatározóak lesznek.

KESZÉG KORNÉL

ROMÁNIA: az RMDSZ orosz rulettje

Két kulcsfontosságú tárca élén is RMDSZ-es miniszterrel kezdte meg munkáját 2024 legvégén az új román kormány. Az elmúlt 20 esztendő legmagasabb választási részvételét (52,5 százalék) december elsejei parlamenti választáson a Szociáldemokrata Párt (PSD) végzett az első helyen 22,92 százalékkal, 2,052 millió szavazattal. A második legnagyobb támogatottsággal rendelkező párt a szélsőjobboldali, erősen magyarellenes Szövetség a Románok Egyesüléséért (AUR) 18,06 százalékkal. A harmadik helyre a kisebbik aktuális kormánypárt futott be, a Nemzeti Liberális Párt (PNL) listáira 14,5 százalékban szavaztak, míg a globalista-radikálisnak tartott, hivatalosan reformpártiként kategorizált Mentsétek meg Romániát Szövetség (USR) 11,9 százalékot kapott. Bejutott a parlamentbe a szélsőséges Diana Șoșoacă nevével fémjelzett S.O.S. Románia és az elnökválasztás első fordulóját követően Călin Georgescu mögé beálló Fiatal Emberek Pártja (POT) is, 7,51, illetve 6,18 százalékkal. A romániai magyarok szempontjából a legfontosabb azonban, hogy parlamenti képviselethez jutott az RMDSZ is, példás mozgósítás eredményeként a kiemelkedően magas általános választási részvétel körülményei között is biztosan ugrotta meg az ötszázalékos küszöböt (6,55 százalék).

Meglehetősen hektikusan alakuló kormányalakítási tárgyalások után végül december 23-án vált hivatalossá, hogy a nemzeti kisebbségek támogatásával hárompárti koalíció alakul, miután a PSD, a PNL, az RMDSZ és a kisebbségek képviselői aláírták a megállapodást. A stabilitás szavatolásán és a szükséges gazdasági reformok elfogadásán túl a megállapodás azt is tartalmazza, hogy a koalíciós pártok Crin Antonescu személyében közös államfőjelöltet állítanak a májusra valószínűsíthető államelnök-választási újrázásra. Ezt követően Klaus Iohannis államfő bejelentette: a korábbi kormányfőt, Marcel Ciolacu PSD-elnököt bízza meg kormányalakítással.

Az önmagában üdvözlendő tényen túl, miszerint a romániai magyarság legfontosabb pártja, egyben érdekvédelmi szervezete újra a legfelsőbb döntések meghozatalának részese lehet, a szerepvállalás ezúttal kiemelt kockázatokkal is jár. A politikai instabilitás és a 2024-es „választási szuperévben" hozott, alig tagadottan kampányszempontokat szolgáló intézkedések következtében ugyanis az Európai Unió közép- és kelet-európai országai közül jelenleg Románia jut a legdrágábban nemzetközi hitelekhez, a költségvetési hiány az egekben (a GDP 8,6 százaléka), egyetlen év alatt 17,7 százalékkal nőtt a kereskedelmi mérleg hiánya.

Az 1989 óta eltelt 35 évben 28 kormányt „elfogyasztó" Romániában természetesen igencsak kérdéses, hogy a Tánczos Barnát a pénzügy, Cseke Attilát pedig a fejlesztési minisztérium élén felvonultató kabinet képes lesz-e végigvinni négyéves mandátumát. Ha igen, igazi bravúrszámba menne, ugyanakkor alaposan megnövelné az RMDSZ ázsióját, amely vállalta az ország zuhanórepülésének megállításában való tevőleges részvétel kockázatát. Azzal együtt, hogy a tulipános szövetég mindig is azt az elvet hirdette, hogy minél közelebb kell lenni a döntéselőkészítéshez- és hozatalhoz, mivel jóval könnyebb még a „megfogalmazás" fázisában megakadályozni a magyarság szempontjából káros tervezetek véglegesítését, mert ha valami törvényerőre emelkedik, sokkal nehezebb visszacsinálni az egészet. A legutóbbi kormányalakítási tárgyalások során is akadt ilyen kritikus téma: az RMDSZ részvételének vagylagos feltételeként az ország területi-administratív átalakítása formálódó változatának leállítását szabta meg. Nem kétséges, az 1968 óta érvényben lévő megyerendszer bőven megérett a korszerűsítésre, az uniós regionális fejlesztési rendszerekhez való idomítására, csakhogy az elsősorban az USR által képviselt új tervezet gyökeresen megváltoztatta volna Erdély etnikai térképét, feldarabolva Székelyföldet, s ezzel végzetes felhígításra ítélve a román többség tengerében. Ugyanaz a sors körvonalazódott, amelyhez a felvidéki magyarság élő mintát szolgáltathat.

Az elsősorban az állami adminisztráció radikális lefaragása, az egyes adónemek és – talán – az ÁFA-kulcs átalakítása révén elérni kívánt megtakarítások közepette az RMDSZ-es miniszterek elsődleges felelőssége a szociális juttatások biztonságos szolgáltatása, és a beruházások és folytatása is. Azaz a pénzügyi tárcáé és a fejlesztési minisztériumé. Érzékeny területek, első látásra hálátlan feladatok, amelyek máris utcára vitték egyes érintett rétegek képviselőit. Miközben a romániai társadalom az államelnök-választás érvénytelenítése miatt is háborog. Sűrű, talán az sem túlzás, hogy sorsdöntő év előtt áll Románia.

CSINTA SAMU

Forrongó Szerbia

Több mint két és fél hónap telt el a szerbiai Újvidéken történt tragédia óta, amikor a vasútállomás épületének előtetőszerkezete leomlásakor 15 ember halt meg, az országban pedig egyre többen vonulnak az utcára. Az egyébként tiltakozásokban már tapasztalt, középkorú és annál idősebb szerbiait talán még most sem mozdította volna ki a holtpontról ez a tragédia, de közbeszólt a fiatalabb generáció. December 2-án blokád alá vontak több Belgrádi Egyetemi Kart, ehhez a kezdeményezéshez pedig azóta több mint hatvan kar csatlakozott országszerte. Blokád alatt vannak az Újvidéki Egyetem karai is, Szabadkán viszont csak egy, a Közgazdasági Kar hallgatói csatlakoztak a tiltakozásokhoz.

A fiataloknak köszönhető tehát az, hogy mára teljesen megváltoztak a mindennapok, s úgy tűnik, hogy nemhogy gyengülnének, napról napra csak erősödnek a tiltakozások és a változásba, a demokratizálódásba vetett hit, és mind többen mernek beállni a tiszta lelkű fiatalok követelései mögé.

Az egyetemisták azt követelik, hogy a valódi felelősök kerüljenek bíróság elé, hogy a Belgrád-Budapest gyorsvasút építésének teljes dokumentációját tegyék közzé, ejtsék a december 5-én Újvidéken a tüntetésen előállított egyetemista társaikkal szemben állított vádakat, valamint 20 százalékkal növeljék a felsőoktatási intézmények költségvetését. Az állam azt állítja, mindegyik követelésüket teljesítették, az egyetemi hallgatók viszont továbbra is állítják, hogy ez nem igaz.

A két fél mintha nem ugyanazt a nyelvet beszélné, egyáltalán nem érti egymást, s ez napról napra nagyobb feszültséget szül a hatalomban, s nagyobb felháborodást kelt a polgárokban.

Mindeközben az egyetemista megmozdulásokon több alkalommal rátámadnak a diákokra, legutóbb Belgrádban a járdán gázoltak el egy lányt, aki súlyos sérüléseket szenvedett. A rendőrség ugyan reagál ezekre az esetekre, de a hatalom nem ítéli el kellőképpen, éppen ellenkezőleg, előfordul, hogy legitimálja a vétkes sofőröket. Maga Aleksandar Vučić mondta egy korábbi gázolás kapcsán, hogy az autó sofőrje nem vétett a törvény ellen, „ő csak ment a dolgára". Szabadka polgármestere egyenesen „lebitangozta" az egyetemi karok dékánjait.

December 22-én 100.000 ember tüntetett a szerb fővárosban. Ennyien még 2000. október 5-én sem voltak Belgrádban. Január 17-én, egy egyszerű pénteki napon a szerb közmédia épülete előtt spontán gyűlt össze 55.000 ember.

Január 18-án többezer egyetemi tanár, pedagógus tüntetett Újvidéken, a január 20-án induló második félév első tanítási napján pedig több mint hatvan általános- és középiskolában nem volt tanítás. Hogy mindez hogyan folytatódik, egyelőre, lapzártakor még nem tudni.

Az ügyvédek egyhetes munkabeszüntetést jelentettek be szintén január 18-án. A Demokrata Párt is sztrájkol, nem vesz részt a köztársasági parlament munkájában és arra biztatja a többi ellenzéki pártot, kövessék az ő példáját, ezzel tulajdonképpen ők is blokád alá vonják a hatáskörük alá tartozó bizottságok munkáját és egyfajta általános sztrájkot kezdeményeznek.

A hatalom abban bízott, hogy az ünnepek, az olyankor asztalra kerülő oroszsaláta és sültek, az édességek elfeledtetik az emberekkel azt a „hóbortot", hogy tüntessenek és mindenki visszatér a „dolgához". Az igazság viszont az, egyre többen érzik, most az a dolguk, hogy beálljanak a fiatalok mögé. Most ők tartanak leckét az idősebb generációnak, amelynek két lehetősége van: vagy beáll mögéjük és támogatja őket, vagy a legjobban teszi, ha eláll az útjukból. Eddig a hatalom csak egyetlen koncesszióra volt képes: Milos Vucevic miniszterelnök visszalépett.

TÓMÓ MARGARÉTA

Az ukrán gazdaság perspektívái 2025-ben

Miközben a világ Donald Trump amerikai elnök beiktatásának az ukrajnai háborúra gyakorolt hatására figyel, a Kurszki területtől a Dnyeperig tartó frontvonalon folynak a harcok, az ukrán hátország igyekszik túlélni a háborús nyomás alatt. Ennek során a legfontosabb kihívást a lakosság és a gazdaság számára szükséges energiahordozók biztosítása, valamint az elaknásított mezőgazdasági területek biztonságossá tétele jelenti.

Változatlanul egyre fokozódó támadásoknak van kitéve az ukrán energetikai rendszer. Eddig az orosz haderő javarészt a villany-, távhő- és vízszolgáltatásokat helyezte a légicsapások célkeresztjébe, 2025. január 1-től viszont ez a paletta az ukrajnai gázszállítási rendszerrel is bővült. Ennek oka, hogy Ukrajna nem hosszabbította meg az Oroszországgal még 2019-ben életbeléptetett gáztranzitra vonatkozó megállapodását, melynél fogva folyó év január 1-től Kijev leállította a területén keresztül történő orosz gázszállítást. Ezen fordulat mind az Európai Bizottságot, mind az egyes közép-európai országok vezetőségét – elsősorban Ausztriát, Csehországot, Szlovákiát és Magyarországot – nem érte váratlanul. Legalábbis ez derül ki az EB-nek a *Szuszpilne* nevű ukrán sajtóorgánumnak adott kommentárjából, minthogy a Bizottság már több mint egy éve dolgozik azon szcenárió kezelésén, amikor leáll az Ukrajnán keresztül jövő orosz gázcsap. *„Az európai gázinfrastruktúra kellően rugalmas ahhoz, hogy biztosítsa az alternatív útvonalakon történő nem orosz eredetű gázellátást Közép- és Kelet-Európa országaiba. 2022 óta ezeket jelentős új LNG (cseppfolyósított földgáz) importkapacitásokkal erősítette meg”* – áll az Európai Bizottság *Szuszpilné*nek adott közleményében. Mindennek ellenére mindez nem járt konfliktusok nélkül. Ugyan az EU-s közvéleményben elsősorban a szlovák és a magyar kormányzat kritikái hallatszottak a gázszállítási útvonal leállításával kapcsolatban, a döntés a legjelentősebb problémát Moldova számára okozta, mivel nem teremtették meg a földgázszállítás alternatív útvonalait. Mindamellett a *Radio Szvoboda* abban bízik, az orosz gáz helyét az európai piacon egyre magabiztosabban veszik át más beszállítók, mint Norvégia, az Egyesült Államok és Katar.

A gázcsapok lezárása mellett ukrán részről nyilván annál több szólt, minthogy lejárt a felek közti egyezmény – ezzel további pénzforrásoktól zárhatja el Oroszországot, akkor is, ha ezzel Kijev sem jár jól anyagilag. Az orosz *Forbes*-ra hivatkozva a *Szuszpilne* egyik összegzéséből az alábbiak derülnek ki: annak ellenére, hogy Oroszország évek óta folyamatosan csökkentette az exportált gázmennyiséget és így is – csak 2024-ben – az Ukrajnán keresztül megvalósuló tranzit révén közel 6,5 milliárd eurót keresett, a múlt év első felében Oroszország legveszteségesebb vállalatainak élére került a Gazprom: 2024-ben összesen mintegy 6,1 milliárd dollárnyi veszteséget szenvedett el. Megjegyzendő, hogy ez a vállalat először 2023-ban zárt mínuszos gazdasági évet. Valószínűleg nem függetlenül ettől 2024. július 1-től Oroszországban a fogyasztók gázdíjait is megemelték, ami 2022 februárja óta összesen csaknem 34%-kal drágult. Bár, ha úgy vesszük, piaci értékek szerint az európai fogyasztók számára is többszörösére emelkedett a gázár, ami alig-ha meglepő, ha figyelembe vesszük a 2022 óta zajló rubelgyengülést, valamint a földgáz értékének piaci növekedését. Ugyanakkor bizonyos, hogy a gázcsapok elzárása az ukrán felhasználók számára is további áremelés van kilátásban. Január elején például az a hír járta, hogy év elejétől négyszeresére emelkedik majd a gázszállítás díja a lakosság számára. Azóta az állítás úgy módosult, hogy a lakossági fogyasztókat nem, csupán az ipari és más nagyfogyasztókat fogja érinteni a változás. Igaz, aligha lesz meglepő, ha a különböző szolgáltatások és termékek áraiban jelentkezni fognak a megemelkedett energiaárak.

Az állandó, főképpen az ukrán kritikus infrastruktúra ellen irányuló orosz légicsapások miatt – a külföldi anyagi és humanitárius segélyeken túl – az ország a mezőgazdaságára számíthat. Azonban itt sem egyszerű a helyzet, hiszen a krónikus munkaerőhiány mellett Ukrajna jelentős részét a harcok során elaknásították. Kiváltképp igaz ez a mezőgazdasági területekre, ahová az ellenfél célzottan helyezett ki aknákat. A helyzet tragédiája, hogy az ukrán fél is – védekezés jegyében – rengeteg, kiváltképp vízparti területet aknásított el.

Az Ukrán Védelmi Minisztérium hivatalos oldalán közzétett információk szerint 2024 elejére az orosz agresszió miatt 156 ezer négyzetkilométernyi terület vált potenciálisan szennyezetté robbanásveszélyes tárgyak miatt; év végére ezek mennyisége 174 ezer négyzetkilométerre emelkedett. Jelenleg is nagy erőkkel folyik az ilyen módon szennyezett területek megtisztítása. Ennek eredményeképpen az aknamentesítő egységek 2024 során mintegy 17 ezer négyzetkilométernyi területet tisztítottak meg és ezúton tettek biztonságosan

Maszkban

használhatóvá. Julija Szvidorenko, az ukrán gazdasági miniszterhelyettes asszony elmondása szerint, 2022 óta összesen 35 ezer négyzetkilométer területet sikerült megtisztítani, illetve aknamentesíteni – ez nagyjából Ukrajna legnagyobb megyéjének, Odesszának a területével azonos mennyiség. Az Ukrán Gazdasági Minisztériumnak kifejezetten az aknamentesítés érdekében létrehozott felületének, a *Demine Ukraine* adatai szerint 138 503 négyzetkilométernyi terület vár még megtisztításra.

Az aknamentesítés viszont nem csupán roppant veszélyes és emiatt lassú, de nagyon drága is. A hivatalos adatok szerint eddig mintegy 49 partnerország támogatásával Ukrajna közel 1,1 milliárd dollár támogatást kapott kifejezetten a területei robbanásveszélyes tárgyaktól való megtisztítására. Ennek ellenére jelenleg hivatalosan is Ukrajna a világ legelaknásítottabb országa, és sajnos nem lehet pontosan tudni, hogy ez az állapot mikor szűnik meg – még akkor sem, ha végre béke lesz. Egyes források szerint ez akár 30–70 évig is eltarthat.

PALÁDI RENÁTA

Az EU–Svájc keretegyezmény kihatásai

Noha a tárgyalásokat titkosították, újabb fejlemények szivárogtak ki. Az alábbiakban tekintsük át azokat – a világpolitikában is szerepet játszó – tényezőket, amelyek a „szigetország” politikáját is befolyásolják, némelyek meghatározzák. A rendelkezésre álló felmérések szerint a felmerült problémák ellenére is a svájci lakosság 71%-a támogatja a III. Bilaterális szerződés megkötését az EU-val, ugyanakkor kizárja Svájc EU-hoz történő csatlakozását.

A tárgyalások jelenlegi állapota a svájci szakértők szerint misztérium. Míg Svájc a föderatív állam szerkezetének megfelelően Brüsszel mellett és vele ellentétben a kantonokkal, a pártokkal, szakmai szövetségekkel, civil szervezetekkel és a többi minisztériummal (Departement) is egyeztet, a brüszszeli adminisztráció teljhatalommal lép fel.

Svájc álláspontja, hogy az egyezmény 2024 év végéig megszülessen. Az indoklás: a szerződést szentesítő népszavazásra csak 2026-ban, egy évvel az esedékes parlamenti választások előtt kerülne sor, ez a legnagyobb és legbefolyásosabb politikai erő, a Svájci Néppárt (SVP) jelenlegi álláspontja is.

Közben szóba került, hogy számos svájci jogalkotást mégis az EU jogrendhez kell(ene) igazítani, ha nem is 12 ezret, de néhány százat. Ezeket gyorsított eljárással kell 2025 végéig a parlament elé terjeszteni, hogy a törvények 2026-ban elfogadásra kerüljenek és ebben az esetben 2027-ben, még a svájci parlamenti választások előtt sor kerülhet a tárgyalások eredményeit szentesítő népszavazásra. Viszont nem valószínű, hogy ez sikerülni fog, mert a parlament berkeiben ennél lassúbb menetrenddel számolnak. A baloldali és a liberális pártok időhúzásra játszanak és a népszavazást a parlamenti választások után szeretnék megtartani. A négy párt képviselőiből álló svájci kormány szocialista igazságügy-minisztere már előre jelezte, hogy a tárgyalások eredményétől függetlenül mindent elfogad, amit Brüsszel kíván. Ezért siet a Néppárt, mint legnagyobb politikai erő a tárgyalások mielőbbi lezárásával.

Energiabiztonság

Az atomerőművek népszavazás által szentesített leépítése terén is paradigmaváltásra került sor Svájcban. A napjainkban bekövetkezett energiaválság új energiahordozók építését is átgondolásra késztette.

A 2024. június 9-én tartott népszavazás még abból a feltevésből kiindulva döntött úgy, hogy a teljes áramfogyasztást a vízi erőművek 52,8%-os szolgáltatásának csökkentése mellett az eddig 36,4%-ot kitevő atomerőművek áramszolgáltatásának teljes megszüntetésével a nap, szél és a foszszil (1,4%) energiahordozók helyettesíteni tudják.

Rövid időn belül kiderült a feltevés lehetetlensége, és a meglévő vízi erőműveket tovább üzemeltetik, újra üzembe helyezték az egyik leállított atomerőművet, s tervbe vették két új atomerőmű megépítését. A baloldal és az általuk befolyásolt s vele szövetséges médiák máris ellentámadásba lendültek, aminek következtében fennáll annak a veszélye, hogy ezt kérdést is népszavazással kell majd szentesíteni, aminek előkészítése gyakran évekbe telhet.

A kormány energiapolitikájában tehát paradigmaváltásra került sor. Elveti a meglévő atomerőművek üzemeltetésének és továbbiak megépítésének tiltását, és támogatja új atomerőművek építését. Ez év végéig kidolgozza az erre vonatkozó törvényjavaslatot és a parlament elé terjeszti, amihez várhatóan referendum határozat is szükséges lesz.

A munkahely és munkabér védelme

Svájc szempontjából ez a tárgyalások súlypontja. Míg az ú.n. „Common Understanding” dokumentum eredetileg Svájcnak a bevándorlás szabályozásának kérdésében bizonyos „szűrő intézkedést biztosít” (azaz a bevándorlók ki- és mibenlétét valamint azok létszámát valamint a Svájcban tartózkodásuk határidejét maga határozhatja meg), amit az EU újólag egy 2024. szeptemberi közleményében kategorikusan elutasított. Következménye, hogy bizonyos svájci politikai és gazdasági, de főleg a szociális partnerszervezetek a tárgyalások azonnali beszüntetését követelték. Az EU válasza, hogy az EU geopolitikai egység, amelyben nincsenek kivételek, sem pedig hátsó ajtók, tehát Svájc részére sem. Erősödnek azok a vélemények, sőt követelések, melyek felteszik a kérdést, szüksége van-e Svájcnak az EU-val kötendő újabb bilaterális szerződésre? A sajtóban is elhangzott, hogy az EU jelenlegi állapotában nem is tárgylóképes politikai intézmény, mivel a léte vált kérdésessé.

Svájc árukivitele az EU-ba 2023-ban az össz GDP 42%-át tette ki, behozatala az össz GDP 70%-át jelentette.

2024 decemberében – nagy meglepetésre – az EU Komisszió Ursula von der Leyennel az élén átnyújtotta a svájci kormánynak (Bundesratnak), nevezetesen Viola Amherdnek (az egyre jobban balra tolódott volt Keresztény Párt, ma A Közép (Die Mitte) nevet viselő párt tagja) a konföderáció soros elnökének a „kész egyezmény tervezetet” aláírásra. Ez a váratlan fordulat óriási ellenállásba ütközött, ami politikai földrengést okozott az amúgy békés és nyugodt országban. A számonkérések az egyezménybe foglaltak több pontját kifogásolják:

1. az intézményesítési jogalkotásban az EU saját döntőbíráskodást követel, elvetve a független egyeztető bírósági eljárás Svájc által követelt megoldását,
2. a tárgyalások folyamán az EU által előterjesztett több, mint 100 alkotmánycikkely módosításának elfogadása Svájcot beláthatatlan időkre az EU-hoz kötné, mint kvázi tagállamot,
3. a svájci alkotmányjogászok és mérvadó parlamenti pártok az előterjesztett szerződéstervezetet elfogadhatatlannak tartják és nem elégszenek meg azzal az érveléssel, hogy erről majd egy referendum (egyfajta népszavazás) döntsön. Annál is inkább, mert akkorra a javasolt EU-s alkotmánymódosításokat a svájci parlamentnek el kellene fogadnia, s ami által az új szerződés népszavazás általi jóváhagyása meg- és kikerülhető lenne,
4. a politikai felelősségre vonások viharában Amherd elnők asszony, akinek államelnöki mandátuma 2025. január elsejével megszűnt, de továbbra is betölti az eredeti védelmi-biztonsági-sport-miniszteri tisztségét, 2025. március 31-i határidőre benyújtotta lemondását. A politikai nyomás és támadás azonban Ignazio Cassis (FDP) külügyminiszert is célba vette, miután kezdettől ő koordinálta a CH és az EU közötti tárgyalások diplomáciai, szakmai és időrendi menetét. Ezért lemondását követelik, ami a politikai légkört és hangulatot ítélve be is következhet.

B. SZABÓ PÉTER, ZÜRICH

NEMZETKÖZI SAJTÓSZEMLE

Összeállította: Fetes Kata

The Economist

Nyersanyagokat kivonni nukleáris hulladékból

Még mindig nem világos, hogyan lehet a legjobban kezelni a radioaktív hulladékot. A Helmholtz-Zentrum-Dresden-Rossendorf (HZDR) szakértői most egy innovatív ötletet dolgoztak ki a nukleáris hulladék újrahasznosítására, beleértve a nyersanyag-kitermelést is.

A közelmúltban jóváhagyott „MaLaR – újszerű 2D-3D anyagok a lantanid nukleáris hulladékból való visszanyeréséhez” projekthez 2,3 millió euró finanszírozás áll rendelkezésre a következő három évben. Az újrahasznosítható elemek a lantanidok, amelybe néhány ritkaföldfém is beletartozik, a kémiai elemek egy csoportja. Széles körben használják például képernyőkben, akkumulátorokban, mágnesekben, kontrasztanyagokban és biológiai szondákban.

Kristina Kvashnina, a HZDR kutatója, a MaLaR projekt koordinátora szerint:

„A lantanidok nagyon ritka nyersanyag, mely túlnyomórészt Kínából érkezik. Ezért próbálják a hulladékból, akár a nukleáris hulladékból is újrahasznosítani ezt az alapanyagot”.

scinexx

„A női hatalom” a Kelta Birodalomban

A DNS-elemzések a kelta közösségek matrilineális szerkezetét bizonyítják Nagy-Britanniában.

Nem puszta mítosz: Nagy-Britannia keltái között a nőknek volt beleszólásuk abba – ami a föld, a házasság és a lakóhely öröklését illeti. A legtöbb más kultúrával ellentétben a kelták matrilineálisak voltak, amint azt az angliai vaskori sírok DNS-elemzései is megerősítik. A tulajdon és a közösségben elfoglalt pozíció tehát a női vonalon keresztül öröklődött. Ezt az ebből az időből származó római jelentések is megerősítik.

A kelták Európa-szerte éltek a vaskorban. De mivel ezeknek a „bátraknak” nevezett etnikai csoportoknak nem volt írása, életmódjukról való ismereteink töredékesek. Ez kihat a kelta társadalmak szerkezetére és különösen a nők helyzetére is. Az értékes sírtárgyak, valamint a női harcosok és druidák sírjai arra utalnak, hogy néhány kelta nő magas rangot kapott. Ezt bizonyítja a léte olyan híres kelta királynőknek, mint Boudicca és Cartimundia, akiknek politikai és katonai képességeitől még a rómaiak is féltek. Julius Caesar arról is beszámolt, hogy a kelta nőknek több férjük is lehetett.

A közelmúltban végzett angliai DNS-elemzések ezt egyértelműbbé teszik. Tanulmányukhoz Lara Cassidy a Dublini Trinity College-ból és kollégái először 57 halott genetikai anyagát vizsgálták meg, akiket a durotrigek kelta törzsének dél-angliai településén temettek el. Ezek a sírok Kr.e. 100-tól Kr.u. 100-ig nyúlnak vissza. Az elemzések feltárták, hogy ebben a kelta temetőben a halottak többsége anyai ágon rokonságban állt egymással, amint azt a mitokondriális DNS összehasonlítása is kimutatta, amely csak az anyán keresztül öröklődik. „Felépítettünk itt egy családfát, amelyben a legtöbb tag egyetlen nőig tudja visszavezetni származását” – számol be Cassidy. „Ezzel szemben az apai ágon keresztüli kapcsolatok szinte teljesen hiányoztak. „Ez a minta a matrilineális és matrilokális társadalomra jellemző – egy olyan társadalmi struktúra, amelyben a nők státuszt és tulajdont ruháztak át lányaikra, és meghatározták a családok lakóhelyét is.

„Bár a meghódított népekről szóló klasszikus beszámolókat gyakran szkepticizmussal tekintik, van némi igazság a vaskori Britanniáról szóló római szerzők leírásaiban” – írják a régészek. A régészet és most a genetika azt sugallja, hogy a kelta nők valóban nagy jelentőséggel bírtak az élet számos területén.

REUTERS

A titokzatos labda alakú törmelék Sydney strandjain

Az aranyszínű homokról és kristálytiszta vízéről híres Sydney környéki óceánpartok a világ minden tájáról vonzzák a turistákat. Kilenc sydney-i strandot, köztük a jól ismert Manly strandot is lezárták a fürdőzők elől, miután a nyári vakációs szezon csúcspontján kis fehér és szürke törmelékgolyókat dobott partra az óceán.

A *Northern Beaches Council* (az Északi Partok Tanácsa) közölte, hogy dolgozik az ügy biztonságos megszüntetésén. A kisebb-nagyobb labda alakú törmelék mintáinak többsége márvány volt, – áll a tanács közleményében.

A hatóságok a strandolóknak azt tanácsolták, hogy további értesítésig kerüljék az északi strandokat, és tartsák távol magukat a partra vetett anyagoktól, amíg a takarítás és a vizsgálat folyik.

Azt mondták, hogy szorosan együttműködve az állami környezetvédelmi hivatallal, a törmelékből gyűjtött minták tesztelése folyamatban van.

Tavaly októberben is több strandot, – köztük a Sydney belvárosától keletre levő Bondit is lezártak –, miután fekete golyók ezrei jelentek meg a partokon. Egy vizsgálat megállapította, hogy ezek a golyók zsírsavakból, a kozmetikumokban és tisztítószerekben használt vegyi anyagokhoz hasonló vegyi anyagokból, valamint hajból, élelmiszer-hulladékból és a szennyvízzel kapcsolatos egyéb anyagokból állnak.

Grönland

Az egész világ verseng Grönland ritkaföldfémjeiért, amelyek kulcsfontosságú nyersanyagok az energetika modernizálásához és a digitalizációhoz.

Megnőtt az amerikai „Silikon Vally” érdeklődése is. Az ismét elnöki pozíciót betölő Donald Trump kijelentette, az Amerikai Egyesült Államokhoz akarja csatolni többek között Grönlandot is.

Miért került Dániához a világ legnagyobb szigete, Grönland? Egy protestáns lelkész volt ezért felelős. Hans Egede (1686–1758) dán–norvég evangélikus misszionárius volt az, aki tengerész ősei, a legendás vikingek évszázados települését kereste az Atlanti-óceán északi részén.

Winfried Dolderer történész jóval később követte vissza Egede történetét.

Eszerint, Hans Egede 1686. január 31-én született Harstad-ban, Észak-Norvégiában. A Koppenhágai Egyetemen teológiát tanult, majd visszatért Hinnøya-szigetére, ahol 1707. április 15-én pappá szentelték és beosztották a **Lofoten**-szigetvilágban található Vågan plébániájára. 1707-ben megházasodott. Felesége, a norvég Gertrud Rask (1673–1735), nála 13 évvel idősebb. Két fiuk és két lányuk született. Egede a vidéki pap szemlélődő életét élhette volna. Egyszer elmagyarázta, hogy miért nem tette ezt.

Egy esti séta alkalmával a lelkésznek eszébe jutott, régen olvasta, hogy Grönlandon „vannak keresztények templomokkal és kolostorokkal, de azokról, akik odamentek bálnára vadászni semmit sem tudott meg. Hogyan élnek most ezek a keresztények?” Hans Egede abban a pillanatban úgy döntött, hogy felkutatja ezeket a régi telepeseket. „Különös kötelességemnek éreztem, hogy megtegyem” – mondta és elhatározta, misszionárius lesz. 1711-ben engedélyt kért IV. Frigyes dán-norvég királytól, hogy felkutathassa a kolóniát és missziót alapíthasson ott. A Grönlandra jutást 13 évnyi adománygyűjtés és lobbitevékenység előzte meg.

40 követőjével indult útnak Bergenből. Felesége és gyermekei is vele utaztak. A hónapokig tartó út fáradságos volt. A fedélzeten lévő emberek fáztak és éheztek. Röviddel azután, hogy Egede háromárbócosa a „*Haabet*” (Remény) elhaladt Grönland déli csücske mellett, uszadék jég, vihar és havas eső fogadta őket. A három hajóból egy a vihar áldozata lett, de az embereket sikerült megmenteni. 1721. július 3-án a „Haabet” nevű hajó végül kikötött a ködös és nyirkos, kényelmetlen Kangeq-szigeten, Grönland partjainál. Egede az érkezési pontot *Haabet Ø*-nek – a remény szigetének – nevezi és megalapítja *Haabets Colonie-t. Kemény tél köszöntött a misszionárius csapatára. Hiába keresték hónapokig a hajdani skandináv utazók leszármazottjait. Romokat és maradványokat találtak, de utódokat nem. Megismerték viszont az itt lakó kalaallit népet és elkezdték tanulni nyelvüket.*

Egede követői alig várták, hogy visszatérhessenek otthonukba. Ő azonban felesége támogatásával továbbra is küzdött egy misszióponton és egy bálnavadász állomás felállításáért. Ez utóbbi 1723-ban sikerült Nipisat-szigeten.

Misszionáriusi feladata sikerrel járt, elhozta a kereszténységet a helyi lakossághoz. 1724-ben Hans Egedének sikerült néhány inuit gyermeket megkeresztelnie. Mindennapi imáit egyrészt jelentősen átalakította, a „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma” helyett, „Add meg nekünk ma a mindennapi pecsétünket”, imádkozták, mivel az inuitok nem ismerték a kenyeret.

1728-ban Claus Parss őrnagy vezetésével négy hajó érkezett Grönlandba. Az őrnagyot IV. Frigyes1724-ben Hans Egedének sikerült néhány inuit gyermeket megkeresztelnie., Dánia és Norvégia királya kinevezte Grönland kormányzójává. A Kangeq kolóniát a Remény szigetéről a nem messze fekvő szárazföldre költöztették, és megkezdődött a második gyarmatosítási kísérlet. Parssnak a hajókkal érkezett katonák és elítéltek segítettek, erődjét pedig *Godt-Haabnak* (*Jóremény-ség*), a jövőbeli *Godthåb*-nak nevezte el, ami a **Nuuk** egykori dán neve. Hans Egede házát a Kangeq szigeten szétszedték, és az új kolónián újra felállították. Ez Nuuk legrégebben álló épülete, és jelenleg a grönlandi kormány legkiemelkedőbb fogadásainak színhelye.

Hans Egede jelentős lépéseket tett Grönland kereszténységének megteremtésében, ezért Grönland apostolának is nevezik. Az ő segítségével jött létre az a település, amely ma Nuuk néven Grönland fővárosa. Egede Grönland nemzeti „szentje” lett.

KaFe

Milyen gazdasági év lesz Ausztriában?

Ausztria két éve gazdasági válságban van, és az erre az évre vonatkozó előjelek sem jók. Szerencsére nem tendálnak mindenhol lefelé a mutatók.

Egyelőre nem világos, hogy az új évben milyen jól vagy rosszul alakul a gazdaság, mivel még mindig vannak ismeretlenek, például az új kormány. Egy dolog biztos, 2025 sem lesz jó év. Egy éve még úgy gondolták, az ipar elérte a mélypontot, ma már látják, hogy még nem.

Milyen növekedés várható?

Az Osztrák Gazdaságkutató Intézet (WIFO) gazdasági előrejelzése szerint a legjobb esetben „szerény növekedés” lehet. A WIFO és az Institute for Advanced Studies (IHS) gazdasági tájékoztatóján a cég igazgatója úgy nyilatkozott, hogy ez a szerény növekedés azonban csak akkor lehetséges, ha nem lesznek költségvetési megszorítások. Ez az elképzelés talán a legirreálisabb. A költségvetési hiány leküzdése érdekében Ausztriának mintegy 24 milliárd eurót kell megtakarítania a következő években. A kormányalakítást tárgyalópártok (ÖVP+SPÖ+NEOK) arról egyezkedtek, hogy milyen intézkedéseket kell majd végrehajtani. Az évfordulóján a költségvetés komoly ütközőponttá vált, ezért az egyik tárgyaló partner, a NEOK, fel is állt az asztaltól. Újra kellett indítani a tárgyalásokat, ezúttal az ÖVP+FPÖ részvételével.

A WIFO és az IHS szerint 2024-ben, a recesszió második évében, a gazdasági termelés 0,9 százalékkal esett vissza. Fennáll a veszély, hogy idén további visszaesés várható. Költségvetési konszolidáció nélkül a gazdasági előrejelzés 2025-ben csupán 0,5 százalékos, 2026-ban pedig 1,2 százalékos gazdasági növekedéssel számol. Ha a kormány megpróbálja csökkenteni a költségvetési hiányt és az állami kiadásokat is, a növekedés akár 0,9 százalékkal is lassulhat – és ezzel visszacsúszhat a negatív tartományba.

Ha a gazdasági teljesítmény csökken, az állami bevételek, például az adókból származó bevételek is csökkennek. A gazdaságkutatók szerint, ez tovább nehezíti a költségvetési konszolidációt. „Az új szövetségi kormánynak jelentős költségvetési konszolidációval kell szembenéznie, melynek hatásai még nem láthatók.” Így ma senki sem tudja pontosan, milyen irányba haladunk.

A WIFO igazgatója, és az IHS főnöke szerint a gazdaságnak más kihívásokkal is meg kell küzdenie. A belsőégésű motorok megszűnése megköveteli az ipar átalakítását. A globalizációból már nem profitálunk annyit, mint az előző években. A munkaerőt ki, illetve át kell képeztetni a jövőbeni munkákra.

Az iparral ellentétben a kereskedelem a következő két évben valószínűleg növekedni fog. A gazdasági fejlődéshez jelentős mértékben hozzájáruló lakossági fogyasztás is újra felélénkül. A gazdasági előrejelzések szerint az inflációs ráta 2026-ra valamivel a két százalékos cél felett lesz.

Fellendülésről azonban még nem beszélhetünk.

K. Fetes

A magyar kisebbségek és szórványok felkarolása

Beszélgetés Nacsa Lőrinc nemzetpolitikáért felelős államtitkárral

Országgyűlési képviselőként napi szemlélője nemcsak a bel-, hanem a külpolitikának is. Hogyan ítéli meg Magyarország helyét és helyzetét nemzetközi porondon? Bizonyos jelekből arra lehet következtetni, hogy az országot elszigetelődés fenyegeti. Mik ennek a kiváltó okai?

Magyarország helyzetét a nemzetközi porondon főként az ország szuverenitásának megőrzése és a gazdasági semlegesség határozza meg. Mi mindig a magyar érdeket nézzük és azt képviseljük. Miközben számos ország az elmúlt időszakban a blokkosodás irányába halad és a politikai élet szereplői is a megosztottságot, adott esetben a szankciós politikán alapuló elszigetelődést választják, Magyarország egy kölcsönös tiszteleten nyugvó, gazdasági előnyöket biztosító jó kapcsolati rendszer fenntartásában érdekelt a keleti és a nyugati világ országaival egyaránt.

Az elszigetelődés vádja számos ténnyel cáfolható, engedje meg, hogy két közelmúltbeli eseményt idézzek ehhez. Nemrég ért véget a több tekintetben is sikeres magyar uniós elnökség, amelynek záróakkordjaként sikerült elérnünk, hogy Románia és Bulgária is csatlakozzon a schengeni övezethez. Ezzel régi célunk vált valóra. Másodszor, érdemes felidéznünk, hogy tavaly novemberben Budapest adott otthont az Európai Politikai Közösség állam- és kormányfői találkozójának, amely után nagyon sok vezető elismerően nyilatkozott hazánkról. Végezetül, november 5-én az Egyesült Államokban nagyarányú győzelmet aratott Donald Trump, akivel egyértelműen új időszámítás kezdődik a magyar-amerikai kapcsolatokban.

A múlt év szeptember 29-i választások legsikeresebb osztrák politikai csoportosulásának az Osztrák Szabadságpárt bizonyult. Osztrák megítélésben Herbert Kickl Orbán Viktor miniszterelnököt példaképének tekinti. Mi várható ebben a konstellációban, különösen, ha a Szabadságpárt elnöke lesz Ausztria új kancellárja?

Az Osztrák Szabadságpárt tavalyi győzelme egy újabb példa az Európában egyre inkább megmutatkozó patrióta, józan ész alapú fordulatra. Amennyiben Herbert Kicklnek sikerül kormányt alakítania, akkor egy jelenleginél is szorosabb osztrák–magyar együttműködésre lehet számítani, különösen a nemzeti szuverenitás, a migrációs politika és az EU-val fennálló vitás kérdéseket illetően. Utóbbi kérdésben különösen nagy előrelépést érnénk el, hiszen ne feledjük, hogy Herbert Kickl Orbán Viktorral és Andrej Babissal közösen alapította meg tavaly a Patrióták Európáért képviselőcsoportot, amely azóta is folyamatosan növekszik.

Új tisztségében fő feladatkörét képezi a határon túli magyar kisebbségek, ugyanígy a nyugati magyar szórványok felkarolása. Eredményes intézkedések mellett jelentős ezen közösségek és intézményeik egyre inkább megterhelő anyagi támogatása, habár ez nem utolsósorban a többségi népek kormányainak kötelessége. Milyen eszközök állnak ezen a téren a magyar kormány rendelkezésére?

A magyar kormány a nemzetpolitikát prioritásként kezeli. 2010 volt az az esztendő, amely ezt a fordulatot, a nemzetpolitikai fordulatot elhozta. Ekkor fogadtuk el az egyszerűsített honosítási eljárásról szóló törvényt, amely lehetővé tette a magyar állampolgárság megszerzését a külhoni magyarok számára, létrehoztuk a nemzetpolitikai intézményrendszert, elfogadtuk a nemzetpolitikát megalapozó legfontosabb jogszabályokat, komplex támogatási rendszert dolgoztunk ki. Egységes nemzetben, egységes magyarságban gondolkozunk, ezért elengedhetetlennek tartjuk a külhoni magyar közösségek rendszerszintű támogatását. Erre számos eszközünk van: támogatjuk a magyar közösségek oktatási és kulturális intézményrendszerét, a történelmi egyházakat, ifjúsági közösségeket, számos identitás- és gazdaságerősítő programot működtetünk. Ezekből a célokból a nehezebb gazdasági körülmények között sem engedünk, hisz a külhoni magyarság megmaradásának záloga a kiszámíthatóság és a folytonosság.

A magyar kormány figyelemkeltő törődése ellenére a rendszerváltozás óta mintegy 30%-kal csökkent a magyar kisebbségek száma. Milyen további lépéseket terveznek ennek megakadályozása, vagy legalább megfékezése érdekében?

Fontos megjegyezni, hogy nem csak a magyarok száma csökkent az elmúlt évek során a szomszédos országokban, hanem a többi nemzeté is. Ugyanez elmondható a románokról, szerbekről, sőt, a külhoni magyarokon kívül a Magyarországon élő magyarokról is. Mindezeken túl nyilván nem mehetünk el szó nélkül a jelenség mellett. Az elmúlt évek során számos olyan programot indítottunk, amely ennek a negatív tendenciának a megállítását, visszafordítását tűzte ki célul. Ilyen például a Kárpát-medencei Óvodafejlesztési Program, amelynek keretében mintegy 900 bölcsődét és óvodát építünk vagy újítunk fel szerte a Kárpát-medencében. Hasonló a Szülőföldön Magyarul Program, amellyel minden gyermek és fiatal, aki magyar iskolába vagy óvodába jár határon túl, 100 ezer Ft támogatásban részesül. Ezek, valamint a hasonló programjaink kézzelfogható eredménye, hogy az elmúlt évek során számos régióban csökkent az asszimiláció, Felvidéken például nőtt a magyar iskolát választók száma, de Kárpátalja esetében is beszédes (még a háború előtti) adat, hogy a vegyes házasságban élők gyermekei sokkal nagyobb arányban válnak magyar identitásúvá, mint ukránná. Az elmúlt 14 év nemzetpolitikája tehát rengeteg látványos eredményt hozott, az a célunk, hogy ezeket folytassuk. Az idei esztendő a jövő nemzedék éve a nemzetpolitikában, így idén még nagyobb hangsúlyt szeretnénk fektetni a gyermekekre, a fiatalokra, hisz magyar gyermekek és fiatalok nélkül nincs magyar jövő. Több, Magyarországon működő családtámogatási forma– így az anyasági támogatás és a babakötvény – már elérhető határon túl, ezeknek a számát, körét szeretnénk bővíteni.

Magyarország védhatalmi szerepe nélkül nehezen képzelhető el jobbulás. Ehhez tartozik az autonómia kérdésének rendezése is. Elképzelhető-e, hogy hathatós szomszédságpolitikával sikerül változásokat elérni, azaz elmozdulni az elfásító holtpontról?

Magyarországnak, a magyar kormánynak sosem volt célja, hogy Budapestről mondja meg, mi jó a külhoni magyarságnak. A magyar közösségeknek maguknak kell meghatározniuk a céljaikat, mi pedig aztán ezeket tudjuk segíteni, támogatni. Az autonómia is olyan kérdés, amelyben a helyi magyarságnak kell először egységet mutatnia és kidolgozni egy olyan koncepciót, amely bírja a teljes közösség támogatását. Ezután következhetnek a további lépések. Az autonómia egyébként – bár sokan összszerezzennek a szó hallatára – nem ördögtől való és számos európai országban láthatunk jól működő autonómiamodelleket, gondoljunk csak Dél-Tirolra.

Szokatlan módon a nyugati magyar szórványok is élvezik a magyar kormány odafigyelését, törődését. Vajon milyen szerep hárulna szervezett közösségeikre a létszámbeli „állomány" megtartásán kívül? Hogyan ítéli meg felkészítésüket közvetítő, híd szerepre?

A diaszpóra magyarsága 2010 előtt abszolút mostohagyerek volt. A 2010-ben megalakult Orbán-kormány ezt a viszonyt is új alapokra helyezte: létrehoztuk a Magyar Diaszpóra Tanácsot, és számos programot, kezdeményezést indítottunk kifejezetten a diaszpórában élő magyarok számára. Ezek a programok azóta is nagy sikerrel működnek, gondoljunk csak a Kőrösi Csoma Sándor Programra. Azt gondolom, hogy a diaszpórában élő magyarok sok esetben még a Kárpát-medencei magyarságnál is nehezebb helyzetben vannak, hisz rengeteg erőfeszítést kell tenniük azért, hogy megőrizzék magyarságukat. A kötelező iskolai oktatás mellett időt és energiát nem spórolva, sokszor több órát utazva viszik hétvégeken gyermekeiket a hétvégi magyar iskolákba, működtetik a magyar egyesületeket, az anyaországtól több száz, több ezer kilométerre is őrzik a magyar nyelvet és kultúrát. Köszönettel tartozunk nekik ezért, ahogy azért is, hogy számtalan alkalommal kiálltak és kiállnak Magyarország, a magyar kormány mellett, amikor országunkat nemtelen támadások érik, és valóban, híd szerepük is megkérdőjelezhetetlen, hisz rajtuk keresztül ismerik meg Magyarországot szerte a világon. Fontos, hogy tudják: a magyar kormány a jövőben is számít rájuk, ahogyan ők is számíthatnak a magyar kormányra.

Készítette Deák Ernő

Teremtő magány

Kitüntetések a Magyar kultúra napja alkalmából Galántán

A szlovákiai magyarok legnagyobb kulturális szervezete a Csemadok a Magyar kultúra napi rendezvényen Galántán ismét átadta kitüntetéseit. Az ünnepséget megtisztelte jelenlétével Tóth László, a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága felvidéki főosztályának vezetője, valamint Gubík László, a Magyar Szövetség elnöke, megyei képviselők, polgármesterek, civil szervezeti vezetők és a Csemadok tisztségviselői.

Életmű díjak

A Magyar kultúra napján átadták a Csemadok Életmű Díjakat, amelyet a társadalmi és közművelődési szövetségünk 2009-től ad át. Az alsóbodoki Holec Ilona 1979 óta vezeti az Alsóbodoki Asszonykórust, számos gyűjtő járt nála több balladát és népdalt feljegyezve.

Csörgő Árpád is életmű-díjban részesült, aki nélkül Bősön a rendezvények elképzelhetetlenek.

A nagyfödémesi Száraz Erzsébet az 1970-es évektől a Csemadok meghatározó személyisége, ő vezeti az egyik legnagyobb alapszervezetet, több mint 700 taggal, kiveszi részét a járási rendezvények szervezéséből.

Vojtek László ott volt a Szenczi Molnár Albert Napok indulásánál, szervezte ezt akkor is, amikor azt a hatalom nem nézte jó szemmel.

A közművelődés kiemelkedő alakjai

2014-től adják át a Csemadok Közművelődési Díjakat, idén nyolcan vették át az elismerést. Az ipolynyéki Balík Judit, a rimaszombati Horváth Zsuzsanna, a nagyabonyi Moravek Iveta, a nagykéri Száraz László és Erzsébet házaspár, a kaposkelecsényi Üveges Róbert, a felsőszeli Végh Piroska, és a szenci Strešňák Gábor.

A Csemadok volt munkatársai

A Gyurcsó István díjat az idén Czingel Magdolna vette át. Czingel (Nyáry) Magdolna a Csemadok KB gazdasági osztályán l972. szeptember 1-től 1995. május 31-ig (23 évet) dogozott szakelőadóként. A Pozsonypüspökiben lakó Czingelék végig Csemadok tagok és a népművészet (néptánc) megszállottjai voltak. Czingel Magdolna ma is rendszeresen látogatja a Csemadok pozsonyi alapszervezeteinek rendezvényeit, gyakran találkozunk vele a székház nagytermében megtartott rendezvényeken.

Fábry Zoltán-díj a kapcsolatépítésért

A Fábry Zoltán-díjat 2018-tól adja át a Csemadok. Fábry Zoltán a Csemadok örökös díszelnöke végrendeletében örököseként a Csemadokot nevezte meg, ennek tiszteletére ad át a Csemadok díjakat azoknak a határon túli személyiségeknek, akik segítik a szövetségünk munkáját. 2025-ben az elismerést a muravidéki Göncz László vette át. Göncz László kezdeményezője volt a Csemadok és a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet közti együttműködésnek.

Az ünnepségen értékelték ki az országos esszéíró pályázatot is, melynek eredményét Kiss Beáta ismertette. A pályázatot a Csemadok, három korosztályi kategóriában hirdette meg. A legtöbb pályázatot a komáromi Gépipari és Elektrotechnikai Szakközépiskolából küldték. Az első kategóriában Bukovszky Borbála, a Kossányi József Alapiskola és Óvoda tanulója Szentpéterről, a 3. kategóriában Balla Rózsa, a Csemadok Lévai Alapszervezetének aktív tagja kapott díjat. A 2. kategóriában különdíjat nyert Trgiňa Marcel a komáromi Gépipari és Elektrotechnikai Szakközépiskola diákja. A fődíjas Csehy Flóra lett, a komáromi Selye János Gimnázium diákja.

Neszméri Tünde

SZLOVÁKOK BÉCSBEN

Beszélgetés Vlado Mlynarral, az Osztrák–Szlovák Bécsi Kulturális Egyesület elnökével

Ha belegondolunk Pozsony és Bécs szoros kapcsolatába, az Ausztriában, különösen Bécsben élő szlovákok történelmi gyökerekkel rendelkeznek. Milyen meszszire vezethető vissza a jelenlétük Ausztriában/Bécsben? Hogyan alakult a létszámuk az elmúlt évtizedekben?

A nyelvészek szerint minden negyedik bécsi lakos szláv származású, egyesek szerint akár minden harmadik. A szlovákok évszázadok óta Ausztriában élnek, bevándorlásuk hullámokban történt. Egy kis etnikai csoport vagyunk, amely Bécsben és annak szlovák határig terjedő környéken él, de sehol sem jelentős számban. A szlovákok jelenléte Ausztriában, különösen Bécsben a kora középkorig tehető. A szlovákok már akkor Alsó-Ausztria északkeleti részén éltek. Jelentős szlovák bevándorlási hullám a Harmincéves Háború után, a 17. század második felében következett be. 1900 körül Ausztriában a szlovák lakosság száma elérte a 60 000 fő körüli csúcsot. A bécsi szlovák közösség az évszázadok során fejlődött, és ma változatos összetételű. A szlovákok 1992-es önálló népcsoportként való elismerése óta a szlovák közösség önképe megerősödött. A szlovák etnikum az osztrák főváros sokszínű kultúrájának szerves része. Az osztrák Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2024. január 1-jén 49 782 szlovák állampolgárságú személy élt Ausztriában, ebből 17 465-en Bécsben. Mivel a legutóbbi, 2001-es népcsoportra vonatkozó adatok már nem relevánsak, hivatalos adatunk nincs erről. Összegezve elmondható, hogy Ausztriában a szlovákok száma a korábbi, több, mint 100 évvel ezelőtti csúcshoz közelít.

A Szövetségi Kancellária egy évvel Szlovákia önállóságának kikiáltása előtt népcsoportként ismerte el a szlovákokat. Milyen hatással voltak ezek a tények az ausztriai szlovákok fejlődésére?

Jelentős hatással volt az ausztriai szlovák közösségre, hogy a parlament 1992-ben, vagyis Szlovákia önálló állammá nyilvánítása előtt elismerte a szlovákokat külön etnikai csoportként. Ez a felismerés erősítette az ausztriai szlovákok önképét és identitását. Azóta már nem Szlovákiából jött csehekként emlegetik az embereket. Lehetővé vált számukra, hogy hivatalosan is fenntartsák és népszerűsítsék kulturális és nyelvi hagyományaikat. Az 1982-ben alapított Osztrák-Szlovák Kulturális Egyesület központi szerepet tölt be oktatási és kulturális kínálatával. Az elismerés óta, különösen a fiatalok körében, megnőtt az érdeklődés a szlovák nyelv és kultúra iránt. A Szlovák Iskolaszövetség, a 2003-ban alapított SOVA a bécsi szlovák közösség fontos intézménye. Az egyesület népszerűsíti a szlovák nyelvet (szombatonként rendszeresen tartanak szlovák nyelvórákat) és a kultúrát a gyerekeknek szánt különféle oktatási és kulturális ajánlatokkal. A két tannyelvű órákon való részvétel lehetősége (a Komensky Iskolában) szintén hozzájárult ahhoz, hogy többen felvegyék a szlovák nyelvet. Összességében az elismerés megerősítette az ausztriai szlovák közösséget, és bizalommal tekinthetünk a jövőbe.

Ennek ellenére a szoros kapcsolat állandó maradt a cseh etnikummal. Hogyan alakulnak jelenleg a kölcsönös kapcsolatok?

Az ausztriai cseh és szlovák etnikai csoportok kapcsolata mélyen a történelemben gyökerezik, és a közös kulturális, társadalmi és politikai tevékenységek ezt erősítik. Mindkét csoport hosszú múltra tekint vissza Ausztriában, és sok kulturális és nyelvi hasonlóságot mutat. Ma a csehek és a szlovákok szorosan együttműködnek olyan területeken, mint az oktatás, a kultúra és az üzleti élet. Számos szervezet és klub szervez olyan rendezvényeket és projekteket, amelyeken mindkét etnikai csoport részt vesz. Ezek közé a tevékenységek közé tartoznak a kulturális ünnepségek, az oktatási programok és a sportesemények (például a legutóbbi röplabdatorna). A két önálló népcsoport közötti szoros kapcsolat segíti egymás kulturális és nyelvi hagyományainak megőrzését és továbbfejlesztését. Ez az együttműködés az ausztriai multikulturális életnek fontos része.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az etnikai csoportok nagyban függenek az „anyaországból" érkező bevándorlástól. Hogyan itéli meg ezt a problémát? Látható-e ez mennyiségileg és minőségileg is?

Az ausztriai szlovákság fenntartásában és megerősödésében tulajdonképpen jelentős szerepe van az „anyaországból" érkező bevándorlásnak. A szlovák fővároshoz, Pozsonyhoz közeli osztrák határ menti régióban a szlovákok száma továbbra is folyamatosan növekszik, és különösen vonzó a szlovák bevándorlók számára. Az álmos vidékeket is felpezsdítették, de definíció szerint ők nem tartoznak az etnikai csoporthoz. Bár már nehéz különbséget tenni az őshonos és a bevándorolt szlovákok között.

Mennyiségileg ez a vándorlás segíti az etnikai csoportok népességszámának stabilitását, vagy akár növelését. Ez különösen fontos a kulturális tevékenységeket és a nyelvi hagyományokat ápoló, élénk közösség biztosításához.

Minőségi szempontból a bevándorlás friss impulzusokat és perspektívákat hoz a közösségekbe. Az újonnan érkezők olyan aktuális kulturális trendeket és nyelvi szokásokat hoznak magukkal, amelyek hozzájárulhatnak az etnikai csoportok gazdagodásához, modernizációjához. Ez erősíti a kulturális örökséget és elősegíti a kultúrák közötti cserét Ausztrián belül.

Az előnyök ellenére kihívások is felmerültek, mint például az újonnan érkezők integrálása a meglévő struktúrákba, például iskolákba és helyi közösségekbe.

Milyen típusú együttműködést tart fontosnak az osztrák etnikai csoportok között?

Az osztrák etnikai csoportok közötti együttműködés nélkülözhetetlen a harmonikus és multikulturális együttélés elősegítéséhez. Különösen fontosak a kulturális rendezvények, a közös ünnepségek és események. Ezek erősítik a kölcsönös megértést és elősegítik a kultúrák közötti cserét. A néhány éve alakult egyesület a „Kisebbségi Csoportok Tanácsadóinak Állandó Konferenciája" közös programja céljául tűztük ki a politikusokkal való kommunikációt. Ausztriában minden etnikai csoport különös figyelmet fordít az oktatási kezdeményezésekre. Az óvodától a középiskoláig az etnikai csoportok nyelvén történő következetes oktatás nélkül a népcsoportok ebben a formában nem maradnának sokáig fenn. Olyan projektekre is szükségünk van az iskolákban, amelyek az etnikai csoportok történelmével és kultúrájával foglalkoznak a társadalom egésze számára az előítéletek csökkentése és az összetartozás érzésének erősítése érdekében. Minden kezdeményezés segíti a hidak építését és a közös identitás kialakítását, amely tükrözi és gazdagítja a társadalom sokszínűségét.

A volt szlovák elnök dr. Rudolf Schuster egy interjúban szlovák-magyar sorsközösséget említett. Mi erről a véleménye?

Igen és nem. Vannak történelmi és mai példák, amelyek a szlovákok és magyarok szoros kapcsolatát, mint sorsközösséget bizonyítják. Történelmileg mindkét nép hol fent volt, hol pedig lent. Az osztrák-magyar kiegyezés 1867-ben jelentős változásokat hozott a Duna-menti Monarchiában. A szlovákok erős beolvadási nyomást tapasztaltak az első világháború utáni új európai rendig. Másrészt mindkét nemzetnek vannak közös tapasztalatai, különösen a 20. században az orosz befolyási övezet részeként, amikor a totalitárius rendszerek alatt szenvedtünk. Manapság számos közös kezdeményezés létezik, különösen a határ menti régiókban, de Ausztriában az etnikai csoportok között is, mind a kulturális csereprogramok, a gazdasági fejlődés, mind a média és a környezetvédelmi projektek előmozdítása érdekében.

-DEÁK E.-

Hamburg és Magyarország kapcsolata

Nemzeti ünnepeink alkalmával állami kitüntetésben részesítenek tevékenységi területükön különlegeset alkotó személyeket. Idén az 1956-os forradalom emlékére a berlini nagykövetségen tartott megemlékezésen Eva-Maria Greve asszony, Hamburg és Schleswig-Holstein tiszteletbeli konzulja részesült a Magyar Köztársaság tisztikeresztje kitüntetésben. Szerte a világban, ahol hivatalos konzulátus létesítése különböző okokból nem lehetséges, a tiszteletbeli konzulok díjazás nélkül, egyéb munkájuk mellett végzik ezirányú tevékenységüket. Az 1918. évi néptörvény már szólt a tiszteletbeli konzuli hivatalokról. 1922-ben miniszteri rendelet jelent meg, miszerint „a tiszteletbeli konzuli tisztség betöltésére mindig olyan személyeket kell igyekezni megnyerni, akik a társadalmi és üzleti világban már megfelelő pozícióval és befolyással bírnak". Magyarország a többi „szocialista" országhoz hasonlóan 1945 és 1990 között nem alkalmazott és nem fogadott tiszteletbeli konzulokat. A rendszerváltás után ez megváltozott. Ma Németországban Bréma, Drezda, Erfurt, Frankfurt, Hamburg, Nürnberg (itt a hivatalos konzulátus megnyitása után is) és Schwerin városokban működik tiszteletbeli konzulátus. Hatáskörük átmenetileg egyes hivatalos konzuli ügyintézésekre is kiterjedt, ez azonban a biometriás fotó és ujjlenyomat igazolványba történő bevezetésével lecsökkent, s okmányhitelesítés mellett a két ország közötti üzleti és kulturális kapcsolatok ápolása tevékenységi területük. Ezen felül számos megkeresés érkezik bajbajutott magyar állampolgároktól. 1992 és 2013 között Professzor Dr. Dr. h.c. Helmut Greve töltötte be ezt a tisztséget. A mennonita Greve család 1690-ben költözött Hamburg és Altona (akkor még nem tartozott Hamburghoz) városokba. A mennonita szellemben történő neveltetése alakította élete pályáját. Felesége, Professzor Dr. h.c. Hannelore Greve 1944-ben kötött házasságuk Helmut Greve 2016-ban bekövetkezett haláláig életre szóló társa volt. Együtt hozták létre vállalatukat az ingatlan és építőipar területén.

Kitűnő üzleti érzék párosult szociális gondolkodással és életvitellel. Hamburg mecénásai voltak, de világszerte fejtették ki jótékony tevékenységüket. A tudomány, technika és kultúra területén számos projekt az ő nagyvonalú adományaik nélkül nem jöhetett volna létre. Kiemelem a Hamburgi Egyetem kibővítését két új szárnyépülettel, melyet a Greve házaspár finanszírozott, valamint a híres Elba Philharmóniát, amely a világ minden tájáról vonzza nem csak a zene rajongóit. Építését, mely az eredeti költségvetés többszörösébe került, jelentős összeggel támogatták. Alapítványt hoztak létre, a „Hamburgische Stiftung für Wissenschaften, Entwicklung und Kultur Helmut und Hannelore Greve" névvel.

Magyarországnak hálájukat a két Németország egyesítésében vállalt szerepéért milliós adománnyal fejezték ki. Életük munkájáért megérdemelten lettek Hamburg város díszpolgárai.

2013-ban Eva-Maria Greve vette át édesapjától a magyar tiszteletbeli konzul tisztséget. A családi hagyományokat folytatva kötelesség- és felelősségtudattal vezeti a szülei által felépített vállalkozást. Emellett üzleti, kulturális és kapcsolatteremtő szerepet lát el Magyarország és Hamburg városa között. Kulturális rendezvények, mint a Schleswig-Holstein Zenei Fesztivál, valamint 2006-ban az évente megtartott kikötő születésnapon szintén az ő aktív szerepével és közbenjárásával lett Magyarország a vendégország. A Greve család tagjait a sikerekkel nem mindig együtt járó közvetlenség és szerénység is jellemzi. A Hamburgi Magyarok Egyesülete rendezvényei a Greve család tulajdonában levő AlsterCity épületében találtak otthonra.

Megemlítem még Eva-Maria Greve asszony szívügyét, a Hamburg központjában található Planten und Blomen park magyar kertjének újraélesztését. 1973-ban a Bundesgartenschau alkalmával magyar kertészmérnök tervei alapján készült el, majd az évtizedek alatt feledésbe merült, s melyet igazi ékszerdobozként jellemeztek.

Remélhetőleg a műemlékvédelem és a különböző engedélyek beszerzése nem állnak e szép terv útjába.

FRIEDRICH IREGHY ANNAMÁRIA

Jókai Mór és Márai Sándor esztendeje elé

Furcsa összejátszása (irodalomtörténeti) évszámoknak, hogy 2025-ben ünnepli a magyar (és talán az európai) olvasótábor Jókai Mór születésének 200., Márai Sándor születésének 125 évfordulóját. A történeti-kronológiai „véletlen” ezúttal is jól „dolgozott”: ha belelapozunk Márai Sándor emigrációban vezetett naplóiba (de a feleség Loláéba is!), ha az *Ihlet és nemzedék* című kötetében kutakodunk, több ízben bukkanhatunk Jókairól szóló írásokba. Meglepődve, csodálkozva nyugtázhatjuk, hogy a kései modernség immár európai elismertségre szert tett szerzője mily élvezettel, elismeréssel, nem egyszer rajongással idézi föl Jókai-olvasmányait; nem egyszerűen idő- és korszerűnek, tehát irodalmi szempontból megkerülhetetlennek ítélve meg a romantikus korszak írójának regényeit, elbeszéléseit, hanem mindezzel együtt oly fontos dokumentumokként könyveli el a maga számára, melyek hiteles hírt hoznak egy – Krúdy Gyulára emlékeztető módon – Magyarországnak nevezhető képződményről, jelenségről. Mely valaha tudatot, magatartást, gondolkodásmódot formált; mely író és világ, irodalom és történelem összefüggéseire világított rá oly hatékonyan, hogy még a modern író alkotásainak éveiben, idehaza és más országokba kényszerülten, megismerendő *földrész* igézetével képes hatni.

Nem szükséges hosszabban ecsetelni, hogy Márai Sándor, akinek apja könyvtárában megvolt a százkötetes Jókai – a jubileumi díszkiadás – egészen más író, mint szeretve tisztelt elődje. Arra a kutatás derített fényt, hogy kettejük között Krúdy Gyula regényírása közvetített (előre és hátra), mégis, nem lehet eleget töprengeni azon, hogy az emigráció idegenségében mit jelenthetett Jókai regényírása, a történelminek mondott regényeké éppen úgy, mint az anekdotikus novellából kinövő *Kedves atyafiak*. Nemcsak a mesemondás lenyűgöző sodrásával ékeskedik, hanem az utánozhatatlan nyelvi hangszereléssel is. A *Pesti Hírlap* 1939 november 10-i számában, egy hosszan elhúzódó, válsággal teli periódusban adta közre vallomásértékű írását Márai Jókairól. A nagy utazó a haza szűk határai közé kényszerült, így nem tehet mást, mint hazautazik Jókaihoz. Cikkének a több jelentést sugárzó *Haza* címet adta, utazásának irányát és célját egyként megjelölve. Hogy miért éppen a 19. századi Mester életművét választja úti célul, arra az írás címének ama jelentése kínál feleletet, miszerint ott, ebben a száz kötetben (és a *Hátrahagyott művek* tíz kötetében) leli meg az otthonosságot, ismerősséget, amelynek határtalan határai rajzolják ki a Hazát, ahol az előd írásában nemcsak vigasztalásban lehet része, hanem a jóleső, „önazonos fordulatokban”, szójárásban, történetszövésben is. „Mindig segít – írja –: akárhol ütjük fel könyveit, úgy érezzük, mint aki elutazott egy világba, mely csodálatosan nagy, gazdag és érdekes, s ugyanakkor meghitt, ismerős és hazai. Jókai úgy, ahogy megmaradt, száz kötet, aranyozva, nem könyvtárdísz, hanem földrész.” Alább hozzáfűzi, folytatván az utazás-metaforát: „Jókait úgy olvassa az ember, mintha végre hazatérne az egyetlen igaz és örök hazába, ahol magyarul beszélnek, s amely egyszerre felöleli a végtelen otthon határai közé Erdélyt, Kassát, Pestet, Dunántúlt és – mellékesen, könnyű mozdulattal – a világegyetemet.”

Úgy tetszik, hogy némi vágyódó árnyalattal idézi meg a 20. századi szerző a 19. századi világhírét: hiszen a Jókai-regények nemcsak a magyar nyelvterületet, a Kárpát-medencét, hanem egész Európát cselekményesítették, de írónk érdeklődése és képzelete bejárta Észak- és Dél-Amerikát is, a gyarmatosítás korának történéseiről elbeszélve, majd a gyarmatosítók elleni felszabadítási küzdelmekről történetekkel szolgálva. Ez az írói-irodalmi kalandozás aztán visszafordult, hiszen nemigen nevezhetünk meg olyan európai nyelvet, amelyen Jókai művei ne volnának olvashatók, kivált a német ajkú, a szerb, a cseh, a lengyel olvasók tallózgathattak a szépszámú Jókai-kiadásokban, bár e téren a finneknek sincs okuk panaszra. Ez a „dicsőség” Márainak életében kevésszer, de halálát követőleg annál inkább kijutott, a könyves megjelenések mellett színművei, regényéből adaptált televíziós játéka hirdette sikerét.

Persze, a sikernek mindig volt ára, ma is van. A siker talán csak félreértés – jegyezte meg egyhelyütt a hazai sikerekhez – és ismételten – életében szerény, bár messze nem jelentéktelen külföldi sikereket elkönyvelt Márai. Ilyenkor mindig ott motoszkál a kérdés: vajon Jókait ezek szerint mint „izgalmas cselekményt szövő, kalandregényi megoldásokkal élő szerzőt olvasták, különös tekintettel arra, hogy regényeit nem egyszer megrövidítették, olvasói ízlésekhez alakította nem egy idegen nyelvű kiadás... Márai esetében némely hazai kritikusa szemében visszatetszést keltett, hogy éppen *A gyertyák csonkig égnek* törte át az idegen nyelvű (olasz és német) akadályt, s lett számtalan kiadásban hozzáférhetővé. Olyannyira, hogy egy népszerű televíziós irodalmi beszélgetésben Marcel Reich-Ranicki azt kockáztatta meg, hogy nem lehet ma művelt ember, aki nem olvasta el ezt a Márai-regényt. Jókai és Márai idegen nyelvű irodalmi sikerei természetesen igénylik az alapos kutatói nyomozást, nemcsak a példányszámok elemzését, hanem a kritikai visszhangot is számon tartva, nem is szólva a fordítások mikéntjének vizsgálatáról. Annyi mindenestre megállapítható, hogy mind Jókainak, mind Márainak nem meglepően van idegen nyelvű szakirodalma, még azokon nyelveken is, amelyeken viszonylag kevés kötet jelent meg fordításban. Ugyancsak számon tartandó, mint igyekezett Jókai, illetve Márai helyét megkeresni a kelet-közép-európai vagy az európai irodalmi együttesekben az összehasonlító irodalomkutatás több (jeles) művelője. Abban a problémakörben helyeződött el Jókai és Márai, amely a hasonló vagy velük nem annyira kapcsolatban álló, mint inkább velük párhuzamos írók között kísérelte meg az egymással összevethető és az egyedi jellemzőket kimutatni. Így Jókai nemcsak a „nemzeti” romantikus próza kiemelkedő képviselőjeként kapott figyelmet, hanem akként, miként szólt hozzá a regionális, sőt az európai gondolkodástörténetet (is) foglalkoztató kérdésekhez. Márai pedig a polgári regény, majd az emigráns-tudat reprezentánsaként lett egy irodalomközi csoport jeles szerzője.

Álom

Az utóbbi negyedszázad feltáró munkájának eredményeképpen erősen módosult a régebben kiformálódott, megmerevedett és erősen hiányos Jókai- és Márai-kép. Nem kell tagadnunk, hogy Jókai mesemondása, cselekményvezetése, megannyi elbűvölő tájleírása, humora, sok-sok zsánerképe hozta meg számára a népszerűségét, melynek apadását nem árt számontartani, ám az is fontos, hogy az újabb kutatások mint kísérlik meg a változott ízlésű olvasókhoz közelebb hozni. Elsősorban azáltal, hogy újabb, frissebb, korszerűbb módszerek felhasználásával rávilágítanak a Jókai-életmű számos darabjának „modernségére”, a romantika sokféle árnyalatának villózására, valamint az írónak sokáig rejtve maradt törekvésére, hogy összetettebb, máig érvényesnek elismerhető történetbonyolítással a mában is felvetődő kérdések elé készítse az utat. Félreértés ne essék: Jókai saját korának problémáira reagált. De olyan európai alakzatokat kísérletezett ki, melyek nem ragadtak bele egy hagyományos, jól bevált romantikus prózasémába, hanem jelenségek színét és visszáját, a megosztott én kétségeit, a regényforma sokszínű, változatos szerkezetű alakíthatóságát példázta, nem feltétlenül egy mindent tudó elbeszélőt, hanem a kétségeit is előadni merészelő, önnön elbeszélésére reagáló elbeszélőnek helyet és teret biztosítva. Márai szinte végigélve a 20. századot, világháborúkat, rendszerváltásokat, területi átrendeződéseket, nem pusztán a polgári író utóvédharcait küzdötte végig, hanem az elbeszélés új útjainak lehetőségeit kitapogató alkotó belső ellentmondásainak is hangot adott. Az emigrációs regényeiben pedig az időkből kizökkent világról hozott hírt, emigrációs regényeinek hőse a száműzött, ki a világgal éppen úgy ellentmondásba került, mint önmagával; aki pontosan tudja, mert végigélte, megtapasztalta, hogy az új barbársággal szemben a műveltség hősiesség, s akinek számára nem adatott meg más haza, mint az anyanyelv.

Két író, akinek kronológiája egymásra mutat, és akiknek a kronológia mellőzésével is egymásra mutatásukban láttathatók. Mindkettő a maga idejében élte meg, hogy magyarság és európaiság nem egymás ellentétei, hanem szorosan összetartoznak. Mondhatnók úgy is, hogy feltételezik egymást (Ezt példázta Jókai Deák Ferencről szólva).

Márai írja Jókairól: „Jókai naggyá tette Magyarországot, mert hódító volt, szárnyakat adott a léleknek, kiterjesztette nemzedékek érdeklődésének látókörét, kissé honfoglaló volt, mint minden igazi író. Ehhez csak annyit tehetek hozzá, hogy ma már nincs kétségünk afelől, hogy Márai is igazi író.

Fried István

Botz Domonkos

Levél Alanyából XX.

Tenger által határolt hajlékom
hűvösében csendes a hajnal, a
balkonon ücsörgök, az asztalon
gyűrött könyv, kávé, könnyű
szellő babrál ezüstbe
fordult hajjal.

A Toros hegység felett hajnalpír
színezi az eget, odalent az
üres utcán hártyás lábakon
vánszorog az idő, ahogy ő,
úgy én sem sietek.

Hová is mehetnék e hajnali
órán, és minek? A kihalt
parton pár girhes kutya
kószál, ők sem hiányoznak
senkinek.

(Háttal a világnak c. kötetből)

Levél Konakliból XXII.

Vendégem volt az este.
A balkon korlátjára könyökölt a Hold,
csak néztük egymást. Az egyik sápadt,
megkövült arc, a másik tagolt.

Nem időzött sokáig, hívogatóan
emelkedni kezdett, szállt egyre
magasabbra, számtalan szórta
ezüstjét alant a sötét ablakokra.

Ezüstbe borult a part is, és a
sötéten fodrozódó habok, és
mire pirkadatot fogant a Nap,
eltűnt, nyomot sem hagyott.

(Háttal a világnak c. kötetből)

… mindenből lehet alapanyag …

fotó: Falus Kriszta

Tóth Krisztina író, költő a Bécsi Naplónak adott interjút irodalmi munkásságáról, írói sikereiről és arról, hogyan reflektálhat az irodalom aktuális társadalmi történésekre. Az íróval Seidler Andrea készített interjút.

SA: Elsőként szeretném, ha az irodalmi pályafutásodról beszélnénk. Hogyan kezdtél el írni, és mi inspirált kezdetben arra, hogy költő vagy író legyél?

TK: Én a középiskolában szobrász szakra jártam, a családomban is többen foglalkoztak képzőművészettel. Természetesnek gondoltam, hogy én is efelé indulok el. Közben elkezdtem verseket is írni. És mikor már egy éve foglalkoztam versírással, akkor csatlakoztam egy diákíró körhöz, amelyik egyben egy baráti társaság is volt. Minden héten összegyűltek a tagok. Ez nagyon nagy segítség volt számomra, mert az ember ebben a korban szemérmes, és a saját környezetének nem szívesen mutatja meg az írásait. Ami érdekessége ennek a műhelynek, hogy a tagjai közül a mai napig mindenki a pályán van. Röhrig Géza járt oda, aki a *Saul fia* főszereplője lett, színész, aztán Kemény István, Vörös István, Peer Krisztián; mindenki ír azóta is.

Én akkor tizenhat éves voltam, és utána tíz évig összejártunk, majd amikor a szobrász szakon végeztem, úgy gondoltam, hogy az írás most már fontosabb, és inkább afelé indulok el. Az első kötetem 89-ben jelent meg, tehát a rendszerváltáskor, most pedig már a negyvenharmadik könyvnél tartok.

SA: Egy nagyon szerencsés pályafutásról beszélhetünk, ugye? Tehát jól döntöttél?

TK: Hát, igazából ez nem döntés volt, hanem az ember elkezd súlyozni. Egyébként volt egy üvegműhelyem, és abból éltem tizenöt évig, de mindig az írás volt a legfontosabb az életemben, és azt soha nem hagytam abba.

SA: Említetted, hogy negyvenhárom köteted jelent meg. Ez mind magyar nyelven, vagy ebben már a fordítások is benne vannak?

TK: A negyvenhárom, az mind magyar nyelvű könyv, ebből tizennyolc gyerekkönyv, a többi pedig felnőtt könyv, tehát sokat írok gyerekeknek is. Összesen huszonöt nyelvre fordítottak.

SA: Csak a felnőtt könyveket, vagy a gyerekkönyveket is fordították?

TK: A gyerekkönyvekből kevesebbet fordítottak, lengyelre, észtre, csehre, de azokat jóval ritkábban fordítják, mint a felnőtt könyveket.

SA: De visszatérve a felnőtteknek szóló alkotásaidhoz, melyik az, amiről azt mondanád, hogy ez az én mesterművem, nagyon közel áll hozzám, igazán megvalósítottam azt, amit akartam?

TK: Kiemelném a *Pixel* című könyvet, ami 2011-ben jelent meg, és eddig az egyik leginkább fordított könyvem. Németül is megjelent Buda György fordításában. Úgy érzem, hogy ott a struktúrában sikerült valami érdekeset létrehoznom. Fontos volt nekem a *Majom szeme* című regény is, amit majdnem hét évig írtam, persze megszakításokkal, és igyekeztem egyfajta víziót megírni arról, hogy én most hogyan látom a világot. Ez egy elég összetett és bonyolult struktúrájú könyv, ott tehát annak örültem, hogy ezt a bonyolult struktúrát sikerült megvalósítanom.

SA: Hogy zajlik nálad a kreatív munka? Látom, hogy sokat utazol, rengeteg felolvasóesten veszel részt, külföldön is vannak irodalmi estjeid. Hogyan képzeljünk el egy napot az életedből, amikor alkotsz?

TK: Nincs rendszer. Igazából az íráshoz, mint minden gondolkodási folyamathoz az kell, hogy az ember elvonulhasson, és csönd legyen körülötte, koncentrálhasson. A legnehezebb kihasítani olyan időket, amikor nem kell kiugrani a munkából valami más, hétköznapi kötelezettség miatt. Nekem nagyon nehéz a váltás. Verset nem könnyű úgy írni, hogy valami forog a fejemben, de közben szorongat egy másik határidő és jönnek, mondjuk, vízórát cserélni. Háztartást kell vezetni, bevásárolni, vinni az életet előre: amikor aztán visszaülök a megkezdett vershez, nehezen találok vissza. Tehát a legnagyobb kihívás az, hogy egybefüggő, nyugodt időket teremtsek, amikor lehet írni. De rászoktam arra, hogy akkor is írok, amikor éppen nem írok, fejben mondatokat formálok, szerkezetet építek. A kulcsszavakat fel szoktam írni, így könnyebb tovább haladni.

SA: Térjünk át a következő területre: milyen szerepe van még szerinted az irodalomnak a mai világban, hiszen létezik a csábító internet, social media, streaming szolgáltatás. Ezek idővel leváltják az irodalmat?

TK: Szerintem nem. Amióta én publikálok, azóta kongatják a vészharangot. Most ötvenhét éves vagyok, és mióta az eszemet tudom, mindig azt mondogatják, hogy vége a nyomtatott könyvek világának – nem lett vége. A figyelem jellege és az érdeklődés megváltozott, főleg a fiatalabb korosztálynál, nagyon sok mindent online olvasnak és főként rövid szövegeket, mert addig terjed a figyelmük. Ugyanakkor nagyon nagy piaca van a regénynek is, ami meg pont az ellenkezőjét mutatja. A regényt azért szeretik az emberek, mert átköltözzenek egy történetbe a saját életükből, és hetekre átléphetnek a regény világába. Úgy viszonyulnak a történethez és a szereplőkhöz, mint sorozatokhoz. Úgyhogy én azt gondolom, hogy nincs vége a nyomtatott könyvnek, hát hogy is volna, egyszerűen csak átalakultak az olvasói szokások. Azt tapasztalom, hogy a gyerekkönyveket is veszik, tehát újratermelődik az olvasó réteg. Az a kisgyerek, akinek rendszeresen olvasnak és látja a szüleit olvasni, az nagyobb eséllyel válik olvasóvá, mint az, akinek a családjában ez nem rendszerese program. A gyerekek szeretik is, ha felolvasnak nekik. Hozzá kell szoktatni őket, hogy koncentráljanak, és minél inkább hozzászoknak, annál inkább képesek lesznek összpontosítani.

SA: Az alkotásaidban gyakran jelennek meg hétköznapi élethelyzetek, emberi kapcsolatok. Hogy választasz témát a műveidhez, mi inspirál?

TK: Azt tapasztalom, hogy mindenből lehet alapanyag, a legapróbb párbeszédben is meg tud csillanni valami. Ha meg szeretnék mondjuk írni egy rossz házasságot, elég, ha fülelek a buszon és lejegyzem hogyan társalog egymással a mögöttem ülő férfi és nő. Annyi mindent talál az ember úton-útfélen! Mára pont egy olyan novellát hoztam felolvasni, amire egy hétköznapi utcai jelenet inspirált. Jegyzetelek, megjegyzek mondatokat, szavakat és később beépítem őket a készülő novellába. sose lehet tudni, hogy mikor lesz jó valamire. Lehet, hogy pont akkor nem írom meg, amit hallottam, de aztán lesz egy pillanat, amikor éppen arra a hangsúlyra, arra a dialógusra lesz szükség. Van, aki tárgyakat gyűjtöget, én pedig ilyen beszéd-törmelékeket csipegetek fel, és ezekből mindig elő lehet venni valamit.

SA: A saját életed és annak a különböző szakaszai is inspirálják az írásaidat?

TK: Ez egy bonyolult dolog, biztos téged is foglalkoztat mint irodalomtörténészt, hogy vajon miért került annyira előtérbe a jelenlegi harmincas írónemzedék munkájában a személyes tapasztalat, a saját élettörténet. A fiatalabb nemzedék írásaiban dominál az autofikció. Igen. Gyakran önéletrajzi dolgokat. Én, amikor elkezdtem ezt a pályát – lehet, hogy azért is, mert szobrász voltam –, arra vágytam, hogy történeteket találjak ki, hogy valamit megalkossak. Sohasem a saját életem bizonyos epizódjainak megörökítése vonzott, hanem a konstruálás. Kitalálni valamit. És előfordul, persze, hogy abba a készülő, megalkotott történetbe itt-ott belemozaikozom a saját életem eseményeit, de alapvetően nem azokat akarom megírni, mert hát minek is? Kit érdekel, hogy velem, a szerzővel mikor, mi történt? Alkatilag sokkal szemérmesebb vagyok annál, hogy a saját életemet dokumentáljam. Inkább azt szeretném megmutatni, hogy milyen ez a kor, amiben élünk. Ezért mindenféle történetet felhasználok, hiszen irodalmi szempontból szerintem nem az a lényeges, hogy Zsuzsikával mi történt, vagy velem mi történt, hanem az, hogy valami tipikusat meg tudok-e ragadni, amiből tudni fogjuk, mondjuk negyven év múlva, hogy milyen volt Magyarországon élni. Ha mégis az egyes szám első személyt használom, akkor azért teszem, mert ezzel az írói technikával közelebb tudom hozni az olvasót magamhoz. Szerintem elgondolkodtató, hogy vajon miért ír a mostani középnemzedék olyan sok autofikciót. Szerintem ez valami visszacsapás, a posztmodern kései hatása. Amikor ők elkezdtek tudatosan olvasni, akkor azt tanulták, hogy a szerző halott, és nincsenek többé teljes, kerek történetek. Töredékekben érzékeljük a világot, és az elbeszélhetőségnek határai Vannak, ne is törekedjük a teljességre. És akkor erre mondták ezek a fiatalok, hogy dehogy nincsenek történetek! Itt van mindjárt az én történetem, ez velem történt, és meg akarom írni. Szóval szerintem ez most valami visszahatás: visszatér a történet, és egyes szám első személyben elmesélik. Furcsa módon az irodalmi hitelesség is át illetve – szerintem – félre értelmeződött, hiszen nem attól hiteles valami, hogy Zsuzsikával így és így történt, hanem attól, hogy tipikus, és megragad valamit az adott időszak lényegéből. Társadalmi folyamatokat, problémákat, emberi viszonyokat mutat meg.

SA: Létezik-e számodra olyan társadalmi téma, amiről azt mondod, hogy ez jelenleg nagyon fontos, erről kell írni?

TK: Ez szerintem nem így működik, én legalábbis soha nem szoktam olyanokat gondolni, hogy na, ez egy fontos téma, benne van a levegőben, sokakat foglalkoztat, írok akkor róla valamit. Nem szeretem azt a fajta irodalmat, ahol az író egy ideológia mentén alkot. Inkább azt mondom, hogy igyekszem kérdéseket feltenni a történeteimmel, kérdéseket olyan témákkal kapcsolatban, amelyek engem is nyugtalanítanak. Nem válaszokat szeretnék adni, hanem többféle nézőpontot felkínálni. Itt vannak például ezek a fóliázott könyvek. A *Pixel* című könyvem már nem lehet érettségi tétel, ahogy korábban volt, az egyik homoszexuális szereplő miatt. Fóliában lehet csak az ifjúság kezébe adni. Olyan történeteket kellene írni, például, amelyek elbizonytalanítják, de legalábbis töprengésre késztetik a fóliapárti olvasókat. Szerintem a legnagyobb kihívás a dogmatikusok elbizonytalanítása, mert az szinte lehetetlen. De ez nem program, ez történeteken keresztüli gondolkodás, az olvasó meghívása a közös gondolatkísérletre. Egy barátom mesélte, aki nem Magyarországon él, hogy az ő családja erősen konzervatív és elkötelezetten kormánypárti, ezért egyáltalán nem olvasnak engem. Ő erre azt mondta, hogy azt szeretné kérni, olvassák el a *Majom szeme* című regényt. A kedvéért elolvasták, és teljesen zavarba jöttek attól, hogy ez tulajdonképpen szerintük se rossz könyv, sőt, kifejezetten élvezték. Nem tudom, miért kell utálkozni, kiabálni, betiltani, uszítani, kiátkozni szerzőket az irodalomból. Magyarországon ma gyakran nem esztétikai megfontolások mentén olvasunk, a kultúrát is teljesen átitatta a politika. Előítéleteink és hiedelmeink nem engedik, hogy elfogulatlanul olvassunk kortárs szerzőket. Tőlem távol áll a provokálás. Provokálni senkit sem szeretnék, elgondolkodtatni vagy elbizonytalanítani annál inkább. Azt gondolom, hogy fontos kérdéseket érdemes az irodalom eszközeivel föltenni anélkül, hogy nagyon beleverném az olvasó orrát, mit is akarok mondani. A mű ne oktasson ki, csak mutasson meg valamit, lehetőleg történeteken keresztül. Ha valaki harminc, negyven év múlva elolvassa a novelláimat, regényeimet, akkor ezek a történetek segítenek majd képet alkotni a korról, a problémákról, amelyek bennünket foglalkoztatnak.

SA: Szerinted lehet-e mondani, hiszel-e abban, hogy az irodalomnak van hatása a társadalomra, hogy az irodalmon keresztül lehet-e befolyást gyakorolni?

TK: Nem hiszem, legalábbis nem közvetlenül. Mindnyájan kulturális buborékban élünk, és többnyire olyan emberekkel találkozunk, akik olvasnak, osztoznak a nézeteinkben és hiedelmeinkben. Ettől hajlamosak vagyunk azt képzelni, hogy a világ, az ilyen. De a világ nem ilyen. Az emberek többsége vagy egyáltalán nem olvas, vagy ha igen, csak híreket fogyaszt, nem kerül hosszabb szöveg a kezébe. főleg nem szépirodalmi szöveg. Ezért azt gondolom, hogy visszafogottan kell erről gondolkodni, nagy változásokat nem lehet elérni. Néha talán valaki felkapja a fejét, belelapoz valamibe, esetleg elolvassa, mert egy barátja mondta neki, hogy jó. Szerintem a politika messze túlbecsüli az irodalom hatókörét. Az irodalom ennél szerényebb, és pontosan tudja magáról, hogy nem kell tőle félni. Egy influenszernek vagy egy rockzenésznek manapság sokkal nagyobb hatóköre van, mint egy írónak. Egy celeb mellett az író a kanyarban sincs.

SA: Még egy utolsó kérdés: min dolgozol jelenleg, mikorra várható a következő köteted?

TK: Most egy verseskötetet állítottam össze, ami a Könyvhétre fog megjelenni. Nemrég készült el, a címe *Szeleknek fordít*.

SA: Nagyon szépen köszönöm a beszélgetést.

2024. december 10-én Tóth Krisztina a *Schwedenplatzi beszélgetések* rendezvénysorozat keretében olvasott fel műveiből és Lendvai Zsókával beszélgetett irodalmi munkásságáról. *(A beszámolót lásd. a 16. oldalon.)*

Az estet a Központi Szövetség tagegyesülete, az ÖIUS szervezte.

Nyelvben mérhető veszteség

Sokat beszélnek a biodiverzitásról, arról, hogy évente hány növény- és állatfaj pusztul ki, s ennek milyen káros hatásai vannak. Lényegesen kevesebbet beszélnek arról, hogy a nyelveknek hány százaléka hal ki, tűnik el évente, s ennek a veszteségnek milyen következményei lehetnek. A nyelv megszűnhet létezni teljes fegyverzetében. Egy nyelv esetében ilyen katasztrófa, ha elfogy az azt használó közösség, mert asszimilálódik, beolvad egy nagyobb presztízsű(nek vélt) közösségbe, s ezzel együtt feladja nyelvét. Így történt ez például a nyelvcsaládunkba tartozó déli szamojéd nyelvvel, a kamasszal is, a közösség feladva nyelvét beolvadt a szomszédos törökségi népekbe. A nyelveket és az azokat beszélő közösségek pusztulását okozta a gyarmatosítás, melynek során sok száz nyelvi közösséget irtottak ki a hódítók, a gyarmatosítók.

A nyelvekre az utóbbi évtizedekben egyre erősödő globalizációs nyomás jelenti a veszélyt. A politikai és gazdasági életben az angol nyelv szerepe megkerülhetetlen, s ezáltal háttérbe szorulnak, vagy adott esetben teljesen ki is szorulnak a nemzeti nyelvek az élet bizonyos szféráiból. A folyamatot fel is erősíthetik tudományos körök, vagy akár egyének döntései is. Az előbbire példaként említhető a magyar akadémiai gyakorlat, miszerint bizonyos tudományterületeken a magyar nyelvű publikációk nem számítanak tudományos teljesítménynek, csak az angol nyelvűek, lehetőleg külföldön közzétéve, vagy amennyiben nincs, vagy csak csekély mértékben angol nyelvű publikációd, nem lehetsz professzor. Az utóbbira – nem csak – a finn példát hozhatom fel: a társadalmi középosztály egyre nagyobb arányban íratja gyermekét angol nyelvű iskolába, vélvén, hogy így a gyermek majd könnyebben boldogul a globalizációs világban. Mindkét típusú döntés az anyanyelv leépüléséhez, végső soron akár feladásához, s ezzel összefüggésben az identitás feladásához is vezethet. A fent említett gyakorlat egyrészt alapvető emberi-nyelvi jogot sért, hogy ti. mindenkinek joga van az információkhoz anyanyelvén való hozzáféréshez, másrészt erőteljesen hozzájárul a világ nyelvi-kulturális sokszínűségének leépüléséhez.

A világban jelenleg 6–7 ezer nyelvet tartanak nyilván. Hogy néhány példát is említsek: a svéd és a norvég nyelv gyakorlatilag az egyiknek vagy a másiknak a nyelvjárása. Önálló nyelvi létüket a mögöttük lévő független állam biztosítja. Hasonló a helyzet a szerb és a horvát nyelv esetében is. A mi – uráli/finnugor – nyelvcsaládunkból is hozva példát: a hagyományos szakirodalom egy lapp nyelvről szól, holott több olyan változata van, amelyek beszélői nem értik egymást, s ezen az alapon több „lapp” nyelvet kellene elismernünk. Hasonló a helyzet a magyarral viszonylag közeli rokonságban lévő hanti (osztják) nyelvvel kapcsolatban is, s ki tudja, még hány hasonló esetet lehetne fölsorolni – legyen elegendő itt és most csak az arab számos változatára gondolni.

A nyelvek zömét kis közösségek beszélik, s ezek a közösségek a legritkább esetben képeznek önálló államot. Gondoljunk csak arra, hogy a 6–7000 nyelvet 200 országban beszélik, vagyis statisztikailag minden országra jó 30 nyelv jut. (A nyelvek megoszlása a földrészek, s így az országok között is egyenetlen – Európa a nyelvek tekintetében legszegényebb földrész. Csak Nigériában több nyelvet beszélnek, mint Európában.) Önálló államiság nélkül a nyelvi közösségek kisebbségi sorba kerülnek, s így nyelvük, kultúrájuk, végső soron nemzeti sorsuk az adott állam kisebbség- és nyelvpolitikájától függ. Ez pedig a legritkább esetben kedvező a kisebbségek számára. A többségi nemzet a kisebbségek asszimilálására törekszik az *egy nyelv – egy kultúra – egy nemzet* – elv jegyében. Ez a nyelvfeladás kemény előidézője. (S e kérdés kapcsán is megfigyelhető a kettős mérce. Aktuális példaként az orosz-ukrán viszonyt említhetem. Az orosz fél – joggal – kifogásolja a diszkriminatív ukrán eljárást az ország keleti felében élő oroszokkal szemben. Ugyanakkor Oroszország hasonlóan bánik a területén évezredek, ha nem évtízezredek óta élő őshonos népekkel szemben, akiknek nincs ún. anyaországuk, amely erkölcsi, anyagi támogatásban részesíthetné őket.)

De a nyelvfeladásnak vannak „puha” okai is: a nyelvközösség akarata nyelvének, kultúrájának megőrzésére. A nyelvfeladás, s végső soron az identitás feladásának egyik előidézője a vegyesházasság intézménye. A családok zöme nem ismeri fel a kétnyelvűség előnyeit, ehelyett a kisebbséghez tartozó házasfél feladja anyanyelvét, s nem adja tovább gyermekének. Előfordul az is, hogy bár a nyelvet átörökítik, a gyermeket azonban a többségi nyelvű iskolába íratják, ami hozzájárul az anyanyelv, s végül az identitás feladásához. Ez akár egy-két nemzedéken belül bekövetkezhet.

A magyar nyelv esetében van még egy veszélyes kérdés: az egységes magyar nyelvű terminológia hiánya. A több országra szétszakított magyarság nyelve a határon túli magyarok esetében a domináns nemzetrész hatása alá került. Kutatásaink azt bizonyítják, hogy megkezdődött – legalábbis a szakszókincs területén – a magyar nyelv szétfejlődése. Az egyes tudományterületeken az új szakszavak gyakran az adott többségi nyelv alapján képzett tükörfordítások révén jönnek létre, ami az esetek jelentős százalékában eltér az anyaországi megfelelőjétől. Előfordul tehát, hogy ugyanannak a fogalomnak, tárgynak akár 4–5 különböző magyar nyelvű elnevezése is lehet, ami szerfölött megnehezíti a szakmai kommunikációt, s végső soron, nem is annyira abszurd esetben angol nyelvre váltanak át az egyébként magyar anyanyelvű szakemberek az egyértelműség elérése érdekében.

Az említett jelenségek azért rendkívül fontosak, mert a nyelv – a legtöbb nép esetében – az identitás legfőbb hordozója.

A magyar nyelvközösség létszámának csökkenése.

Jó harminc esztendő alatt több millióval lettünk kevesebben, a hazai kedvezőtlen mutatókon kívül, s elsősorban a határon túli magyarok számának csökkenése miatt, ami nem csupán fizikai okok kiváltotta fogyás, hanem okozója az identitásváltás.

A világ szinte minden nyelvére leselkedő veszély a műveltség visszaszorulása, az egyre erőteljesebben megnyilvánuló tudáshiány, s ezzel együtt az igénytelenség. Mindezt elősegítik a kommunikációs eszközök, a nyelv hagyományos elemeinek képi, ikonokkal történő helyettesítése, az előregyártott mondatok, ami végső soron az önálló gondolkodás feladásához, szellemi leépüléshez vezet. Felerősíti ezt a hatást, ha klasszikus irodalmi alkotásokat vagy törölnek az oktatási programból, vagy modernizálják, átírják őket, s a nyelvi gazdagságot (is) gyarapító műveknek lebutított, csak a cselekmény lényeges elemeit tartalmazó zombi kerül az olvasó kezébe.

Még egy – első pillantásra talán mellékes – kérdésre kell kitérnem, s ez a nyelvjárás. Az anyaországban a nyelvjárásokat s azok beszélőit stigma sújtja. A negatív viszonyulás már a politikába is beszüremkedett. Ellensúlyozandó ezt a helyzetet évekkel ezelőtt javaslatot tettem *A magyar nyelvjárások napjá*nak bevezetésére. A javaslatot felkarolta – Pomozi Péter igazgató jóvoltából – a Magyarságkutató Intézet, így lett december elseje a magyar nyelvjárások napja. Szűkebb pátriámban elértem, hogy a Vas vármegyei nyelvjárást vegyék fel a megye értéktárába mint szellemi kincset. Nyelvjárási konferenciákon nyelvjárásban adok elő, s előadásaimat a konferenciák kötetében nyelvjárásban közlik. De miért fontos ez? A kérdésnek van egy anyaországi és egy határon túli vonatkozása. Az anyaországi vonatkozás az, hogy a nyelvjárás erősíti a lokális öntudatot, a szűkebb pátriához való ragaszkodást. A nyelvjárás – mivel megítélésem szerint lexikális bőségszaru – gazdagíthatja a köznyelvet. A határontúli vonatkozása pedig az, hogy mivel az anyaországi magyarok gyakran és negatívan éreztetik a határontúliakkal, hogy magyar nyelvhasználatuk mennyire eltér az anyaországi köznyelvtől, ezért ezek a nemzettársaink feladják anyanyelvüket s áttérnek az adott ország államnyelvére, ezáltal is felgyorsítva az amúgy is jelenlévő asszimilációs folyamatot, s a magyarság elveszít egy többmilliós közösséget.

Finnugor népekkel és nyelvekkel foglalkozó kutatóként látom a nyelvfeladáshoz vezető út tragikus állomásait. A magyar nyelvet ilyen veszélyek még nem fenyegetik, de már látszanak aggasztó jelek.

PUSZTAY JÁNOS

Anima

Egy jóslat fenyegetései

Fantasztikus könyvet tart kezében az olvasó, ha rátalált Jókai Mór *A jövő század regénye* című munkájára. Fantasztikusat – a szó kettős értelmében. Elsődlegesen – természetesen – amiatt, mivel az író megteremtette vele Magyarországon a tudományos fantasztikus regényt. (Tudományosat, fantasztikusnak ott van már Bessenyei: *Tariménes utazása*.) Másfelől szuperlatívuszként értve: rendkívülit. Mindenki, aki valaha is olvasott Jókai-regényt, márpedig sokan megtették, ismeri, várja izgalmas, fordulatos romantikáját, jelesül azt a klasszikus *beszélyt*, amely – kijelenthetjük – szerzőjét világhírre röpítette. Az ős tudományos-fantasztikus regény francia nagyságával, Julius Verne-nel vethető csak össze írónk teljesítménye – akár formátumában, akár cselekményességében. Látomása a jövőről azonban keserűbb: nem hiszi (nem is hiteti), hogy *szép új-világ* vár a leendő emberiségre.

Lássuk hát a vázat: a történetet. Az 1970-es években a Monarchia politikai központja átkerül Budapestre, a császár a „nemzetiesítés” jegyében II. Árpád néven uralkodik – a nemzeti *súlyegyen* (Jókai szava) jegyében. Egyszerre kíván modern és hagyományos uralkodó lenni, de rendkívül sok gondja akad maradi arisztokráciájával, kiterjedt rokonságával (főleg anyjával), illetőleg az orosz birodalom agresszív nagyasszonyával, Sasával – kivált azután, hogy az Bécsből elraboltatja a Monarchia aranyfedezetét, hogy csődbe vigye a nemzetállamot. Egy szerencséje II. Árpádnak, hogy közben megismeri, fölkarolja a zseniális székely ezermestert, Tatrangi Dávidot, aki nemcsak fantasztikus tudását, konstruktőri képzeletét állítja nemzete szolgálatába, de tudományos fölfedezését, a *hyalichort*, ezt a szuperanyagot szintén. Mindenekelőtt arra alkalmas, hogy belőle repülőgépek készüljenek, amelyek mind a magasság, mind a távolságok, sőt, a legerősebb ellenség legyőzésére képesek. Csapkodó szárnyú repülőgépével, villanymotorjával Tatrangi konstrukciója megfelel a magas igényeknek. Szükség is van rá, mivel Sasza sem tétlen, ő közben orosz császárnővé emeli magát, megteremti *nihil-országot*, a totális diktatúrát, és elindul a világ meghódítása felé.

Szembesítsük a *képzelményt* a korabeli valósággal (ahogy Jókai mondaná: az *ismerettel*: csapkodó szárnyú repülőt tervezett már Martin Lajos, a csodaanyagok (műanyagok) egész sorát sikerült létrehozni (maga az üveg is!), nihil-ország pedig valóban orosz valóság: a nihilizmus szó is Turgenyevé, de a regény a szélsőséges anarchizmust, a politikai gyilkosságokat, a totális államhatalmat (marxi áthallások) érti rajta. Ezt a – nevesítsük! – Gonoszt kell legyőznie Tatranginak, aki közben létrehozott valahol a Duna-deltában egy ideális társadalmi konstrukciót: az *Otthon-államot*, amelyet ugyancsak meg kell védelmeznie.

A fenyegetettség azonban sokkal többoldalúbb, jóval bonyolultabb. Ezen a ponton föltétlenül Jókait kell idéznünk: *Az örök harc foly a tőke és a munka között*, ami ugyan szocialista álláspont, ám ettől még igaz. A kizsákmányolás lankadatlan. Ahogy igaz a másik: *Foly az örök harc az erkölcsi életalap s a társadalmi rothadás között*. Ennek a rothadásnak máig legbiztosabb jele a mindent elborító korrupció. Sőt, igaz az ember és a föld közötti harc, miképpen *az örök harc az ó és új-világ között*. Amerika túlhatalmi törekvései, gazdasági expanziója, háborúkat gerjesztő demokrácia-exportja, zagyva és erőszakos politikai-társadalmi ajánlatai pimasz agressziók a megcélzottak szemében. Ezekkel szemben egyetlen igazi védekezést kizárólag az ismeret nyújt: a tudós, erkölcsös emberi elme. Tatrangi ezeken az elveken kívánta fölépíteni Otthon-államát (a minta sugallat lett volna a nemzeti Monarchia számára szintén); egyelőre azonban a Gonosz túlerőben van.

Nem lenne Jókai, ha nem akadna bele a „megoldásba”; vagy egy annak tetsző ideába. Tatrangi hosszú repülése után fölfedezi az ismeretlen hegyek közé zárt magyar rokonságot, *Kincső*t, ahol vándorlásaink során leszakadt magyarok valamiféle enklávéba, de inkább exklávéba tömörülve élik nyugalmas, szolid, háborítatlan emberi életüket. Tatrangi a saját államkonstrukciója és Kincső egyesítésében látja az eszményt, az ideát. Ahogy az *Aranyember*ben Senki szigete kínálkozik a kiábrándult főhősnek.

Igen, mindez fölöttébb romantikus. Egyúttal viszont meggondolkodtató – szembesítve a valósággal. Jókai a szatíra hanglejtésében fogalmazza meg tehát nagyívű jóslatát az illúziókat már a Schmerling-korszakban végképp elvesztett magyarság jövőjéről – 1872-ben...

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Ég és föld között: Chagall művészete

Moishe Segal, Marc Chagall (1887–1985), haszid családba született, ahol meghatározó szerepet töltött be a szív és a családi összetartás. Enélkül kicsi szülővárosa, Vityebszk, földrajzi helyzete és az orosz zsidóság bizonytalan sorsa hátráltatta volna szellemi és művészi fejlődését. Kelet-Európában Chagall gyermekkora idején a zsidó művészek kifejezetten ritkaságnak számítottak, nem volt hagyománya a művészeti alkotásnak. Ezt önéletrajzában, 1922-ben, így fejezi ki: „... a városomban még senki sem ejtette ki a száján [a ‚művész' szót]".

Hét évtizedes pályafutása alatt szemtanúja volt nagy történelmi változásoknak, személyes élete is sorsfordulókon ment keresztül. A művész élettörténete, alkotói, családi színhelyei, szereplői megelevenednek kulcsfontosságú munkáiban. Elénk tárja a zsidó vallás és tradíció szimbólumainak tárházát, a történelmi események forgandóságát és kora gazdag művészi fejlődését.

Az utat először szülővárosában Pen mesternél kierőszakolt „művészeti tanulmányok" nyitották meg, Baks Szentpétervároon támogatta, Vinaver – a Duma egyik tagja – párizsi tartózkodásához segítette hozzá. Első önálló kiállítása 1914-ben a berlini „Der Sturm" galériában volt. Szinte az összes Párizsban, ill. Berlinben hagyott műve elveszett, és maga a művész Szentpétervároon hadiüzemben dolgozott. Az orosz forradalmi művészet első hivatalos bemutatóján 1920-ban Petrográdban Chagall is kiállított; 12 festményét a kormány megvásárolta. Festményei élénk színadása kiemeli az ábrázoltat, az embert és a tárgyat egyaránt. A chagalli megjelenítés, mint a lámpát tartó bohóc, a hegedűs, a kakas vagy a bakkecske, a cirkusz és a harlekin, csak hogy néhány elemet említsünk, kezd kikristályosodni festményeiben. Még 1915-ben a „Nászút" című művében utalt élete szerelmével, Bella Rosenfelddel, kötött házasságára: a boldog beteljesülést pedig Ida lánya születése hozta. Bella számos festményének tárgya lett – például a *Bella fehér gallérral* 1917-ből – szárnyaló erőteljes ecsetvonásokkal.

Chagall művészi zsenialítását mi sem tükrözi jobban, mint számtalan foglalkozási sokrétűsége: A műkereskedő óriás Paul Cassirer számára „Életem" címmel rézkarc-sorozatot készített; Vollard műkereskedő kérésére Gogol, Holt lelkek című művét, La Fontain meséit illusztrálta. Szintén Vollard bízta meg, hogy fessen és rajzoljon vallási jeleneteket az Ószövetségből. A zsidó témájú munkák mellett, mint a *Zöld hegedűs* (1923–1924) és a *Táncoló Mirjam* (1931), gyakran foglalkozott keresztény bibliai témákkal is, és ezeket is illusztrálta. Akaratlanul is felidézzük a korábbi rabbi ábrázolásokat, erőteljes strukturált, de mégis finom technikájukkal, ami kitűnően sejteti az egyén erejét. De ide köthetőek motívumok is, mint pl. a remény angyala vagy hazája sokrétű megelevenítése.

Bella 1944-ben bekövetkezett halála nagy törést hozott Chagall életében. Magát újból csak Párizsban találta meg, ahová a II. világháború után végleg visszatért. Talán Sztravinszkij, Tűzmadár című balett-szvitjéhez tervezett díszletei segítették személyes bánatát enyhíteni.

A mai generáció talán nem is tudja, milyen még más rendkívüli művészi élményt köszönhet Chagall-nak: a jeruzsálemi Hadassah Egyetemi Orvosi Központ zsinagógájának üvegablakait, a Metzi katedrális üvegablakait, a New York-i Egyesült Nemzetek épületében elhelyezett Béke ablakokat, a zürichi székesegyházba készített festett üvegablakokat, a Reims-i Notre Dame katedrális üvegablakainak egy részét, szinte ezek a legszebb üvegablakai. Művészi sokoldalúságát még jobban alátámasztja, hogy nemcsak a párizsi operaház mennyezet-festményét köszönhetjük neki, hanem számos faliképet, mozaikot is. Chagall mindenkinek valóban önmagát és rendkívüli művészetét adta 70 évtizeden át: „Szeretem az egyszerű embereket, szeretem az igazságot, az őszinteséget. Szeretem az Istent. A művészetben is az igazságot és az őszinteséget keresem és akarom visszaadni. Irtózom a mesterkéltségtől... én ha adok valamit, önmagamat adom."

A „Chagall" kiállítás az Albertina kiállítótermeiben 2025. február 9-ig tekinthető meg.

Rumpler Diána

Arise Alive

Liliane Lijn képzőművész 1939-ben született New York-ban, szülei Belgiumból vándoroltak ki a tengerentúlra. Bár életművét összefogva értelmezni és átadni nem kis feladat, a bécsi modern művészetek múzeuma, a MUMOK vállalkozott rá. A magentaszínű aura, mely ködként lengi be a két emeletet elfoglaló kiállítást, olyan Lijn életében főszerepet játszó témákat jár körbe, mint az irodalom, feminizmus, tudomány-technológia, keleti filozófiák és a végtelen kozmosz. Az üzenethordozó platformok prospektusa szintén igen terebélyes, megtalálhatóak rajzok, pasztellek, robotgépek, absztrakt szobrok, plexikísérletek, és a mindezek tetejére magasodó prizmakoronák, melyek szivárványba borítják ezt a kultúrlabirintust.

Ha megfelelő módon járja végig az ember a kitaposatlan utat a kesze-kusza falak között, rejtett életútinterjút fedezhet fel. Fiatalkori illusztrációitól kezdve, egyetemistaként alkotott kollaborációs munkáin át, egészen a kifinomult, a már-már realista Sweet Solar Dreams fejszobrászatáig minden mérföldköve megtalálható. Mindez kulminálódik a helyben olvasható manifesztójában, melybe érdemes beleolvasni, hisz annak piaci ára meglehetősen magas. De hogyan is néz ki ez a misztikus oeuvre?

Kezdetben olyan korai rajzait ismerhetjük meg a művésznőnek, amelyek a Távol-Kelet ismeretlenségébe repítik a látogatót. Ezek a többnyire grafitrajzok megidézik mindazt, ami sajátossá és megfejthetetlenné teszik a messzi filozófiákat. Maguk a művek pergamentekercs-szerű kinézetükkel a mitologikus semmi-mindent mutatják be, azt, hogy mennyi rejtélyesség is övezi őket.

Amivel folytatódik a biográfia, az számomra a legérdekesebb és legegyedibb aspektusa Lijn életművének. Ezek a versmasinák olyan mechanikus irodalmi eszközök, melyekkel a hatvanas évek során kísérleteztek író barátaival, és funkciójukat tekintve a nyelviség folyamatos fluiditását mutatják be, és az irodalmi műfaj kereteit bomlasztja ezzel az ízig-vérig avantgárd megközelítéssel. Ennek a sorozatának részét képezik olyan alkotások, mint a Poem Machine, vagy a címkölcsönző Arise Alive. Ezek egyfajta dadaista hitvallásnak adnak hangot, mely szerint ahogy egyik franciakártya pakli megkeverésekor is statisztikailag addig soha nem létező sorrendet kapunk, így a szavak folyamatos keverése is végtelen eredeti versművet rejt magában. Így pörögnek szemünk előtt is a szavak, ahogy ezeket a masinákat csodáljuk.

Mondhatni, hogy élete második feléhez közeledve Liliane Lijn rátalált a rá legjellemzőbb műfajra, a szobrászatra. Persze, itt nem a szokványos faragószobrászat értendő, hisz a művészhölgy szemmel láthatóan progresszív ars poeticájához az absztrakt sokkal jobban illik. Legjobban itt teljesül ki a vágya is, hogy feminista tematikával foglalkozzon, ugyanis szobrai túlnyomó többségben női formákat, testeket keltenek életre. Néha teljes testalkat, mely fémszerkezettel szegül szembe a maszkulinizált anyaghasználatnak, máskor pedig tökéletes perspektívákat rejt, ahonnan nézve teljesül csak ki egy mű, így szimbolizálva a szubjektivitást, és megy szembe azzal, hogy valaki elzárkózzon más nézőpontjától.

És a fejek? Testábrázoláskor valamit kezdeni kell a fejjel. Lijn majdnem minden esetben prizmákat használ emberei fejei gyanánt, mely nem csak színkavalkáddal önti el a kiállítótermet, de éppúgy bontja le a patriarchális berögződéseket, ahogyan a prizma bontja le magában a napfényt. Mert mi a prizma? A törés, az építés, a rekonstrukció, avagy rekontextualizálás. Elveszi a napfényt, lebontja, de az nem vész el, csak újjászületettként, felismerhetetlen formátumban tér vissza. Elgondolkodtat, hogy miként álltunk a neutrális sugárhoz, és miként értelmezzük annak új szépségét. A prizma posztmodern. A prizma minden, amit Liliane Lijn céljaként tűzött ki maga elé életében és művészetében. Minden megfogalmazódik benne, ami tematizálódik életművében: a science fiction, a tudomány, a filozófia.

Összességében a kiállítás teljesen egyedi élményt nyújt, amely sokkal jobban hasonlít vidámparki tükörlabirintus nyújtotta szürrealizmusra, mint klasszikus múzeumi festménygyűjteményre. A háttérben keveredik a gépek monoton zúgása az Electric Bride szoborból szóló japán énekes halk dallamaival, ahogy egy sumér istennőhöz fohászkodik. A végtelen (de nem túlzásba vitt) színfolyamban tovaúszva láthatjuk, miben rejlik a tudomány és a mitikus legkisebb közös többszöröse, valamint, hogy miként fogható fel a nőiesség végtelensége.

Irodalom fókuszú emberként természetesen a versmasinák és a helyben olvasható lírikus manifesztó kötötték le leginkább a figyelmemet. Külön kiemelném és ajánlanám azonban a Liquid Reflections című konstellációt, mely teljes mértékben az alkotó fizikai ismereteire épít. A forgó, kör alakú plexiüveg, ami két gömböt egyensúlyoz önmagán, a centrifugális és centripetális erőhatások segítségével égitestek keringését imitálják.

A kiállítás még megtekinthető május elejéig. Ajánlom mindenkinek, aki jártas a poszt-strukturalista művészetekben, és aki tudományos beállítottságú emberként érdeklődik a képzőművészetek iránt.

Kordás Olivér

Katona András

Globális konflis

Jaj, már megint ezek az idegen szavak. Miért nem jön már egyszer magyarul a számra, hogy mit akarok kinyögni! Igen ám, de ha lefordítom, mondjuk így: az összességre kiterjedő bérkocsi, nem olvassák tovább, hanem rögtön orvosért szaladnak. Meg hát a rím se kutya, ne vessük meg!

Egyébként előre elárulom, hogy e pár sornyi írás közben szeretnék eljutni a globalizációig, ami pedig „a világot átfogó társadalmi kapcsolatok intenzitásának növekedése" megfogalmazásban egyrészt hosszú, másrészt bonyolult. Ilyet pedig miért olvasnánk, amikor már az egyszerűt se nagyon olvassuk. Jobb a globalizáció. Ha már ilyen őszinte hangulatban vagyok, akkor azt is be kell vallanom, hogy az elegánsnak szánt cím bizony hibás.

Ehhez azonban először meg kell ismerkednünk Szent Fiacrius-szal, a jámbor remetével, aki többek között a végbéltáji panaszok kezeléséhez is értett. A hálás betegek el is nevezték róla az aranyeret. Nem túl fennköltt, de legalább névben köze van a legnemesebb fémhez, tehát valószínűleg nem tudna sikerrel perelni a franciahont is megjárt néhai ír apát.

Elneveztek azonban mást is róla, nevezetesen egy vendégfogadót Párizs városában. A szájhagyomány szerint emellett „parkoltak" az első bérkocsik a világon, amiket aztán áttételesen szintén róla neveztek el fiákernek. Később a bérkocsisok védőszentje is lett éppen azért, mert a sok üldögélés által kialakult, említett nyavalyájuk miatt azok bizony gyakran szorultak gyógyításra.

Visszatérve a mondókámhoz, a többi egyszerű. A konflis „egy lóerős", a fiáker pedig „két lóerős" bérkocsi, mely utóbbi még sok európai nagyvárosban létezik, mint turisztikai attrakció. A személyszállítási iparban azonban már sehol sem tényező a lovak és az állatvédők nagy örömére.

Európa leghíresebb és legerősebb fiákeres közösségét Bécsben lehet megcsodálni. A fiákerest a lovai és a kocsija nélkül is bárki könnyen felismeri jellegzetes hosszú kabátjáról és keménykalapjáról. 100 euróért körbevisz a császárváros patinás negyedében, ha a Stephanskirche vagy a Michaeltor előtti droszton felszállunk. (Igazából persze a lovak visznek, jegyzem meg ismét csak az állatvédők kedvéért.) A fiákeres drosztot könnyen megtaláljuk, csak mennünk kell az orrunk után.

Az viszont, hogy romlásnak indult a híres bécsi fiáker-ipar, nem vitás. Abból tudhatjuk, hogy egy ideje vannak már női fiákeresek is. Régen ez elképzelhetetlen volt. Ezt az üzletet nem a nemek egyenlőségének szilárd alapjára építették fel az elődök. A további hanyatlást pedig meghozta a globalizáció, konkrétan a munkaerő szabad áramlása az Európai Unióban.

Így fordulhatott elő, hogy magyar fiákeres vigyen magyar turistát Bécsben forintért, fél áron. Gondolom eredetileg cukrászdát nyitni jöhetett ki, csak azokat már mind a felvásárolták előle más, szemfülesebb magyarok. Erre meg az a bizonyíték, hogy nyugodtan rendelhetünk magyarul szinte bármelyik bécsi cukrászdában vagy étteremben – érteni fogja a pincér. A történelem során sokszor védtük Bécset mi magyarok, most viszont úgy látszik, hogy bevettük. Ráadásul lóval. Pedig onnan indultunk, hogy a Bach korszakban a sógorok katonai erővel összeszedték Magyarországon a nyergeket, és elégették. Csak úgy érezték biztonságban magukat, ha a magyar nem kapcsolódik össze a lóval, és legegyszerűbb volt az interface-t (nyereg) elpusztítani.

Azóta azonban már mindent megbocsátottunk (mindenkinek), és úgy kibékültünk a sógorokkal, hogy megint élnek magyar nagyurak Bécsben.

Az ember leghűségesebb barátja

Száz évvel ezelőtt az alaszkai Nome városában kiütött a diftéria járvány, és húsz musher (kutyaidomár) szánnal, 150 kutyával télen, január-február határán, hat napon belül 1085 km-t megtéve, eljuttatta az antitoxint a legnagyobb szükségben lévők számára. Ezzel a tettükkel ezreket, főleg gyerekeket, mentettek meg a biztos haláltól. Mindkét részről, az emberektől és a kutyáktól is hősies harcot követelt meg tettük a szélsőséges időjárás leküzdésében. A diftéria olyan fertőző betegség, amely a felső légutakat támadja meg. A betegséget baktériumok okozzák, amelyek az emberi testben toxinokat termelnek, ezek pedig megölik az egészséges szövetet a lélegzési rendszerben. Az elhalt sejtek szürke hártyával borítanak be mindent, és a páciens megfullad. A diftéria kezdeti stádiumában lázzal kezdődik, majd hidegleléssel, fájdalommal a torokban, végül köhögéssel folytatódik.

Szerencsére, 1923-ban a francia állatorvos doktor, és bakteriológus Gaston Ramon sikeresen legyártotta a diftéria ellenmérgét. A vakcinát, a fehérjék koncentrált oldatát, amelyet a lovak véréből nyert ellenanyagok tartalmaztak, és előzőleg immunizálták azokat a diftéria toxinjai ellen. Dr. Curtis Welch Nomében rendelkezett ilyen ellenméreggel, de az anyagok már lejártak és hatástalanok voltak. Ezért a helybeli polgármesterrel együtt figyelmeztették a többi városokat és segítséget kértek. A szélsőségesen alacsony hőmérsékletek és az éles szél kizárta nemcsak a hajó-, de az akkor éppen bevezetendő légiközlekedés alkalmazását is. Csak az emberek és a kutyák maradtak. Egyetlen út, amivel az 1925. január 27-én a szintén alaszkai Nenana városból érkezett vonaton az antitoxin szállítmányt el lehetett Nome-ba juttatni, a Tanana folyó mentén vezető volt, amely a Yukon folyóba torkollott, majd a Bering tenger mozgó jégtábláin át végig fejeződött be. Ez az út a régi Iditarod Trail része volt, amelyen keresztül a kutyaszánok szállították a postát, szőrmét, és más ellátmányokat a part menti városokból az aranylelőhelyekre és vissza.

Miklósi Ádám magyar történész szerint az inuitok, Észak Amerika ősrégi lakosai, évszázadokkal hamarabb használták a kutyákat területükön az európaiak beözönlése előtt. Az Alaszkában 1898–1906 között végbemenő aranyláz folyamán a kereskedők nagyban vásároltak kutyákat az inúitoktól, egyrészt az értékes áruik őrzésére, másrészt a terhek szállítására, különösen a mély hóban. A kutyák elégségesen könnyűnek mutatkoztak, és nem akadtak el a hóban, szemben a lovakkal, vagy az öszvérekkel. A hagyományos alaszkai malamutok helyett a szibériai kutyákat helyezték előtérbe. A szibériai husky fajtákat a kitartásuk, intelligenciájuk és a gyors alkalmazkodó képességükért tartották nagy becsben. A legnagyobb tenyésztőjük Leonard Seppala norvég, Alaszkába költözött aranyásó volt. Elsősorban nevéhez fűződnek a musherek és a kutyák segítségével végrehajtott nagy teljesítmények.

A továbbiak folyamán főleg két vezérkutya tűnt ki. Az egyik Togo nevezetű, a másik Balto volt. Togo nevét a japán admirálistól kapta, aki az orosz flottát győzte le még 1905-ben. Balto, egy másik norvég musher, Gunnar Kaasen kegyeltje volt, egyben a nem hivatalos verseny győztese 1925. február 2-án Nome-ban. Ez a kutya a New York-i Central Parkban 1925 decemberében szobrot is kapott. Mindkét kutyát nagy érdeklődés övezte, világhírű mediális sikerük volt, és számos ember meg is gazdagodott mellettük, miközben kihasználták a hírnevüket. A német juhászkutya Rin Tin Tin mellett Balto is hírességgé vált. Végül Togo kutya is egyik híres filmnek köszönhetően elnyerte történelmi vigaszként a megérdemelt elismerést.

A 20. század elején a málhás kutyaszánok döntő jelentőségű szerepet játszottak a sarkvidékek kutatásában és feltárásában. Akkor nem léteztek még motoros hószánok. Robert Peary, vagy Roald Amundsen utazásai bizonyítják a fenti állítást. A kutyák voltak Amundsen tromfjai a déli sark meghódításáért vívott versenyben, a tragikusan elpusztult Robert Scottal szemben, aki a kutyák helyett a szibériai pónikat választotta. A britek nehezen tudták elfogadni Amundsen, és a kutyák elsőségét, aminek tehetetlen dühükben szabad kifejezést is adtak. Később is, a kutyaszánok felülmúlhatatlanok voltak a hadseregnél is, sőt, az első világháborúban szolgálatukkal érdemeket is szereztek pl. Franciaországban, vagy Belgiumban, amikor megkapták az egyik legmagasabb francia katonai kitüntetést a Croix de guerre-t. A második világháború után a kutyák jelentősége csökkent, Alaszkában is motoros hószánokkal cserélték le őket. Többnyire már csak versenyzésre, vagy turisztikai attrakciókra használták a kutyusokat.

A mediális figyelemkeltésnek, valamint az 1925-ös Nome és Iditarod közötti életmentő stafétának is köszönhetően számos vakcinás kampány kötődik a két városhoz, amelyek célja tudatosítani az emberekben a védőoltás szükségességét és hasznosságát. Azon, hogy a védőoltásoknak köszönhetően a fejlett államokban, beleértve az USA-t is, sikerült kiküszöbölni a diftériát, történelmi érdeme van az ember és a kutya hősies tettének 1925-ből. Ismét megmutatkozott, mint már annyiszor, hogy a kutya az ember legnagyobb barátja, és leghűségesebb társa.

PALÁGYI ISTVÁN GYÖRGY

Hermapillér

BOLDIS FERENC

EGY BÉCSI KIÁLLÍTÁS MARGÓJÁRA

Bécsben nemrég ért véget egy időszaki kiállítás a Kunsthistorisches Múzeumban, amelyen a híres holland festő, Rembrandt és egyik kiemelkedő tanítványának a művei kerültek közszemlére.

Eléggé a végére hagytam, mert január 13-ig tartott, de gondoltam, 10-én, pénteken, talán nem lesznek túl sokan a sorban, mint esetleg az utolsó két nap.

Valóban 5–10 perc elteltével odaérek a pénztárhoz, kérek kedvezményes jegyet, mivel alacsony jövedelmű vagyok, és ezzel a Mobilpass-szal rendelkezem, mint létminimumon élő, majd kiderül (azt hittem, ha 20 euró a teljes árú jegy, akkor kedvezményesen 10), de hogy a csökkentett árú belépőjegy 18 euró, egye fene, ez egy ritka kiállítás, legyen annyi.

Közben még annyit kérdezett a jegykiadó ablakából, hogy „Bilder, Maler”, és rámutatott egy Rembrandt festményt ábrázoló levelezőlapra. Kérdem, mennyi? Azt mondja: 4 euró, mondom: nem, most egy képeslapért adjak 4 eurót?

Aztán a második beléptetőajtón az emeleten jött a bökkenő: ez a jegy csak a mindenkori állandó kiállításra jogosít, az időszaki kiállításra még plusz 4 euró, de ha odamegyek az üvegkalitkához, akkor kipótolhatom. A kutyafáját neki! Ott is kellett ismét 5–10 percet sorban állni, gondolom nem csak én egyedül voltam ilyen értetlen. Még jó, hogy a ruhatárért nem számítottak fel plusz pénzt.

Az újbóli vonalkódolvasó belépésnél közlik, hogy a következő csoport csak 17.10-kor mehet be, de csak fél 5 van. Mit csináljak addig? Nézze végig az állandó kiállítás képeit.

Na, végre itt a 17.10, ekkor figyelmeztetnek, hogy csak mintegy fél óra áll rendelkezésre, hat előtt el kell hagyni a terepet, mert 6-kor zár a múzeum. És mindez 22 euróért. Remélem elég lesz ez a kb. fél óra Rembrandtra.

Nagy a tömeg, de valahogy kígyómozgásban odasomfordálok mindegyik kép melletti felirathoz, lássam honnan származnak a festmények. Egy New Yorkból, egy Los Angelesből, egy a Louvre-ból, egy Lichtensteinből, kettő Amszterdamból, egy Madridból, de nem az El Pradóból, egy árva kép Londonból (de nem Tate Galery vagy British Museum, pedig ott is vannak Rembrandt képek), egyik pedig egy magángyűjteményből. Emlékeim szerint Budapesten is van a Szépművészeti Múzeumban, azt nem láttam, pedig a távolság nem túl nagy, és a drezdai Zwingerből sem. Ja, és akkor ne is beszéljünk a szentpétervári Ermitázsról, meg a moszkvai Puskin múzeumról, ahol a külföldi festők képei láthatók, köztük vannak Rembrandt képek is, azok közül sem volt itt egy sem. Persze, mert melyik az a biztosító, aki vállal háborús övezeten keresztüli szállítást, mert mi van, ha egy eltévedt drón telibe találja a világ legértékesebb képeit. Egy másodperc alatt porrá válhat minden.

Nos, a különleges kiállítás képeinek mintegy fele ennek a tanítványnak a festményeiről szólt, valóban hasonló a stílusa, a fény-árnyék viszonyokat is beleértve. A többi Rembrandt-mű kicsit elnagyolt, kicsit középszerű. Mert azt nem vártuk el, hogy az Éjjeli őrjáratot elhozzák a Rijks múzeumból, az akkora mint egy futballkapu (7 méter) ... Odamegyek egy viszonylag jól sikerült önarckép mellé, lássam honnan hozták ide, hát kiderül, hogy az innen a Kunsthistorisches Múzeumból származik. Nos, ezek átpakolták egyik teremből a másikba, tőlünk meg bezsebelik a pluszpénzt.

Most mit mondjak? Azt a 22 eurót el tudtam volna költeni másra is. De mégsem bántam meg, mert ha nem mentem volna el, most álmatlan és nyugtalan éjszakám lenne, hogy vajon miről maradtam le? De így már nyugodtan tudok aludni, mert tudom, hogy: semmiről. Kicsit túl nagy feneket kerítettek az egésznek, nagyobb volt a füstje, mint a lángja.

MÁSRÉTI KATÓ ZOLTÁN

Az utolsó mohikán

Az utolsó mohikán hosszan nézte a hűtőszekrényt a konyhában. Befér a liftbe? Nem fér be a liftbe? Gondolkodott. Hogy fogom én egyedül ezt a hűtőszekrényt az emeletről levinni? De jó lenne még legalább egy vagy két mohikán!

Amikor felhoztuk ide a jégszekrényt – ennek már sok éve – tizenegyen voltunk. Csak négy mohikán emelt, a fiatalabbak, a többi pedig nézte. De mind ott voltak. Tizenegy mohikán. Az egész törzs!

Aki nem emelt, az is hasznossá tette magát. Valaki felment a lépcsőn, azt ellenőrizte. A másik a felvonó ajtaját méricskélte: befér vagy sem a hűtő a liftbe? A harmadik a kaput, a negyedik a bejárati ajtót nyitotta-csukta. A törzsfőnök fizetett. Ez a törzsfők dolga. Rég volt.

Az utolsó mohikán nézte a hűtőszekrényt a konyhában. Mit csinálok, ha nem fér be a liftbe? Hogy fogom én ezt a hűtőszekrényt egyedül az emeletről levinni? Hol van a többi mohikán?

Elfogytak. Nincsenek. Szomorú feladat, hivatás és átok utolsónak maradni. Nem a tárgyak nehezek: a magány nehéz.

Az utolsó mohikán kilökte a hűtőszekrényt az ablakon.

TAMÁSI OROSZ JÁNOS

Fuit

mikor a fák felejtik nevüket
nagy futásukban vissza sem nézve
az utánuk bőszülő lángnyelvekre
a bozótkartácsra a pernyesikoly
honnan eredésére kit ért el a tűz
a lobbanás kit roppantott ketté
kit tört el hiába futott a nevét
sem tudná már felé sem fordulok
...mikor a fák felejtik nevüket
te csodálod nézd hogy szaladnak
hívod városkarzatodra hívod néped
mit érne örömöd ha nem csodálná
nagy pillanatod itt senki anonymus
lángol fuit az erdő nézd ott fut

BÉCSI NAPLÓ
Nyugat-Európa egyetemes magyar nyelvű lapja
olvassa – terjessze – támogassa

Tengertől tengerig

Kemény Ferenc, a magányos oslói gondolkodó

Kemény Ferenc diplomata, műfordító volt. Lomb Kató: *Bábeli harmónia* című kötetéből valók az alábbi sorok: „Norvég születésű, de magyarul tökéletesen beszélő feleségét, Johanna asszonyt követve telepedett le Oslóban, ahol egy ideig az egyetem magyar lektora volt. 1917-ben, Budán született. Kétnyelvű világ volt ez, magam is emlékszem rá. A piacokon tejfelt, tojást áruló asszonyságokkal, a kis boltok vászonkötényes tulajdonosaival, a különböző iparágak *majszter uraival* könnyebb volt németül, mint magyarul szót érteni. A bilingvális környezet, a német anyanyelvű nagymamától hallott keverék nyelv hatására hamar felébredt benne a világ soknyelvűsége iránti érdeklődés. A gimnáziumban már sűrűn forgatta a könyveket, a német és latin mellett a franciával ismerkedett. Órákat nem vett: az olaszt is egyedül tanulta".

2003-ban, az *Ághegy - Skandináviai Magyar Irodalmi és Művészeti lapfolyam* hasábjain közölt műfordításai kapcsán így ír önmagáról: ... Budapesten érettségizett 1935-ben a kegyesrendi gimnáziumban. Államtudori oklevelet szerzett a budapesti egyetemen 1939-ben. 1938-tól 1943-ig a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara tisztviselője volt. 1939-től 1943-ig katonai szolgálatot teljesített. 1948-ban nősü1t. 1943-tól 1952-ig külügyi szolgálatban volt; 1952-tő1 1955-ig az Idegen Nyelvek Főiskoláján az orosz és az angol nyelv, valamint a fordítás-elmélet előadója. 1955-től 1957-ig a Corvina Könyvkiadónál működött idegen nyelvű szerkesztőként. 1957-ben felesége, Johanne honába, Norvégiába került. Három, 1950–1951-ben és 1953-ban született gyermeke folyékonyan beszél magyarul. Kivándorlása óta legelőször 1989-ben látogatott el Magyarországra; de azóta úgyszólván évről-évre látogatott oda. Szellemi téren Kemény Ferenc egyfajta homo universalis-nak tekinthető, minthogy érdeklődése minden területet átfog a bölcselettől a közgazdaságtanig, a természettudományoktól a szépművészetekig. Katonai szolgálatban végül tartalékos hadnagyi rendfokozathoz jutott, de amikor 1942-ben a zászlósit elérte, egy tiszttársa bizalmasan megmutatta neki állománytestbeli minősítését, ahol többek között ez állt: „Nagy műveltségénél és széles körű olvasottságánál fogva alantos tiszti beosztásra kevésbé alkalmas". Így 1942 vége felé a magyar VII. hadtest összekötő tisztjeként került az olasz alpesi hadtesthez a keleti fronton. Itteni működése keltette fel érdeklődését a diplomáciai pálya iránt, ahol széleskörű nyelvtudását és nem csekély tárgyalóképességét hasznosíthatni vélte. Ezért aztán 1943 nyarán külügyi fogalmazói tanfolyamra jelentkezett, amiért a katonaságtól el is bocsátották. Amikor 1939 nyarán először járt Norvégiában, a magyar nyelvről szóló rövid rádióelőadást tartott. Norvégiába kerülvén nemzetközi nyelvész-kongresszuson vett részt, alaposan megismerkedett a katedrai nyelvészet alaptételeivel, és rájött azok képtelenségére. Ennek folytán nyílt tehát lehetősége arra, hogy a nyelvészeti kutatásnak teljesen új utat törjön. Ebbeli munkásságának eredményeit foglalta össze két német nyelven írt könyvében. *(Das Sprechenlernen der Völker,* Wien, 1975 és *Im Anfang war das Korn,* Müchen, 1993). 1944-ben adták közre magyar nyelvű nyelvészeti írásait: *Ér-e valamit a történeti összehasonlító nyelvészet?* valamint 1996-ban a relativitási tant cáfoló, *Az elméleti fizika új alapjai* című értekezését.

A *Soknyelvűek és az eszperantó* című tanulmányban is szerepel. A számos nyelvet, németet, latint, franciát, olaszt, angolt, magyart, dánt, svédet, norvégot, oroszt, spanyolt, románt, portugált, szerbhorvátot stb. beszélő Kemény Ferencre vonatkozó sorok: „...kívánatos lenne egy jól megszerkesztett nemzetközi segédnyelv, de ezzel kapcsolatban nem az eszperantót idézi, hanem azt, hogyan szavazta le az 1894-es kongresszus a modernizáló változtatásokat... amellett, hogy még Zamenhof is támogatta a változtatásokat. Ő ezt úgy kommentálta, hogy *Jellemző adat az emberi butaságra*."

Életére és munkásságára vonatkozó adatokat és egy róla készült fényképet is tartalmaz az *Északi magyar portrék* című, 2024 elején megjelent kiadvány második fejezete.

Arion Lantján címmel *2500 év európai költészetéből* alcímmel. 1944-ben Kolos Marcell álnéven jelent műfordítás-gyűjteménye jelent meg.

A *Tengertől tengerig* című kötete 2005-ben jelent meg magánkiadásban. Az ebben szereplő 150 formahű, 30 nyelvből készített műfordítását 2500 év európai költészetéből válogatta.

Verset nem csupán idegen nyelvekből fordított magyarra, hanem magyarból idegenre, sőt idegenből idegenre is. Például angolból spanyolra és viszont, norvégból oroszra és viszont. Nem kevesebb, mint 102 viszonylatot tesz ki versfordításainak összessége.

Ennek a kötetnek hátsó borítóján keserűen vall erről a hihetetlennek tűnő 102 viszonylatról: „De ez a Guinness Book of Records-ba nem vehető be, mert, a szerkesztőség véleménye szerint ez *nagyon is sajátságos teljesítmény.* Mert ugyebár nem oly egyszerű és világos, mint a leghosszabb prédikáció vagy a leghosszabb szakáll."

Kovács Katáng Ferenc

TELJES ÉLETE VOLT

Dr. Szabó Lajos Sándor

(1933. február 27. – 2024. december 27.)

Igen, elvonult ő is a hadak útján, hiszen somogyi lelkülettel harcos volt egész élete. Ez már megmutatkozott 1956-ban is, amikor a Magyar Néphadsereg katonájaként a forradalom oldalára állt. Ezért is választotta Nyugatot. Ausztriában telepedett meg, de előbb letette az érettségit a kammeri Magyar Reálgimnáziumban. Az egyetemet Bécsben végezte el, utána a banktisztviselői állást választotta. Emellett oktatott az egyemen tolmácsképző szakon.

Sohasem szakította meg a kapcsolatot a magyar közösséggel. Részt vett a Szabad Magyar Diákok Bécsi Szövetsége munkájában, melynek feloszlatásakor (1967) elnöke volt. Alapító tagja és első elnöke lett az Ausztriai Magyarok Gazdasági Érdekközösségének, a Kaláka Klubnak (1983).

Kétlaki lett, Edit személyében feleséget is Magyarországról választott. Bécsi házához társult szülőfalujában, Balatonendréden épített otthona. Ezért csak természetes, hogy magyarként nevelkedtek gyermekei, unokái.

A szívritmuszavarok fellépése és kezelése

Ezt a betegséget érintő kérdésben dr. Stefan Križanac gyakorló belgyógyászhoz fordultunk, aki Zágrábban végezte orvosi tanulmányait, és három éve az újonnan létesített Floridsdorfi Klinikán dolgozik.

Pitvarfibrilláció: Mik a tünetei és okai? Hány éves korban és milyen gyakorisággal fordul elő ez a betegség?

A pitvarfibrilláció (szabálytalan és gyakran gyors szívritmus) a leggyakoribb szívritmuszavar, és olyan tünetekkel jár, mint szabálytalan szívverés, szívdobogás, szédülés, légszomj, fáradtság vagy mellkasi fájdalom. Egyes betegek nem észlelnek semmilyen tünetet, míg mások életminősége a tünetek miatt erősen korlátozott. Az okok különbözőek. A leggyakoribbak a magas vérnyomás, a szívkoszorúér-betegség, a szívbillentyű-betegség és a pajzsmirigy-betegség. Genetikai tényezők, túlzott alkoholfogyasztás, elhízás és krónikus stressz szintén kiválthatják a pitvarfibrillációt. A betegség a teljes lakosság 1–2%-át érinti. A gyakoriság az életkorral jelentősen növekszik: a 65 év felettieknél a prevalencia körülbelül 4–6%. A lakosság elöregedése miatt a jövőben megbetegedések további növekedése várható.

Mióta és hogyan kezelik ezt a betegséget?

A pitvarfibrilláció kezelése az 1960-as évek óta, a kardioverzió bevezetése óta jelentős fejlődésen ment keresztül. Ma két fő kezelési forma létezik:

• Frekvenciaszabályozás: Ez magában foglalja a pulzusszám gyógyszeres szabályozását a tünetek enyhítésére és a szívverés hatékonyságának javítására. Az általánosan használt gyógyszerek közé tartoznak a béta-blokkolók, a kalciumcsatorna-blokkolók és a digitális-készítmények.

• Ritmusszabályozás: A cél a normális szinuszritmus helyreállítása. Ez történhet gyógyszeres kezeléssel vagy elektromos, a mellkasra adott elektromos sokkokkal kardioverzióval. A terápia kulcsfontosságú összetevője az antikoaguláció, amely csökkenti a vérrögök által okozott stroke kockázatát. Az egyéni kockázattól függően K-vitamin antagonistákat, például warfarint vagy modern direkt orális antikoagulánsokat (DOAC), például apixabant vagy rivaroxabant alkalmaznak. Ha ezek a kezelések nem elég hatékonyak, katéteres abláció végezhető. Ez minimálisan intenzív eljárás, amelynek során a szív szövetei – amelyek felelősek a hibás elektromos jelekért – elpusztulnak.

Mennyire sikeres az elektrokardioverzió?

Az elektromos szívritmus-helyreállítás, elektrokardioverzió körülbelül 90%-os sikerarányú, különösen újonnan fellépő pitvarfibrilláció esetén. Az eljárás rövid, enyhe szedáció alatt és rutinszerűen történik. Azonban előfordulhatnak relapszusok, ezért gyakran további intézkedésekre, például antiarrhythmiákra katéteres abláció is szükséges.

Manapság ez pusztán rutinszerű eljárás?

Igen, az elektromos kardioverzió ma már rutinszerű eljárásnak számít, amelyet biztonságosan és hatékonyan hajtanak végre. A Floridsdorfi Klinikán ezt az eljárást naponta többször alkalmazzák, vagyis az egyébként tapasztalt csapat garantálja a beteg számára magas szintű biztonságot és a kiváló eredményeket.

Milyen gyakran kezelhető sikeresen a pitvarfibrilláció?

Nincs fix szabály arra vonatkozóan, hogy a pitvarfibrilláció milyen gyakran kezelhető, mivel a siker az egyénre szabottan dől el. A kezelés olyan tényezőktől függ, mint a tünetek, a beteg életminősége és bármilyen társbetegség, mint például a strukturális szívbetegség. Néha egyetlen kezelés, például elektromos kardioverzió vagy katéteres abláció is elegendő. Más esetekben ismételt beavatkozásra vagy különböző megközelítések kombinációjára van szükség. A cél mindig az egyénre szabott terápia biztosítása, a páciens számára legjobb eredmény elérése érdekében.

Köszönet a kimerítő felvilágisításért.

Németből fodította: Fetes Kata

HALÁLOZÁSOK

Hódi Sándor (1943–2024)

81 éves korában elhunyt dr. Hódi Sándor vajdasági pszichológus, társadalomkutató. Intenzíven foglalkozott az autonómia kérdésével, a rendszerváltozás után aktívan bekapcsolódott a Magyarok Világszövetsége munkájába. 1980 óta klinikai pszichológusként dolgozott; számos szakfolyóirat szerkesztőbizottsági tagja volt, 35 önálló könyv, 600 tanulmány, esszé, cikk szerzője, 52 könyv társszerzője, illetve szerkesztője. Munkásságát több díjjal, kitüntetéssel, köztük a Bethlen Gábor-díjjal is elismerték.

*

Magyaródy Szabolcs (1924–2025)

Életének 101. évében, 2025. január 8-án Kanadában a csillagösvényre tért Magyaródy Szabolcs főcserkész, a magyarság szolgálatának fáradhatatlan harcosa. Haláláig folytatta küzdelmét a történelemhamisítás ellen magyarul és angolul. Felvilágosító iratait rendszeresen megküldte az amerikai egyetemeknek, tudományos könyvtáraknak.

*

Czigány Imre (1945–2025)

2024. január 19-én Budapesten 79. életévében váratlanul meghalt Czigány Imre, magyar, különösen kisebbségi ügyek kitartó és megbízható intézője. Családja a Győr-Moson-Sopron vármegyei Szil községből származott. 1956-ban menekültként hagyta el Magyarországot és Németországban telepedett le. A Burg Kastl-i Magyar Gimnáziumban érettségizett. Német állampolgárként nyugdíjazásáig Brüsszelben gazdasági szakértőként dolgozott EU-s Bizottságban.

MŰVÉSZ ÉS EMBER

Rieger Tibor 85. születésnapjára

Bakos István ismételten említette a nevét, anélkül, hogy tudtam volna, ki rejlik mögötte. Első alkalommal akkor voltam vele egy társaságban, amikor Matl Péter bemutatta és magyarázatokkal látta el a Kárpátaljára tervezett Nagyboldogasszony modelljét. Innen vezetett az út képzeletben Királyhelmecre: az ottani Magyarok Nagyasszonya arcán sajátságos magyar vonásokat véltem felfedezni, ami ugyancsak eltért a Madonnák számtalan áhítatos megjelenésétől. Ekkortól kezdtem megjegyezni a nevét: vagyis Rieger Tibor, és akkora művész, hogy szégyen nem ismerni, nem számontartani. Időközben újabb évek teltek el, míg Királyfiakarcsán a Szentistván napi ünnepségen egymásba botlottunk, nem sejtve, mi köti őt ehhez a „tizenkétkarátos" településhez. Mint kiderült, itt már korábban megtisztelte „szülőföldjét" a Magyarok Nagyasszonya alkotásával. Ekkor azonban megérintett valami, ami nemcsak felkeltette, hanem azóta is növeli kíváncsiságomat.

Bámiként vallok is, minden ellenem beszél. Mert ugyancsak pironkodással tölt el, hogy nemcsak a mosonmagyaróvári 1956-os áldozatok helyét, hanem a nekik áldozott emlékművet is ismertem, alkotójukról viszont a középkori művészekhez hasonlóan gondolkodom: nem is annyira az alkotó, hanem az alkotás a fontos. Rieger Tibor esetében azonban a személyisége, élettörténete ugyancsak előtérbe kívánkozik. Ki az a személy, aki szobrok sokaságát tudhatja magáénak, nyilvánvalóan minőségileg is?

Milyen utat kellett megtenned ahhoz, hogy az légy, aki vagy? – szegeztem neki a kérdést otthonában, amire szerteágazó válaszaiból lehet megkísérelni alakja, személyisége, szellemisége megmintázását.

A nevét viselő ősök Mária Terézia idején német nyelvterületről vándoroltak Magyarországra, ahol azonban többszörös keveredésen ment keresztül a család, nem utolsósorban palóc ágon. A szülőföldje után érdeklődve több helyet is lehet említeni, a kötődést illetően nem részesíti egyik települést sem egyedi előnyben, mert annyi helyet belaktak Magyországon, hogy ő inkább az egész Kárpát-medencét vallja szülőföldjének. Mégis az Alföldet tekinti hozzá legközelebb állónak; ide sorolja a Kisalföldet is síkságával.

Ez már sorsfordítót jelent személyes életében is: a Csehszlovákia – Magyarország közötti lakosságcsere családját is érintette. Hangsúlyozza, hogy nem kenyere a félelem, akkor azonban nagyon is belé férkőzött a félsz. Apja kis nemzeti színű zászlóval jelölte szekerüket átkelésre várón a Dunaparton, és ez sehogyan sem tetszett a cseh katonának, aki letépve a zászlót apjára szegezte szuronyos puskáját. A csónak meg, amibe beszálltak, lyukas volt, és állandóan merni kellett a vizet, nehogy elsüllyedjenek. Így került a Moson megyei Levélre, ahol apja a községtől bérelt házat, amiben előttük kitelepített németek laktak.

Nagyon vegyes társaság lakta a falut; a megmaradt németek mellé kitelepített szlovákiai magyarokat költöztettek, akikhez továbbtelepített székelyek csatlakoztak. Itt a kiszolgáltatottság alapélménye egymáshoz szoktatta a különböző gyökerű lakosokat, az iskolában viszont nem volt ok a származási megkülönböztetésre. Mégsem árt megjegyezni, hogy a magyarrá vált család apja révén megtartotta német nevét. Németül viszont sváb nénitől tanult; mai német tudása gyermekkorából való.

Meg aztán Rieger Tibor olyan családba született, amit uralt a szeretet. Ezért is boldognak tartja gyermekkorát. Így nem volt nehéz kinőni a rájuk szakadt tragikus sorsfordulókat. Őt különben is a nagyravágyás foglalkoztatta már gyermekkorától. A vasfüggöny tövében ugyan felfigyelt az Alpesek mesés világára, de tudta, oda úgysem tud eljutni. Sokkal inkább lekötötte figyelmét a családnak tejelő kecske, amit ő szokott legeltetni és idővel játszótársak lettek. Nem csoda tehát, ha első jelentős alkotásaként a kecskét mintázta meg és most is őrzi udvarán.

Mindez jóval később következett; előbb el kellett végeznie az általános iskolát Levélen, ahol rajztehetségével tűnt ki, majd következett Győrött a bencés gimnázium, ahova apja saját példáján íratta be. Nem volt bentlakó, mégis megérintette az iskola szelleme, alkatánál fogva azonban sohasem vált érzelgősen vallásossá. Miközben hite izmosodott, csak titokban rajzolgatott, mivel a rajz oktatása nem szerepelt a tanrendben. Döntő lökést a középiskolán kívül kapott, éspedig László Gyulának a művészettörténetről Győrött tartott előadásán. Akkortól tudta, hogy szobrász akar lenni. Így sikerült neki második nekifutásra feljutnia a Magyar Képzőművészeti Akadémiára Budapesten, amit jeles eredménnyel fejezett be. Megélhetését éveken át a Kerepesi temetőben restaurátorként biztosította, mígnem pályázatok nyerteseként sorjában születtek egyre jelentősebb alkotásai.

Közülük ki kell emelni köztéri szobrait, melyeknek javarésze szakrális, figuratív mű, nem feledkezve meg a jelentős történelmi alakokról, kezdve Szent Istvánon, Eötvös Lóránton át egészen Teleki Pálig. Az irodalom köréből többek között Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Móra Ferenc, Kosztolányi Dezső, József Attila emelhető ki. Rieger Tibor kerüli az izmusokat, a non figuratív irányzat helyett a figuratív alkotás elkötelezettje. Ezen a téren is idegen tőle a pátosz, alakjai egyedi józanságról tanúskodnak. Ha fel akarnánk mérni életútját, akkor az a gyermekkori távoli elérhetetlenségtől a belső elmélyülésig vezet, azaz valami élményszerű momentumot ültet szobraiba, amit azonban a szemlélőnek elmélkedve kell felfedeznie.

Rieger Tibor mégsem fellengzős, nagyképű művészként jelenül meg, hanem mint szerény, inkább halkszavú embertárs, akinek nagysága egész emberi magatartásából olvasható ki. Egy-egy szobra elkészültekor nem is annyira büszkeség, elégedettség tölti el, sokkal inkább indíttatást érez a jobb, több felé, vagyis benne a látszólagos szerénység a tökéletességre való hajlammal párosul. Így marad nyitottsága ellenére titokzatos világokat rejtő ember és művész, akinek személyiségét, világát fizikai megjelenésében talán lehet sejteni, inkább azonban alkotásaiban lehet felismerni, amiről úgy vall, hogy szeretet, ami nem kizárólag keresztényi, hanem benne rejlik a hazaszeretet is. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy Rieger Tibor alkotásain keresztül vall emberségről, magyarságról, ami tájban, nyelvben, történelemben ötvöződött benne sokrétű egységgé. És mindezt mintegy átfogja, átöleli az éppen készülő Koronázó palást újraalkotásával.

DEÁK ERNŐ

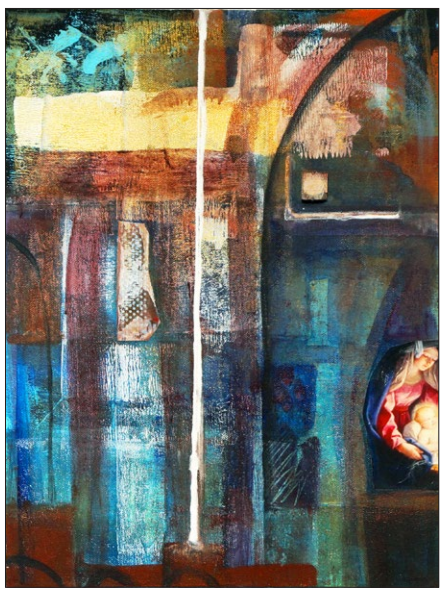

Templombelső

S. CSOMA JÁNOS

Megkurtított távlatok

Magaslatokra
fel nem érek,
hiába vágyik
rá a lélek
a test renyhe
és rugalmatlan
mint hasított fa,
faragatlan
de az ésszerű
visszafogottság
megkurtítja
távlatok hosszát.

JELEN SZÁMUNK KÉPEI

„Tizennyolc éves korától Barcsay Jenő biztatására a Désy Huber Képzőművészkörbe járt" ez a vékony alkatú, halk beszédű festőművésznő – olvasható egy galéria-ismertetőben. **SZARKA HAJNALKA**, akiről ezt írják, nem azonnal, közvetlen formákban feltárulkozó képzőművész; érzelmeit, sejtéseit, megmaradással kapcsolatos gondjait két-, három- vagy többelemű képekbe „írja át" – olykor könnyebben megfejthető, olykor elgondolkoztatóbb formákba.

Bár már nagyon fiatalon, gyerekkorában próbálgatta erejét, csiszolta tudását, és a rajzolástól sohasem szakadt el teljesen, mégis viszonylag későre (1986-ra) szerezte meg szakmai, hivatalos oklevelét. Folyamatosan rajzoló egyéniség volt és maradt. A világot, annak felismerhető és felismerhetetlen részleteit – mint annyi más, hasonlóan érző társművész – többnyire hideg tónusú vagy hátterű képekben rögzíti. Ezek hullámzásai egyfajta, a világot jellemző bizonytalanság-érzet látványban kifejeződő megfogalmazásának tűnnek. Szarka Hajnalka képei gyakran „darabosak", több apróbb különálló képelemből rakódnak össze. Töredezettségük sajátos, a függőleges és vízszintes tengelyek mentén válnak-bomlanak elemeikre, és az elemeik körvonalai elmosódóak. Az arcok egyénítése helyett inkább a fejformákat kitöltő színfoltok veszik át a jelentést.

A részek közötti színharmónia vagy -kontraszt, a felsejlő valóságelemeket szándékoltan rejtő hullámzások jellemzik ezt a képiséget. Mintha a fel- és kiismerhetetlenség örvénylene a realitás-darabokban és között. Alig észrevehető diszkrét motívumok, tárgytöredékek, fényhatások, ködben sejlő arcok, épületek, természeti elemek segítik a szemlélőt az asszociációra – felfedezni az utalásokat, impresszív mögöttes érzelmeket (**Ablakom**, 2021).

Az **Álom** szimmetriája különleges, olyan, mint számos más képé, csak letisztultabb. Az álmodó és a megálmodott kedves kettőssége teremti meg a felemás hasonlóságot, mikor a képiség jobb oldala szembesül a ballal és „vitatkozik" vele – az ilyen kettősség (olykor hármasság) elég gyakori motívuma képeinek, hol még keretben is kifejeződik, abba is átcsap, hol csak a figyelem hálóján akad fönn a két vagy több fél-látvány különös egybeszikrázása. Az **Álomban** finoman körberajzolt, fátyolba rejtett Botticelli-részlet valójában pontos, pedáns és plasztikus ellenpontja a mai világ lehunyt szemű álmodozó alakjának. A „kölcsönbe kapott" klasszicitás másik példája egy másik képen: a Madonna kisdeddel a felismerhetőség határain rejtőzik a **Templombelső I.** (2015) jobb oldalán.

A kulturális múltőrzés sajátos formája, az asszimmetrikus szimmetria másik különösen szép példája a Petőfi daguerrotípiából kibomló, a költőnek emléket állító **Emlékművek** (2022, megjelent BN 2023/ 1). De a fölsejlő személyes, családi emlékek sem kivételek az osztott képfelületek parancsolta szerkesztettség alól (**Bátyám emléke 2**). Különleges megvalósulása a földi és égi, a lenti és fenti világ közötti átmenet érzékeltetésének a **Teremtő magány.** Mit is fejez ki ez a különös, jelképnek is tekinthető vegyes technikájú kép? Az emberi fölemelkedést? A különálló világok átjárhatóságát? A remény megtestesülését? A romantikába hajló **Tavaszváró** (2021) szintén áttűnéses kép. A semlegességbe szürkülő háttér előtti derűs fényvilág leányka-alakot sejtet. A „minden egész eltörött" valóságában körvonalazódik egy jövendőben bizakodó művész „minden egész újra összeállhat" reménykedése.

Szarka Hajnalka számára, mint művészi hitvallásában megfogalmazza: „a festés nem cél, hanem eszköz arra, hogy közöljünk valamit a természet szépségének, csodáinak közvetítése által, másképp: a világ és az ember jobbítása". Ebben a mélyen emberi „keretben" szemlélve a sejtetések határán egyensúlyozó kompozícióit, az a szemlélő érzése, hogy mind-mind a művészi vágyat jelzik az egyensúlyra és kiegyensúlyozottságra.

– yel

CHARM: A POLITIKA, MINT SZÍNHÁZ

Sonnevend Júlia, médiaszociológus, a New York-i New School for Social Research szociológia és kommunikáció tanszéke docensének könyve augusztusban angolul jelent meg Charm címmel.

A szerző azt elemzi, hogyan nyerik meg az emberek szívét és szavazatait a politikusok, milyen személyiségjegyeken múlik, hogy az üzeneteiket el tudják-e hitetni a választókkal, vagy hogy min múlhat az, hogy milyen képet sikerül a médiában kialakítaniuk.

A könyvet a New Yorker bemutatta és elindult a siker útján, több interjút és recenziót is kapott, sőt, már Európában is több nyelvre lefordították, decemberben magyarul is megjelent Sárm címmel. Az angol Times Literary Supplement hosszú elemzést közölt a januári számában a könyvről.

A magyar származású New York-i médiaszociológus úgy véli, hogy a politikusi karizma dominanciája hanyatlóban van, s helyét a sárm váltotta fel. Ma már nem elég, ha a politikusok távoliak vagy istenszerűek maradnak. Kiválóan kell teljesíteniük az új játékban is, amelyben a választókkal való bensőséges kapcsolat illúzióját keltik különböző technikákkal, pl. az egyik, hogy levetik a politikai álarcukat, s mint átlagember mutatják meg magukat. Erre pár példát már tapasztalhattunk a hatvanas években is, pl. Kennedy család Cape Codon, vagy mikor Mao Cetung a Jangce folyóban úszik, de Reagan és Clinton is használta ezt a módszert, a huszonegyedik századi képernyös média azonban felgyorsította. Az okostelefonok korszakában mindannyian magánemberek és politikusok folyamatosan közvetített módon mutatjuk be látszólagos személyes mágnesességünket, magán- és közéletünkben egyaránt.

William Shakespeare, Ahogy tetszik darabjában azt mondja „Színház a világ és színész benne, minden férfi és nő”. Ugyanezt kivetíthetjük a politikára.

A politika színház, ahol napjaink politikusai gyakran próbálják eljátszani a hétköznapi ember szerepét. Azt az illúziót keltik, hogy akár sörözni is leülhetünk velük. A választásokat nem kimagasló szónoki képességeiknek, hanem átlagos, szerethető tulajdonságaiknak köszönhetően nyerik meg. Ezt a sajtóban és a közösségi médiában alkalmazott hétköznapi varázserőt nevezi Sonnevend Júlia sármnak.

Ami ezekben a példákban közös, az a közelség. Egy vagyok közületek.

Ilyenek azok a gondosan ellenőrzött és elkészített képek, amelyeken Benjamin Netanjahu és Narendra Modi mezítláb sétálnak a tengerben Észak-Izraelben; vagy a végtelen számú Instagram-fotó Marine Le Penről és macskáiról. Sonnevend számára ezek rendkívül bensőséges képek és videók a tudatosan megtervezett politikai marketing eszközei.

A könyv számos politikust vizsgál, egy fejezetet Orbán Viktornak is szentel.

A 19 éve regnáló magyar miniszterelnök épp azt sugallja, hogy olyan vagyok, mint ti, otthon úgy gondolkodom, úgy élek, mint ti: kolbászt töltök, pálinkázom, lángost eszem, unokázom és a meccsen szotyolázom.

A milliárdos Donald Trump élete, gondolkodása szintén semmiben sem hasonlít a hétköznap emberéhez, de mégis sikerült elhitetni milliókkal, hogy ő egy a néppel. A kampány alatt hamburgert sütött, (vadonatúj) szemetes kocsit vezetett és a Trump Towerből jövet Queens szegény negyedének borbélyüzletében a latin férfiaknak kijelentette „You guys are the same as me, Ti ugyanazok vagytok mint én”.

A sármban a hétköznapi és politikai értelemben is benne van a csábítás és az ámítás. Ma egy politikusnak nem kell hitelesnek lennie, csak hitelesnek tűnnie.

A törzsi identitás felülír minden tényt. Ha hiszel néhány alapvető dologban, például a nemzeti identitásban, a sokgyerekes nagycsaládban, és hogy ne legyenek migránsok, akkor megbocsátod az ezt hirdető politikus hibáit. De fordítva is működik ez a mentalitás liberális oldalon. Egy interjújában Sonnevend Júlia elmondta, „Magyar Péter a politikai sárm iskolapéldája. Minden posztján ott van ő, akkor is, amikor a poszt egyáltalán nem róla szól. Hatásosan használja a testét, a fiatalságát öregedő ellenfelével szemben.

A könyv a sárm ellenpéldájaként említi Angele Merkelt, aki 80 százalék elfogadottsággal fejezte be hosszú pályafutását. Ő sose változott csak a blézerjeinek a színe. A tények érdekelték, mint Obamát is. A mai német társadalom idegenkedik, és nem kedveli már a karizmatikus szereplőket. Obama ideje alatt még nem volt okos telefon és nem ostromolt bennünket percenként politikai video. Az ő ideje alatt is a tények számítottak. Ma ez már megváltozott.

A könyv igen elgondolkodtató és szórakoztató olvasmány.

Az író nem rejtette véka alá félelmét sem: a demokrácia jövőjét világszerte a sárm alakítja, a politika nagyon is visszaélhet az erejével, hiszen minden tény ellenére megtudják győzni híveiket az ellenkezőjéről.

Julia Sonnevend: Charm: How Magnetis Personalities Shape Global Politics.
Princeton University Press 2024, 220 old.

BIKA JULIANNA

Schwedenplatzi beszélgetések 3.

„Ahonnan látni az eget” – Tóth Krisztina estje

Az Ausztriai Magyar Kutatóintézet *Schwedenplatzi beszélgetések* sorozatának harmadik rendezvényén Tóth Krisztinával találkozott a közönség. *Tóth Krisztina* a kortárs magyar irodalom egyik kiemelkedő szerzője, minden műfajban jelentőset alkotott. Felnőtteknek szóló művei mellett gyermekkönyveit is szívesen forgatják a kisgyermekes családok, ugyanakkor műfordítóként is fontos tevékenységet tudhat magáénak. Az estet Lendvai Zsóka vezette le. *(Seidler Andrea interjúját lásd a 10. oldalon)*

Az írót fontos szálak fűzik Ausztriához, illetve Bécshez, hiszen három könyve is megjelent a bécsi *Nischen Verlag* gondozásában német nyelven, közülük a *Pixel* című novellafüzére nagy sikert aratott. Mindhárom mű Buda György kitűnő fordításában jutott el a közönséghez.

Tóth Krisztina eredetileg képzőművésznek tanult; budapesti bölcsészkari tanulmányai után saját műhelyt hozott létre, és közel 15 évig foglalkozott ólomüveg-készítéssel. A képzőművészet és az írás szorosan kapcsolódnak egymáshoz élete során: saját hasonlatával élve egy nagyobb prózai mű is kis darabok összessége, mint egy üvegablak, ahol minden darabnak megvan a maga helye és a színe, amiből aztán összeáll az egész.

Írói munkamódszerét tekintve bizonyos esetekben ragaszkodik a hagyományos módszerekhez: a versek írásakor a mai napig papírt és tollat használ, noteszbe jegyzeteli a szövegrészleteket, s csak a nagyobb prózai művek írásakor használ számítógépet. Egy-egy kötet összeállítása szintén komoly munkafolyamaton megy keresztül: a novellák vagy versek sorrendje alkotja az egész kötet koncepcióját, ugyanígy a címadást is nagyon fontosnak tartja, hiszen ez meghatározza a kötet értelmezését.

Műveinek ötleteit gyakran hétköznapi helyzetekből, megfigyelésekből meríti. Versek esetében mindig van egy ún. „sugallatos sor”, amiből tudja, hogy valamikor vers lesz belőle, prózai műveinek kiindulópontja gyakran párbeszéd, ami köré íródik aztán a történet. Tóth Krisztina a műfajok közül nagyon szereti tárcát is, ami rendszeres munkát igényel. Ehhez számtalanszor aznapi hír adhat ötletet.

Bár műveiben vannak önéletrajzi elemek, mégis a fikció érdekli, ehhez mindegy, mit használ fel íróként. A saját életéből csak az érdekes a számára, amiből valami általánosat lehet létrehozni.

Gyermekkönyveivel kapcsolatban elmondta, hogy gyerekkönyveket akkor ír az ember, amikor gyereke van, ezeket a történeteket Marci fia születése után kezdte el írni. Ezeknek a történeteknek, meséknek az írása számára könnyű alkotási folyamat. Ha kikapcsolódásra és szórakozásra van szüksége, akkor írja tovább pl. a *Malac és liba* sorozat következő epizódját. Ezek a kötetek hároméves kortól 99 éves korig mindenkinek szólnak.

Utolsóként verseskötete – *A bálna dala* – kapcsán beszélt arról is, hogy felfedezte új műfajként a haikut, hogy el kell szakadni az én-centrikus európai gondolkodástól, amiről hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy az a világ közepe, ugyanakkor gyakran hiányzik belőle az alázat. A haiku esetében a kulcs az, hogy képesnek kell lenni időben és térben egymástól távol álló dolgokat összekötni.

CSIRE MÁRTA

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL
MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG
BETHLEN GÁBOR Alap
Gefördert aus den Mitteln der Volksgruppenförderung des Bundeskanzleramtes

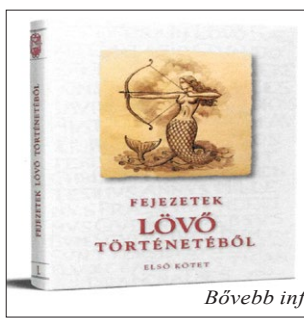

Lövő község Sopron közelében található. Történetét Mohl Adolf írta meg 1930-ban. Ennek folytatásaként helytörténészek tollából, dr. Galavics Géza akadémikus szerkesztésében most jelent meg
a **Fejezetek LÖVŐ történetéből** című könyv.
Megrendelhető:
info@lovo.hu, polgármester: gabor.hollosi@lovo.hu
Lövő Község Önkormányzata, LÖVŐ H-9461
Ára: 5000 Ft + postaköltség
Bővebb információ: Unger László (Genf), E-mail: la.unger@bluewin.ch

BÉCSI NAPLÓ
AZ AUSZTRIAI MAGYAROK LAPJA
Kiadja az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége
Levelezési cím: A-1011 Wien, Postfach 358.
Web: www.kozpontiszovetseg.at
https://www.becsinaplo.eu
Tel./Fax: 00 43 1 532 60 49
E-mail: becsi-naplo@aon.at
Zweimonatsblatt der UngarInnen in Österreich.
Eigentümer, Herausgeber, Hersteller und Verleger: Zentralverband Ungarischer Vereine u. Organisationen in Österreich. A-1010 Wien, Schwedenplatz 2/I/8.
Magyar Örökség-díj 2004 — Bethlen Gábor-díj 2021

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:
Bodó Barna (Temesvár), Csáky Pál (Pozsony), Czellár Judit (Genf), Gömöri György (London), Jánosi Zoltán (Budapest), Kovács István (Budapest), Kovátsné Németh Mária (Győr), T. Kovács Péter (Budapest), K. Lengyel Zsolt (Regensburg), Papp László (New York), Sárközi Mátyás (London), Szakály Sándor (Budapest), Zakar Péter (Szeged).

SZERKESZTŐSÉG:
Benyák Mária, Böröndi Lajos, S. Csoma János, Deák Ernő (főszerkesztő), Fetes Kata, Kántás János, Lengyel Ferenc, Martos Péter, Másréti Kató Zoltán, Radics Éva, Veit Zita

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Uzsák Zoltán
GAZDASÁGI INTÉZŐ: Deák Sonja

MUNKATÁRSAK:
Ádám Ágnes (Bécs/Budapest), Bölcskey-Molnár Dávid (Bécs), Bika Julianna (USA), Birtalan Iván (Bécs/Budapest), B. Szabó Péter (Zürich), Csinta Samu (Kolozsvár), Cs. Varga István (Eger), Fried István (Budapest), Friedrichné Ireghy Annamária (Hamburg), Katona András (Szeged), Keszég Kornél (Berlin), Máté László (Kassa), Nagymihály Zoltán (Budapest), Neszméri Tünde (Dunaújfalu), Paládi Renáta (Ungvár), Palágyi István (Prága), Reményi György (Grenoble), Rumpler Diána (Bécs), Szemes Péter (Kaposvár), Tomó Margaréta (Szabadka), Varga Gabriella (Budapest), Margarete Wagner (Bécs)

BANKKONTO: 004-46793, BLZ: 20111, Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG.,
IBAN: AT572011100000446793 • BIC: GIBAATWW

ELŐFIZETÉS egy évre: Ausztriában 20,- Euro, Magyarországon 6300,- Ft, Nyugat-Európában 22,- Euro, vagy annak megfelelő összeg, tengerentúl 25,- Euronak megfelelő összeg, Szerbiában: 1000 dinár, Szlovákiában egyes számok eladási ára: 1,50 Euro.

TERJESZTŐINK:
Amerikában: Andrew Rekay, Oakland, CA
E-mail, az újság számára: BecsiNaplo@yahoo.com
Bankátutalás: Hungarian Freedom Fighters Inc. San Francisco Area Chapter, 3996 Oakmore Rd. Oakland, CA 94602-1856
Angliában: Lindop Márta, Email: martalindop@hotmail.com, Co-op Bank 08 90 66 10436237
Hollandiában: Deuten-Makkai Réka
E-mail: federatio_hollandia@yahoo.com
Tel.: 0031 6 144 250 84
IBAN: NL81 INGB 0002304058
Kanadában: Pannonia Books Ltd., Toronto,
Magyarországon: Librotrade Kft., H-1656, P. O. B. 126, H-1173, Budapest, Pesti út 237. Bank folyószámla: KHB Rt. 10402166-21638181-00000000.
Németországban: Dr. Klement Kornél, BUOD, Ringstrasse 16, D-63128 Dietzenbach
Svájcban: Ria Meszlényi, Basel,
E-mail: ria.meszlenyi@gmail.com
Tel.: 061 331 11 38, Mobil: 076 468 05 20
PostFinance, Mária Balla Meszlényi, Konto-Nr.: 15-508825-5, IBAN: CH89 0900 0000 1550 8825 5, BIC POFICHBEXXX
Svédországban: Szöllősi Antal, S-127 24 Skärholmen, Box 176. PlusGirot Nr.: 756987-4.
Szerbiában: Tomó Margaréta
E-mail: margareta.tomo@gmail.com
Szlovákiában: Benyák Mária
E-mail: mariabenyak@gmail.com

Névvel vagy betűjellel megjelent cikkekért szerzőik felelnek és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét. Kéziratokat (fájlokat) nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung

Druck: Monocopy Nyomda
H–9200 Mosonmagyaróvár, Juhar u. 16.